

სიტყვები და ფერილები

ყოვლად სამღვდლო
ალექსანდრეუმი

(შეკრებილი და გამოცემული

ზ. ჭიჭინაძისაგან

ამ წიგნის შემოსავალს უნდა მოხმარდეს ქართველ მაჰმადიანთ წიგნებს.

თფილისი

სტამბა „ნადეჟდა“ სემენოვის ქუჩა. № 4.

სიტყვები და წერილები

ყოველად სამღვდელთა

ალექსანდრე მჭე

30623

შეკრებილი და გამოცემული

ზ. ჭიჭინაძისაგან

ამ წიგნის შენოსავალი უნდა მოხმარდეს ქართულ მაჰმადიანთ წიგნებს

თფილისი

სტამბა „ნადეუდა“ სემენოვის ქუჩა. № 4.

ჟოვლარ სიმონდემო ალექსანდრა
1822—1907

† ყოვლად-სამღვდელო ალექსანდრე.

(1824—1907 წ.)

1907 წელს, 9 ნოემბერს, შიო-მღვიმის სავანეში, გარდაიცვალა ჩვენი „საზოგადოების“ წევრი, საქართველოს ეკლესიის მხცოვანი მღვდელ-მთავარი, ყოვლად-სამღვდელო ალექსანდრე, რომელსაც არა მცირედი ღვაწლი მიუძღვის ჩვენი ერისა და ეკლესიის წინაშე.

ჯერ კიდევ სტუდენტობის ჟამს, ყაზანის სასულიერო აკადემიაშივე ეტყობოდა მომავალს მღვდელ-მთავარს, რომ უხვად იყო დაჯილდოვებული მოყვასის მიმართ მტკიცე სიყვარულით. როგორც ამ აკადემიის ისტორიის აღმწერი პროფესორი ზნამენსკი ამბობს, ერთს წელიწადს ქალაქ ყაზანში ხოლერა მძვინვარებდა; ბერ-დიაკონი სტუდენტი ალექსანდრე ოქროპირიძე, ორს სხვა თავის ამხანაგ რუსის სტუდენტთან ერთად, ავითმოფთა მომვლელთ დასში ჩაეწერა და უშიშარის თავ-გამეტებით ასრულებდა თავის მოვალეობას.

1850 წლებში მან დაამთავრა სასულიერო აკადემიის კურსი და დაბრუნდა თავის სამშობლოს სხვა და-სხვა მხარეს: ქართლში, იმერეთში, გურია-სამეგრელოში და აფხაზეთში — ჯერ მასწავლებლად, შემდეგ ილუმენათ, არქიმანდრიტად და ბოლოს მღვდელ-მთავრად.

აფხაზეთში ის მოღვაწეობდა მკვიდრთა შორის ქრისტიანობის დასამყარებლად.

1862 წელს ხელ დასხმულ იქნა ეპისკოპოსად.

ორ გზის, 1869—1882 და 1886—1898 წლებში. სულ ოცდა ხუთ წელს, ყოვლად-სამღვდელო ალექსანდრე ასრულებდა გორის ეპისკოპოსის, ქართლ-კახეთის ეპარქიის პირველი ქორ-ეპისკოპოსის თანამდებობას.

1882—1885 წლებში იგი მართავდა გურიის ეპარქიას. ხოლო 1898 წელს სინოდმა უბოძა გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოსობა.

ყველგან მის მოღვაწეობას წინ უძღოდა მხურვალე სიყვარული მშობლიურ ეკლესიისა და სამშობლოს მიმართ. ამ სიყვარულით გამსჭვალული მღვდელ-მთავარი არ იყო მხოლოდ მონასტრის საფანეში კარ-ჩაკეტილი ცხოვრების მოტრფილად. პირ-იქით, მას ცხოვრების მიზნათ ჰქონდა დასახული ფართო საზოგადოებრივი მოღვაწეობა, სარწმუნოების დიდმნიშვნელობის შეგნებით განათებული.

ყველეს კარგად ახსოვს, თუ როგორს მარტივ ცხოვრებას წარმოადგენდა ყოვლად-სამღებლო აღექსანდრეს კერძო ცხოვრება. საკუთრათ თავის თავზე იგი ხარჯავდა სულ მცარეს, და მთელ თავის მონაგარს უმთავრესათ სწირავდა იმ საქმეს, რომელსაც, სხვათა შორის, ჩვენი ნოჩი „საზოგადოება“ ემსახურება, სახელდობრ: ახლებდა ჩვენი ძველი ხუროთ-მოდღვრების დიდებულ ნაშთებს, თავისი საფასით აბეჭდინებდა ჩვენი ძველი მწერლობის საყურადღებო ნაწარმოებებს, ნოტებზედ აღებინებდა და ასტამბინებდა ქართული გალობის საუკეთესო ნიმუშებს და სხვ.

ყოვლად-სამღებლო აღექსანდრემ თავისი ქონების უდიდესი ნაწილი მოახმარა შიო-მღვიმის მონასტრის განახლებას: აღადგინა და ძვირფასი მხატვრობით შეაჩუქა წმ. შიო მღვიმელის საფლავის ეკლესია და დავით-აღმაშენებლის მიერ აგებული დიდებული ტაძარი; მტკვრის პირას მონასტრის მამულში გააშენა ჩინებული ზვარი; ააშენა მონასტრის ძმათათვის საცხოვრებელი ბინები და, დასასრულ, დიდძალი თანხა უანდერძა მონასტერს მომავალში მის უზრუნველ-საყოფელად.

მანვე განაახლა ზედა-ძნისა, ჯვარისა და დავით გარეჯელის მონასტრები, რომელთაგან პირველს საკმაო თანხაც უანდერძა.

დიდ ყურადღებას აქცევდა განსვენებული მღვდელ-მთა-

ვარი ქართული მწერლობის ნაშთების გამოკვეყნებას. მან საკუთარი საფასით დაასტამბინა ჩვენი სიტყვიერების ძვირფასი საუნჯე „ქართული ლექსიკონი“ სულხან-საბა ორბელიანისა, აგრეთვე კათალიკოზის ანტონ პირველის „მზა-მეტყველება“, ამბროსი ნეკრესელის „სიტყვანი და მოძღვრებანი“, შიომღვიმის მონასტრის ისტორიული საბუთები (სიგელ-გუჯრები-და სხვანი. ამავე მიზნით (ძველი ხელი-ნაწერების გამოსაცემად) მან შესწირა საეკლესიო მუზეუმს 2200 მანეთი. ამ თანხით გამოიცა ათონის ხელნაწერის ტექსტი 1074 წლისა, ცხოვრებაჲ იოანესი, ეფთჳმესი.

ყოვლად-სამღვდელო აღექსანდრე კარგად ხედავდა, რომ ჩვენი ძველი საეკლესიო გალობა თან-და თან ეცემოდა და დავიწყებას ეძლეოდა ხალხში. აჰიტომ იგი შეუდგა ამ გალობის შეკრებას და ნოტებზე გადაღებას, რაც მიანდო სპეციალისტ მიხ. იპოლიტოვ ივანოვს, რომლის მიერ ნოტებზე გადაღებული წირვის საგალობლები კადევაც გამოსცა თავისი საფასით.

განსვენებული მღვდელ-მთავარი მოსარჩლეობას უწევდა ქართულ ენას, რომელიც მე-XIX საუკუნის მე-80 წლებამდის საქართველოს სასულიერო უწყების სასწავლებლებში ყოველ პატივს იყო მოკლებული და სავალდებულო საგნად არ ითვლებოდა. პეტერბურგიდან ჩამოსულს სინოდის რევიზორებს ყოვლად სამღვდელო აღექსანდრე ყოველთვის წარუდგენდა ხოლმე მოხსენებას ქართულ ენის ასეთი უნუგეშო ყოფის შესახებ; და, ბოლოს, ეგზარხოსის იოანიკეს დროს, ქართული ენის და, ქართული გალობის მდგომარეობას საკმაო ყურადღება მიექცა: ორივე საგანი ქართველ მოწაფეთათვის სავალდებულო საგნებად იქნა ცნობილი.

არა ნაკლები ღვაწლი მიუძღვის ყოვლად-სამღვდელო აღექსანდრეს სამეგრელოს სამრევლო სკოლებში ქართული ენის უფლების დაცვის საქმეში. როგორც ბევრს ეხსომება, დეკანოზის ვოლტორგოვის დროს, გაილაშქრეს აღნიშნულ

სკოლებში ქართული ენის სწავლელების წინააღმდეგ. სიმატლის მოყვარე მღვდელ მთავარმა დაიცვა ამ მხარეში ქართული ენის ბუნებრივი უფლებანი... და დიდი ხანიც აღარ დარჩენილა ამას შემდეგ გურია სამეგრელოს ეპარქიაში.. მან სამსახურს თავი დაანება და დაბინავდა შიო-მღვიმის საფანეში.

როგორც მქადაგებელს, ყოვლად-სამღვდლო აღექსანდრეს საზოგადოთ არ უყვარდა მოძღვრებაში მრავალ მეტყველება: თუ იტყოდა რასმე, იტყოდა მოკლეთ და მკაფიოთ, ისე კი რომ არავის წყენას არ დაერიდებოდა. ერთი ქართ, სამხედრო გვამი გარდაიცვალა, ყოვლად-სამღვდლო მიიწვიეს გასვენებაზე. მან ბრძანა: „განსვენებული დიდი შეძლების პატრონი იყო და დიდი სახელიც ჰქონდაო; მაგრამ ერთი-უბეზურება სჭირდა: თავისი ქვეყნისა და ერისაკენ მცირედ ეჭირა თვალი, ქართველთა გაჭირვებას ყურადღებას არ აქცევდაო“ სიტყვა თამამათ და უშიშრათ იყო თქმული, მერე ისეთი კაცის გარდაცვალებაზე, რომელიც ერთ დროს ხელმწიფის მოადგილეთ იყო კავკასიაში...

განსვენებულ მღვდელ-მთავარს არ მოსწონდა სიტყვით მამულიშვილობა: მას უყვარდა თვალ-საჩინო, სასარგებლო საქმე ივანე კერესელიძის დასაფლავებაზე აი რა ბრძანა ყოვლად სამღვდლომ: „საკვირველია ქართველების საქმე: ცოცხალს მშიერს ვკლავთ და როცა მოკვდება, მაშინ კი ვგლოობთ. დროა გაფახილოთ თვალები, შევიგნოთ ჩვენი მოვალეობა, ვუშველოთ ჩვენს თავს და ჩვენს ერს საქმე ვუკეთოთ; მარტო წერა, ბეჭდვა და ლაპარაკი არ კმარა; ვისაც როგორც შეგეძლოსთ, საქმით ემსახურეთ ქვეყანას, თორემ დავიღუპებით, აღვიგვებით!“

ყოვლად-სამღვდლო კერძო ქველ-მოქმედებასაც ეწეოდა. მან დაარსა რამდენიმე სტიპენდია თბილისის სასულიერო სემინარიასა, საეპარქიო საქლო და საფაჟო სასულიერო სასწავლებლებში, რის მეოხებით არა ერთმა და ორმა ქართველმა ახალგაზრდამ მიიღო განათლება.

თავის კერძო ცხოვრებაში ყოვლად სამღვდელო ალექსანდრე წარმოადგენდა ჩვენის დროისათვის იშვიათს მაგალითს ღრმად-მორწმუნე ადამიანისას. მისი ხასიათის ძირითად თვისებასა და სამკაულს შეადგენდა სარწმუნოების დიდი მნიშვნელობის შეგნება. ამ თვალ საზრისით შეხედა ყოვლად-სამღვდლოს ცხოვრებას ღრმად-დაკვირვებულმა მეოსანმა ილია ქავჭავაძემ, რომელმაც თავის სიტყვაში, მათის მეუფების 50 წლის მოღვაწეობის გამო, სხვათა შორის მოახსენა მას: სხვამ რაც უნდა სთქვას, და ჩემის ფიქრით კი, კაცი ის არის, ვისაც გულითადი რწმენა რისამე აქვს, ქვეყნის საკეთილდღეოთ მის მიერ აღსარებული, და იმ რწმენას ემსახურება თავ-დადებით. თქვენ გწამთ, რომ ადამიანის მხსნელი, მის ხელმძღვანელი და გამწმენდელი მისი სჯული და სარწმუნოებაა, და ამ გზაზე ღვაწლმოსილობისათვის არა დაგიზოვიათ-რა... თქვენის ცხოვრების წმიდათა-წმიდად ორი დიდი საგანია: ერთი ღმერთი და მეორე თქვენი სამშობლო ქვეყანა: ღმერთს ღვთისას აძლევდით და ქვეყანას—ქვეყნისას, და ორსავე ემსახურებოდით ერთმანეთის დაუკლისათ, გულმხურვალებით და სიყვარულით; ერთი წუთიც არ ვიცით თქვენი სიცოცხლისა, რომ ცხოველმყოფელი შუქი ამ ორკეცი სიყვარულისა არ მოჰფენოდეს თვითვითეულს თქვენს საქმეს!“

ყოვლად სამღვდელო ალექსანდრე განგებამ დღეგრძელობითაც დააჯილდოვა: იგი დარდაიცვალა შობიდან 83 წლისა.

დაუვიწყარი მღვდელ-მთავრის განსვენებას, 16 ნოემბერს 1907 წელს. შიო-მღვიმის მონასტერში მრავალი ხალხი დაესწრო. აქვე იყვნენ სხვა-და სხვა წოდებათ და დაწესებულებათა წარმომადგენელი: ქართლ-კახეთის, იმერეთის და გურია სამეგრელოს ეპარქიათა სამღვდელოებისა, თბილისის გუბერნიის თავად-აზნაურობისა, წერაკითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა, საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებისა, თბილისის სასულიერო სემინარიისა,

საეპარქიო საქალო სასწავლებლისა და სხვათ მიცვალებულის კუბოს წინ წარმოთქმულ იქნა მრავალი სიტყვა, რომელშიაც სიტყვის მთქმელნი შეეხენ ყოვლად სამღვდელოს მოღვაწეობას საქართველოს ეკლესიის სასარგებლოთ. განსვენებულის გმა^ი დაკბალეს შიო-მღვიმის მონასტრის დიდს საკრებულოს ტაძარში, რომელიც აღაშენა საქართველოს დიდებულმა მეფემ დავით აღმაშენებელმა მე-XII საუკუნეში და განაახლა ამ რამდენისამე წლის წინათ, როგორც ზემოთ მოვიხსენეთ, ყოვლად-სამღვდლო აღექსანდრემ.

„ძველი საქართველო“.

სიტყვა.

თამული ალექსანდრე ეპისკოპოსის დასაფლავებაზე.

1907 წ.

საერთო მოვლენაა რომ ადამიანი ესალმება ამ წუთის სოფელს საზოგადოებისათვის შეუმჩნეველად, მას მხოლოდ უახლობელესნი ნათესავნი და ნაცნობნი გამოიტირებენ, საფლავამდის მიაცილებენ და შემდეგ ცოტა ხნის განმავლობაში და ჩსიც ხანდისხან მოიგონებენ და მწუხარებით აღივსებიან. გამონაკლისს ამისთანა მოვლენათაგან შეადგენს მხოლოდ უუმცირესი რიცხვი ბედნიერ პირთა, სახელდობრ იმ პირთა, რომელნიც ბუნებით უხვად დაჯილდოებულნი არიან სხვა და სხვა გვარ ნიჭითა, მოღვაწეობენ საზოგადოებრივ ასპარეზზე და ხალხისთვის სარგებლობა მოაქვთ. ამისთანა პირთა შორის აღგილი გიჭირავს შენც, ყოვლად უსამღვდელოესო ეპისკოპოსო ალექსანდრე! შენმა სიკვდილმა არა მარტო შენთა ხორციელთა მოყვასთა გულში გამოიწვია მწუხარება, არამედ ბევრი ქართველი დააღონა. ქართველი ერი შენ გაფასებდა, პატივს გცემდა; ფასს გდებდა იმიტომ, რომ მის წინაშე შრომა მიგიძღვის. შენ ხელს უწყობდი ხალხში ქართულ საღვთის-მეტყველო მწიგნობრობის გავრცელებას; შენ აღადგინე და გაამშვენიერე ძველი მონასტრები და ტაძრები; შენ ეწეოდი ღარიბთა და ზრდილი მოსწავლეთა! შენ მიეც ქართველ ერს მღვდელ-მთავარი, სულით და გულთ ქართველი, შენ გვიჩვენე მაგალითი მაღალ ზნეობრივ ცხოვრებისა; შენ გვასწავლე, რომ ადამიანი მიუხედავად ღვის უმაღლეს და ბრწყინვალე საზოგადოებრივ მდგომარეობისა სადათ, მარტივად უნდა ცხოვრობდეს. როცა შენ

იყავ გურია სამეგრელოს ეპარქიის მმართველი და მე ახალ-სენაკში სასულიერო სასწავლებელში ვმსახურებდი მღვდელ მონაზონის ხარისხითა, როცა შენ სენაკში მოხვიდოდი, გაჩერებას ჩემს მოუწყობელ და ცივს ოთახში ამჯობინებდი, თუმცა ბევრი კარგი. ოჯახის პატრონები გთხოვდენ მათან მისვლასა; ბერი ბერთან უნდა მივიდესო—იტყოდი ხოლმე შენა. ბევრნი უგუნურნი შენს უბრალო ცხოვრებას აწერდენ შენს ვითომც და სიძუნწეს-საწყლები რა რიგ სცდებოდნენ! განა ძუნწი ეწოდება იმ კაცს, როველმაც თვისი შეძლება მოახმარა ქვრივ ობლებსა, მონასტრებსა, და მწიგნობრობას? აი ეს მონასტერი, ეს ტაძარი ღაღადებს, თუ როგორი ძუნწი იყავი შენა. ნეტავი შენისთანა ძუნწი ათიოდე იყვეს ჩვენში!

ყოვლად უსამღვდელოესო! გვრწამს, რომ ღმერთმა შენ საუკუნო ბედნიერი ცხოვრება მოგაგო. შენ სდგებარ წინაშე ღვთისა და მის ნეტარებას სჭვრეტ. დარწმუნებულნი ვართ, რომ შენ ქართველ ერს ხწირად მოიგონებ და შესთხოვ უფალსა, რომ განამტკიცოს მასში სიყვარული, ძმობა, ერთობა, დაამყაროს მასში მშვიდობა, და წარუმართოს მას განათლებაში.

ალავერდის ეპისკოპოსი დავითი.

სიტყვა.

თქმული, არქიმანდრიტ ამბროსის.

„ეგრეთ ჰბრწყინედინ ნათელი თქუნი წინაშე ვაცთა, რათა იხილნენ საქმენი თქუნი კეთილნი და აღიდებდნენ მამასა თქუ-
ცნსა ზეცათასა“ (მათეს სახ. თ. 5, 16)

ესეც კიდევ ერთი მსხვერპლი ამ მოკლე დროში. გაუ-
მაძღარ და შეუბრალებელ სიკვდილმა საქართველოს მოსტა-
ცა ყოვლად სამღვდლო აღექსანდრე. თუმცა კაცი ღვთისა-
გან დაწესებულ ბუნების კანონს ვერ გადაუვა და ყოვლად
სამღვდლო აღექსანდრემ კიდევაც გადააცილა თვისის ხან-
გრძლივ სიცოცხლით იმ ზომას, რომელიც დადებულია რჩე-
ულთათვის (ფსალმ. 89,10), მაგრამ ამ ნაირ ზეგარდმო მად-
ლით ცხებულ ადამიანთა მიცვალებას კაცის გული მაინც
ვერ ურიგდება. მას უნდა ყოველთვის ჰყავდეს იგი სამშობ-
ლო მხარის ნუგეშად.

ყოვლად სამღვდლო აღექსანდრეს თავდადებული მოღ-
ვაწეობა მშობლიურ ეკლესიის და სამშობლო მხარის აღორ-
ძინებისათვის უდიდესი მისაბაძი მაგალითია ჩვენ ქართველ-
თათვის, მისი სხივოსანი სათნოებიანი სახე მუდმივი საუკეთე-
სო გზის მაჩვენებელია.

„ეგრეთ ბრწყინავდინ ნათელი თქვენი წინაშე კაცთა,
რათა იხილნენ საქმენი თქვენნი კეთილნი და აღიდებდნენ მა-
მასა თქუნსა ზეცათასა“ ო გვიბრძანებს ქრისტეს წმიდა მო-
ძღვრება და გვითითებს ამ დიდებულ ცხედარზე, — განსვენე-
ბულის ხანგრძლივ, სათნოებიან და სახელოვან მოღვაწეო-
ბაზე.

რომელი ერთი განსვენებულის სათნოებით სავსე ხანგრძლივ, ნამდვილ ქრისტიანული ცხოვრების მხარეს უნდა მივაქციოთ ყურადღება?! ჩვენ არ ძალ-გვიძს ამ მოკლესიტყვაში სავსებით დავახსიათოთ მისი ღირს—აღსანიშნავი ცხოვრების ყველა მხარეები, ამისთვის საჭიროა მეტი დრო და მეტი ნიჭი და მჭერმეტყველება.

განსვენებულმა ყოვლად სამღვდელლომ გვასწავლა ჩვენ, რამდენათ შეიძლება ამ უკუღმართ დროშიაც ვიყოთ ნამდვილი ქრისტიანენი,—ქრისტიანულ იდეალების მატარებელნი. როგორც მატარებელი ჭეშმარიტი ქრისტიანული სიყვარულისა,—იმ სიყვარულის, რომელიც ყველას ერთ რიგათ უნდა ეფინებოდეს,—არ არჩევდეს ახლობელს არა ახლობელისაგან,—რომელიც უნდა ავიწყებინებდეს პირად ინტერესებს და აბედვინებდეს სიცოხლის შეწირვას მოყვასათვის,—როგორც მატარებელი ამნაირი სიყვარულისა, ის თვისის ცხოვრებით გვიმტკიცებს, რომ ეს ქრისტესაგან მის მიმდევართა თვის დახატული იდეალი ამ ქვეყნად შესაძლებელია განხორციელდეს. ჯერ ისევ სტუდენტობის დროს, როდესაც ყაზანის მხარეში ხოლერა მძვინარებდა, განსვენებული უშიშრად და თავგანწირულად ემსახურებოდა ამ საშინელი სენით შეპყრობილთ განურჩევლად მათი ჩამომავლობის და სარწმუნოებისა. მისი თავგანწირულება მოძმეთათვის, მისი მოჭრიდებლობა ამ საშინელ და მეტადრე მაშინ თავზარ-დამცემ სენისა აცვიფრებდა ყველას, რაც ხაზგასმით აღნიშნულია თვით ყაზანის აკადემიის სტორიაში. ეს ერთი ფაქტიც მშვენიერად ახსიათებს ყოვლად სამღვდელლო აღესანდრე ქრისტიანულს ცხოვრებას. ასეთივე დარჩა განსვენებული უკანასკნელ წუთამდის. ის თავის ხანგრძლივი ცხოვრებაში ამ ქვეყნად მრავალ-ფერად ასრულებდა ამ დიად მცნებას,— მცნებას მოძმეთა სიყვარულისას.

მისი ქველმოქმედება, მისგან აღდგენილნი ქართველთა კულტურის მაჩვენებელი ნაშთები, მისგან გამოცემული საღვთის მეტყველო და სამეცნიერო ჩვენ წინაპართა ნაწარმოებნი, მისის საფასით აღდგენილი, მშობლიური გალობა,

მისი შრომა და სიქველე მამულის შეილთა აღზრდაში,—ბერობის აღდგენა—გაძლიერებისათვის ზრუნვაში და მრავალი სხვა მისი ამნაირი ღვაწლი ყველასაგან ცნობილია. მისი ღრმა სარწმუნოება ცხოვრებაში განხორციელებული, სიყვარული სამშობლო ქვეყნისა თვით მისი ქრისტიანულ სარწმუნოებასთან მჭიდროდ შეკავშირებული,—მისი პირკუთვნილობა, უშიშრობა ამ სოფლის უფალთა და ძლიერთა მხილებაში და მრავალი სხვა მისი სათნოებანი სულის თვისებანი ხდიდა მას ნამდვილ წარმომდგენელად იმ ძველი ჩვენი წმ. მამათა, რომელთა მრავალმხრივმა ღვაწლმა დაიცვა ჩვენი სარწმუნოება, ენა და ეროვნება მოზვავებულ-აუარებელ მტერთაგან. ყველა ამებზე უკვე ბევრი თქმულა და დაწერილა და მეც აქ არას ვიტყვი.

ვიტყვი ორიოდე სიტყვას მხოლოდ იმაზე, რაც აქ არ თქმულა,—განსვენებულის მოციქულებრივ მოღვაწეობაზე აფხაზეთში. ღმერთმა პირველ ხანებში მას არგუნა სანსახური და მოღვაწეობა ამ საქართველოს განაპირა მხარეში ჯერ როგორც აფხაზთა შეილების აღმზრდელს, შემდეგ როგორც მისიონერ-მქადაგებელს და ბოლოს როგორც მწყემსთ-მთავარს. ის პუდამ თავგანწირულათ ემსახურებოდა აფხაზთა მოქცევის საქმეს,—არ ზოგავდა საკუთარ საშვალეზას უკოლათ დაარსებისათვის,—თავის ხარჯით ზრდიდა აფხაზთა შეილებს და ამ. ზადებდა მათ მღვდლობის ხარისხში სამოღვაწეოდ,—მედგრად იცავდა სამღვდლოების და სამწყსოს ინტერესებს, უხვად ეწეოდა ქვრივ-ობოლთა, მის და სამწყსოს შორის არსებობდა მამაშვილური კავშირი, დაფუძნებული ჭეშმარიტ ქრისტიანულ სიყვარულზე. მას არ უყვარდა მდიდრული ცხოვრება, სცხოვრობდა თითქის ეგრეთვე სადათ, როგორც ერთი უკანასკნელი ღარიბი მის სამწყსოთაგანი. ეს სადა ცხოვრება, ეს ხალხთან სიახლოვე ხდიდა მას ნამდვილ ძველ მშობლიურ ეკლესიის მწყემსთ-მთავართა მსგავსად.

მოვიყვან ერთს მაგალითს იმისას, თუ რა ნაირი გავლენ-

ნაჰქონდა განსვენებულის ამნაირი ცხოვრებას ხალხზედ, რა ნაირი უზომოდობა ჰქონდა დამსახურებული თვით მაჰმადიან აფხაზთა შორის. 1866 წლის ამბოხების ჩაქრობის შემდეგ აფხაზების უმრავლესობა იძულებული გახდა გადასახლებულიყო ოსმალეთში.

ამ უბედურ დროს, როცა აფხაზთათვის ყველა ქრისტიანის სახელის მატარებელი საზიზლარი იყო, მხოლოდ ყოვლად სამღვდელო აღექსანდრეს ჰქონდა აფხაზებთან კავშირი, მხოლოდ მას უზიარებდნენ თავიანთ კირ-ვარამს, მას ენდობოდნენ.

აი, ამ ხანებში მწყემსთ-მთავართან შემოდის ერთი მაჰმადიანი აფხაზი, სახელად ურუსი, თვისის თორმეტი წლის შვილით. როდესაც ყოვლად სამღვდელომ ჩვეულებრივი აღერსიანი კილოთი ჰკითხა ურუსს მოსვლის მიზეზი, უკანასკნელმა მოახსენა შემდეგი: „შენთან მოვედი, კეთილო მწყემსო და მამაო! მე სამუდამოდ ვეთხოვები სამშობლოს, მივდივარ ოსმალეთში საცხოვრებლად და ჩემი ვაჟი უნდა დავსტოვო შენთან. მეტი არა გამაჩნია რა, ცოლი და სხვა შვილები აღრე დავკარგე. არ ვიცი რა მომელის უცხო მხარეში, მაგრამ მაინც ვსტოვებ ჩემ საყვარელ სამშობლოს. არ მინდა ჩემი უბედურობა გავუზიარო ჩემს ერთად-ერთს შვილს და შენთან მოვიყვანე, შოწყალეო მამაო, ვბცი მიიღებ, აღზრდი ქრისტიანულათ და იქნება ბედნიერი“ო.

თვალ-ცრემლიანი მამა გამოეთხოვა საყვარელ შვილს, რომელიც განსვენებულის მეოხებით და საფასით აღიზარდა და მღვდელობაში დიდი სარგებლობა მოუტანა ქრისტიანობას აფხაზეთში.

ამ ფაქტს განმარტება არ სჭირია. ამნაირ განწყობილობას ჯამწყსოსთან დიდი წაყოფი მოჰქონდა. იწყეს აფხაზთა ქრისტიანობის მიღება, რომელიც კიდევ დამთავრდა თითქმის 80-დან წლებში წეტარ ხსენებული აფხაზეთის მეორე მოციქულის დროს. ამის შემდეგ განვლო საკმარისმა დრომ. ქრისტიანობის საქმე პროგრესიულად დენის ნაცვლად რეგრესი-

ულად მიმდინარეობს. უკანასკნელი ცნობებით, რამდენიმე სოფელმა უკვე უარყო ქრისტიანობა. მიზეზი ცხადია: არ აქვან აღექსანდრე-გაბრიელისებრი მოციქულნი.

ნეტარ-სახსენებლო მწყემსთ-მთავარო, სხვა შენი მრავალ მხრივ ღვაწლთან ერთად ამასაც არ დაივიწყებს ქართველი ერი, აფხაზეთის ქრისტიანი ნაწილი და იქაური სამღვდლოება.

განისვენე, ქართველთა მამაო და კეთილო მწყემსთმთავარო, ზეგარდმო მადლით ცხებულო მოღვაწევ, აღმაშენებელად წოდებულო, — განისვენე ამ შენგან განახლებულ-გამშვენებულ ტაძარში. ეს წმ. ტაძარი იქნება საუკუნო შენგანვე შექანილი ნივთიერი ძეგლი შენს საფლავზე და ყოველ ქართველის გულში კი გედგმება სამუდამო უხილავი ძეგლი.

ილოცე, ჩვენო ახლო ღვთის წინაშე შუამდგომელო, — ილოცე სხვა ჩვენ წმ. მამებთან ერთად სამშობლო მხარის ქრისტიანულად და კულტურულად აღყვავებისათვის. ამინ.

არქიმანდრიტი ამბროსი.

სიტყვა.

თქმული ყოვლად-სამღვდელო აღმასწავლებელს დასა- ფლავებაზე.

დიდებული მწყემსთ-მთავარო!

დიდი ხანი არ გასულა მას შემდეგ, რაც უკანასკნელად გინახულე მე შენ ამ, შენგან გამშვენებულ და აყვავებულ, მონასტერში, რომლის ხავს-მოკიდებული კედლები უნებლიეთ მაგონებდა სახელოვან წარსულს ჩვენი, აწ დაკნინებულ, ეკლესიისას, იმ ეკლესიისას, რომლის სამსახურს შესწირე შენ შენი ხანგრძლივი სიცოცხლე. მაშინ შენთან ერთად ვიგონებდი ღვაწლსა და მოქალაქეობას ჩვენთან ძველი დროის მწყემსთ-მთავართა, ეხლა კი, სამი თვის შემდეგ, მოვსულვარ აქ, რათა ამ მღვიმე—მადარობთან ერთად ვიგლოვო ჩასვენება იმ ცხოველ-მყოფელ ვარსკვლავისა, რომელიც ნახევარ საუკუნის განმავლობაში არა თუ ოდენ ანათებდა, არამედ ყველას და ყველაფერს ანათებდა.

ღიახ, მეუფეო, შენ მთელი ორმოცდა ათი წლის განმავლობაში ანათლებდი ქრისტიანობრივ სწავლა-მოძღვრებით შენს მშობლიურ ერსა და ეკლესიას. მონატრულმა, ჯვარ მტვირთველმა საქართველომ მეცხრამეტე საუკუნის დამდეგს თითქოს დასტოვა. ძველთაგან ნაანდერძევი გზა და ანაზღეულათ პირი იცვალა. სარწმუნოებრივ შემოქმედებითი გრძობა და ნიჭი, რომლითაც ცხოველ იყო და ძლიერ იგი ძველად, შესამჩნევად შესუსტდა. რიცხვი იმ განათლებულ სამღვდელო პირთა, რომელნიც სათავეში უდგენ ძველად ქარ-

თმულ განათლებას და ქმნიდენ ქართულ კულტურას, შემ-
ცირდა, თითქოს მოისპო. მონასტერი აღარავის იზიდავდა,
რის გამო ის დაცალიერდა და შესანიშნავ ეკლესიებთან ერ-
თად ნანგრევებათ იქცა. სწორეთ ამ დროს გამოდი შენ სა-
შობლო ყანაში საუშაოდ მხნედაც შეუდექი საქმეს.
შენ იყავი პირველი, მაღალ სწავლით აღჭურვილი, ქართვე-
ლი, რომელმაც ბერობის მიძიმე უღელი იტვირთე, რომ მით
ზაგეადვილებინა თავის თავისთვის სამსახური მშობლიურ განა-
თლებისათვის. ჯერ სწავლის დასრულების შემდეგ, შენ თვი-
თონ, პირადათ, ჩაუდექი სათავეში ახალგაზდობის სწავლა-
განათლების საქმეს, — ამას დაამოწმებს აფხაზეთი, ქუთაისი
და სხვა კუთხეც ჩვენი ქვეყნისა, ხოლო როდესაც მიწვეულ
იქმენ საეკლესიო იერარქიის უმაღლეს ხარისხზე, ამ საქმეს
ემსახურებოდი მას შემდეგ მატერიალურად, მრავალ-გვარ და
ისე შეწირულებით სხვა და სხვა სამოსწავლო დაწესებულე-
ბაში. მუდამ დაუღალავი, პრაქტიკულ საქმიანობით შებოჭი-
ლი, შენ არ ეკუთვნოდი მღვდელთ-მთავართა იმ ჯგუფს,
რომელთაც თავიანთი კაბინეტურ ნაწარმოებით და ქადაგე-
ბათა კრებულებით სურთ ემსახურონ სამწყსოს, თუმცა ამ მხრი-
ვაც არ დაგიზოგავს ძალ-ღონე გამოგექვეყნებია და გაგეცნო
მკითხველი საზოგადოებისთვის საუკეთესო საერო და სასუ-
ლიერო ნაწარმოებნი ჩვენ დიდებულ წინაპართა. გარდა ამი-
სა შენ კარგად გქონდა შეგნებული, რომ ჩვენ სწავლა-გა-
ნათლებას ძველად ქმნიდა განსაკუთრებით ორი უმთავრესი
ფაქტორი: მონასტრებში ბერობა და სოფლად კი დედა, ეს
ოჯახის კერა, რომელიც წერა-კითხვის ნაკვერჩხალს გაუქ-
რობელად იცავდა და გადასცემდა შვილთა და შვილის-შვი-
ლთა, ამისთვის პირველ ყოვლისა შენ განსაკუთრებითი
ყურადღება მიაქციე ჩვენში ბერობის მიძინებულ სულის
გაცხოველებას და, მართლაც, შენი მაგალითის მიბაძვით
არა ერთი და ორი ღვთის-მოსაყვი, სწავლითა და ცოდნით
აღჭურვილი ბერი და მონაზონი შეეძინა საქართველოს. შენ

დარწმუნებული იყავი. რომ, როგორც თევზი ვერ მომრავ-
ლდება უწყლოთ, ისე ბერობა უმონასტროთ, ამისთვის
გულ-მოდგინეთ მიყავი ხელი ძველ ეკლესიას და მონასტერ-
ლავრათა განახლებას და ბევრგან, სადაც წინეთ ყვაე-ბუთა
ჩხავილი ისმოდა, დღეს ატკობს ყურს მომხიბლავი ხმა ქარ-
თულ საეკლესიო გალობისა, რომელიც შენი მეოხებით და
საშვალებით გადარჩა დავიწყებას, განახლდა და დაიბეჭდა.
რაც შეეხება დედათა მნიშვნელობას სწავლა-განათლების
წინ-წაწევაში, შენ ეს აღნიშნე სამოციან წლებში, როდესაც
თავი წამოყო ჩვენში სასულიერო წოდების ქალთათვის სა-
კუთარ სასწავლებლის დაარსების საკითხმა. ამ საკითხის აღ-
ძვრაში და განხორციელებაში შენ მიგიძღვის უპირველესი
ღვაწლი. შენის დახმარებით და მაცადინეობით 878 წელს
თბილისში დაარსდა ისეთი დაწესებულება, რომელმაც დღე-
ვანდღელ დღემდე გამოუშვა რამოდენიმე ათასი განათლებუ-
ლი ქალი და სადაც შენი უხვი შეწირულების მეო-
ხებით არა ერთი და ორი უმწეო და ობ ოლი გაზრდილა: მე
მაქვს სახეში თბილისის ეპარქიალური საქალეზო სასწავლე-
ბელი, რომელმაც დღეს გამოგზავნა მე აქ, რათა თაყვანი
ვსცე შენს გაცივებულ გვამს და გთხოვო ევედრო უფალსა
და ყოვლად-წმიდა ღვთის-მშობელს მის წარმატება და აყვა-
ვებისათვის.

ასეთი ღვაწლი მიგიძღვის შენ, მეუფეო, წმიდაო, სამშობლოს
წინაშე, რომლის კეთილ-დღეობისათვის შენ, როგორც გით-
ხრა ერთხელ ჩვენმა აწ განსვენებულმა მოსანმა, „გშიოდა
და არ სქამდი, გწყუროდა და არ სევამდი, გციოდა და არ
თბებოდი“. აი, ასეთი გულ-შემეტკივარი მძმა უნდა დაფა-
როს დღეს ჩვენგან შავმა მიწამ, ვითარცა ერთხელ ღრუბელ-
მა წინასწარმეტყველი ილია თვალთავან ელისესათა; ჩვენ მე-
ტი არა დაგვრჩენია რა, რომ ელისაებრ მუხლ-მოდრეკით
შემოგტიროთ, გვამო პატოოსანო: „მამაო, მამაო, ეტლო
ივერიისა და მხედარო მისო“, გარდმოგვიგდე ხალენი შენი,

რომ მან დაამკვიდროს ჩვენში და განამტკიცოს სული სიმ-
შვიდისა, ქველობისა, უანგარობისა და სამშობლოსადმი სი-
ყვარულისა, რომელითაც გამჭვალულ იყავი შენ ამ ქვეყნად.

დ. კ. კეკელიძე.

30623

სიტყვა:
დეკანოზ ნ. თალაკვაძისა.

ჩვენს ლაჟვარდოვან სამშობლო ცას ზედი-ზედ სწყდებოდა და ისტორიის უსაზღვრო სივრცეში ცვივა წარსულ საუკუნის მისი მნათობნი, ქართველ ერის ჭირსუფალნი, მომვლელ-პრატონნი...

ჩვენმა სამშობლომ მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისიდან პოლიტიკურ—საზოგადოებრივ ცხოვრების ახალ პირობებში ჩასდგა ფეხი. ჩვენი ქვეყნის ბედ-იღბალი, მისი მართვა გამგეობა ერთ მორწმუნე რუსეთის ხელში გადავიდა; გარნა ახალმა მთავრობამ, მზრუნველებმა თავისებურად შეხედეს თვისს მისიას საქართველოში და ამიტომ იწყეს ჩვენი ქვეყნის წეს-წყობილების თავიანთ გემოზე გარდაქმნა, ჩვენი ერის სულის განწყობილების, მის ათასი წლოებით შემუშავებულ კულტურის რუსულ დარიჯაკში ჩამოყალიბება, ყველგან და ყველაფერში ჩამოერთვა ჩვენს ერს ინიციატივა, შესწყდა მისი შემოქმედებითი ნიჭის თავისუფალი ვარჯიშობა. ჩვენმა ერმა ისტორიულად მიიძინა; გარნა ეს ძილი, თუ ის ხანგრძლივ —საღათას ძილად გარდაიქცეოდა, უქადდა ჩვენს ერს ეროვნულ სიკვდილს, ეროვნულ გადაშენებას.

მაგრამ, არა,—ქართველმა ერმა, იმავე მეცხრამეტე საუკუნის განმავლობაში შესძლო წამოეყენებია მთელი წყება, მთელი რიგი თვისს აწ სასიქადულო შვილთა, რომელნიც არ დაიბნენ სამშობლო ისტორიის ახალ ხანაში; მათ კარგათ შეიგნეს და ერსაც შეაგნებინეს, რომ საქართველომ მოსჯამა გმირობის ხანა, როდესაც ის ხმლით ხელში განუწყვეტლივ იგერიებდა ყოველ მხრიდან შემოსეულ ურიცხვ მტერს და დად

გა ხანა კულტურულ ბრძოლისა; ამ ბრძოლისათვის ანგარიშის გასაწევად კი საჭიროა სხვა იარაღი, — იარაღი მეცნიერებისა — სწავლა — აღზრდა — განათლება; საჭიროა ამ იარაღით ისე აღიჭურვოს ქართველი ერი, როგორც ის წინეთ თავით ფეხებამდის იყო ჩამჯდარი ხმალ-დამბაჩა ფარ-ჩაჩქანში და მტერს მეხივით თავს ეცემოდა...

ქართველ ერით ასეთ ქადაგთა, ქართველ ერის თვით-ცნობიერებაში მომყვანთა გუნდს ეკუთვნოდა აწ განსვენებული ყ-დ სამღვდლო აღექსანდრეც. — საქართველოს ჰყავდა მეფე დავით აღმაშენებელი, იმავ საქართველოს დაბეჩავებულ ეკლესიას აწ ჰყავს მღვდელმთავარი აღექსანდრე — აღმაშენებელ განმაახლებელი! აფხაზეთიდან დაწყებული ჩვენს სამშობლოში არ არის ისეთი ცოტად-თუ ბევრად ჩვენს ისტორიაში ცნობილი საყდარ-მონასტრები, რომელთა აღშენება-განახლებისთვის არ მიექციოს განსვენებულს ჯეროვანი ყურადღება და უხვი შეწირულებით არ გაემშვენებოს და არ გადაერჩინოს განადგურებისაგან. აი თვით ათცამეტ სირიელ მამათაგანის ღირსი შიოს სავანე, სადაც განსვენებულმა უკანასკნელად აღმოიფშინვა და ჩააბრა თვისი სული მაცხოვარს, — ეს გამშვენებულ-აღდგენილი სავანე — ყ-დ უსამღვდელოესი აღექსანდრეს უხვი შეწირულების, მამობრივი მზრუნველობის ნაყოფია!.

მოვიგონოთ ყ-დ სამღვდლოს საფასით განახლებულნი ზედა-ზნის მონასტერი, ჯვარის ეკლესია მცხეთაში, დავით გარეჯის მონასტერი, თვით მცხეთის ათ-თორმეტ მოციქულთა დიდი ტაძარი, რომლის განახლებას მან ჩაუყარა საძირკველი თვისას უხვი შეწირულებით: მოვიგონოთ ის შეწირულებაც, რომელიცა ამ ცოტა ხანში გადასდო განსვენებულმა ქართველთ პირველ ქრისტიან მეფე მირიანსთვის ძეგლის ასაგებათ და მრავალი სხვა.

არა ნაკლებ ყურადღებას აქცევდა განსვენებული ქართულ მწერლობის ძველ ხელთნაწერ ნაწარმოებთა დაბეჭდვა-

გამოცემას, რომელსაც მოამხარა დიდ-ძალი საფასი და მით კეთილი მაგალითი მისცა სხვა ქველ მოქმედთ—განაგრძონ ეს კულტურული საქმე განსვენებულისა.

მოვიგონათ მოსწავლე ახალგაზღვობაზე ზრუნვა განსვენებულისა, მას რამდენიმე სტიპენდია აქვს დაარსებული სასულიერო სასწავლებელში, სემინარიაში თუ დედათა ეპარქიალურ სასწავლებელში; რამდენ ღარიბ მოწაფისთვის შეუმსუბუქებია განსვენებულს სწავლა-განათლების მიღება!...

ქველ მოქმედებითი სიუხვე განსვენებულისა ფრიად საგულისხმოა და შთამომავლობისათვის მისაბაძი. იმისი უბრალო, და ქვეშარიტი ბერული ცხოვრება, იშვიათი მოვლენა-ლაა ჩვენს ფუფუნების დროში: თვითონ ეძლეოდა მოთმინებას, მარხულობას, ხარჯავდა თავის-თავზე სულ ცოტას, რომ რაც შეიძლება მეტი საქველ-მოქმედო საქმე შეესრულებია.

ჩვენთვის, განსვენებული ყოდ უსამღვდელოესი აღექვან-დრე მეცხრამეტე საუკუნის ცოცხალ მათიანეს წარმოადგენ, და,—დაიბადა რა წარსულ საუკუნის თითქმის დასაწყისში განსვენებულმა მხნედ გადმოლახა მეოცე საუკუნის პირველი წლები;—ის მოწამე გახდა უკანსკელი წლების მძლავრ მოძრაობისა მთელს იმპერიაში; იმან თავისი თვალით დაინახა, რომ ქართველი ერიც არ ჩამორჩენია ქვეყნიერებას, მას მრავალ ფერი და მრავალ-შინაარსიანი განვითარება მიუღია, რომ ისიც მძლავრად ჩაბმულა კაცობრიობის წინ სვლის ფერხულში თვისის საკუთარი ღირსებით და ნაკლულოვანებით...

განსვენებული თვისის ხანგძლივ სიცოცხლის განმავლობაში მოწამე იყო ივერიის ეკლესიის დაქვეითებისა, დამცირებისა, ივერიის მწყემს-ცხოვართა ერთმანეთზე დაშორებისა, რასაც შედეგათ მოჰყვა ქართველ ერის სარწმუნოებრივი განელ-თბილება. შიგა და შიგ სარწმუნოებრივი გავერანებაც.—ხედვიდა ყოველივე ამას განსვენებული, გული უკვდებოდა—ემდულრებოდა, მაგრამ უღონო იყო შებრძოლებოდა რკინის ჯაჭვებით შებოქილ მდგომარეობას.—სწორედ იმ დროში, როდეს-

საც განსვენებულს მწყემს მთავრული მოღვაწეობების მხნე სამსახური შეეძლო, ის სასულიერო მთავრობას ქორ-ეპისკოპოსად ჰყავდა სიონის ტაძრის ეზოში დაყენებული, მას არავითარი უფლება არ ჰქონდა ჩვენი ერის სარწმუნოებრივ ცხოვრებაში აქტიურათ ჩარეოდა, თუმცა, სადაც კი ხელი მიუწვდებოდა, თამამად და მოურიდებლად ამხილებდა და ჰგმობდა ყოველივე ცუდ მხარეს ჩვენის ცხოვრებისას; ის ასეთ შემთხვევაში, მოციქულ პავლეს მცნებისამებრ, არ დაგიდევდა არც დროს, არც ადგილს, არც ძლიერთა ამა სოფლისათა...

არ შეგვიძლია არ მოვიხსენოთ ის ოთხიოდე წელიწადი, რომლის განმავლობაში განსვენებულს მინდობილი ჰქონდა გურიის ეპარქიის მმართველობა. ამ ოთხიოდ წელიწადს—თვის ხანგძლივ სიცოცხლის საუკეთესო ხანად სთვლიდა განსვენებული! ის სიამოვნებით და თან თვალ-ცრემლიანი მოგონებდა ხოლმე თუ როგორ შეეტკბო—შეუკავშირდა ის პატარა გურიის სამწყსოს, თუ შემდეგ როგორ გათიშულ იქმნა მწყემსი სამწყსოსაგან—როდესაც გურიის ეპარქია გააუქმეს, გურია-სამეგრელოს ეპარქია შექმნეს და ამ ეპარქიას დაუყენეს ეპისკოპოსად გრიგოლ დადიანი, ხოლო ყ-დ სამღვდელო ლექსანდრე კვლავ თბილისში დააბრუნეს ისევ ქორ-ეპისკოპოსად.

ჩვენმა სასულიერო მთავრობამ მხოლოდ ღრმა მოხუცებულობის დროს მიანდო განსვენებულს ხსენებული ეპარქია. მაგრამ ეს უკანასკნელი ისეთ მდგომარეობაში დახვდა ყ-დ სამღვდელო ალექსანდრეს, რომ იმისი მართვა-გამგეობა, წესიერებაში მოყვანა აღემატებოდა მის მოხუცებულ ძალ-ღონეს. ამიტომ ეპარქიის სვე-ბედი ფაქტიურად ხელთ ეპყრათ ისევ ბიუროკრატიულ ეპარქიალურ კანცელარიის დამქაშებს და თითქმის იმავ და ისეთ პირთ, რომელთაც გრიგოლ ეპისკოპოსის დროს გააძვალტყავეს ეპარქიის სამღვდელოებაც და სამწყსოც...

ღრმა მოხუცებული ეპისკოპოსი ბოროტ ადაქიანთ ხში-

რად შეჰყავდათ შეცდომაში; პატივცემულ ეპისკოპოზის ზურგს უკან ამოფარებული ბნელი ნდობას, მის უსაზღვრო ძალები, პირად ინტერესებით დაბრმავებულნი, სასულიერო თუ საერო პირნი, ერთმანერთს თითქოს ეჯიბრებოდნენ უკანონობის და უზნეობის ჩადენაში, — ეპისკოპოზს-კი აჩვენებდნენ თავს როგორც უერთგულესნი მისი მსახურნი და იდეური „საზოგადო მოღვაწენი“ ნამდვილად-კი იგივე ცრუ საზოგადო მოღვაწენი აშკარად დასცინოდნენ მოხუცის გულუხვობას, მისს უსაზღვრო გულ-კეთილობას — ამისდა მიუხედავად, ჩვენ შეგვიძლია თამამად ვსთქვათ, რომ ზნეობრივ სიფაქიზეს განსვენებულისას ოდნავადაც არ მიჰკარებია რაიმე ჭუჭყი, სამწყსოს თვალში ისევ ძვირფასი, ისევ სათაყვანებელი და სასოების მომგვრელი მღვდელ-მთავარი იყო...

ამ უკანასკნელ სამ წელს განსვენებული განდევილობდა შიოს წმინდა საფანეში, საიდანაც ბეჯითად თვალ-ყურს ადევნებდა ის ჩვენი ქვეყნის ავ-კარგსა. განსვენებულის განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობდა წამოყენებული ქართველთა საეკლესიო საკითხი — ივერიის ეკლესიის დამოუკიდებლობის, თვით-გამორკვევის უფლების აღდგენა, რომ მით, ერთხელ მორწმუნედ ცნობილი, ქართველი ერი კვლავ შემოკრებს თვისს ეკლესიის გარშემო, დაუბრუნდეს ქრისტეს სახარების მოძღვრებას, რომელსაც ჩვენი ერი, და არა ჩვენი მხოლოდ, ასე ხელოვნურად ჩამოშორებულ იქმნა და თან და თან უფრო შორდება...

მოხუც-განდევლის სული აღაშფოთა სასიქადულო მგოსნის და ადამიანის — ილიას — ვერაგულმა სიკვდილმა. მოხუცს გულმა აღარ მოუთმინა, მოიკრიბა უკანასკნელი თვისი ძალონე და პატივი სცა დიდებულ მამულიშვილს — უსისხლო მსხვერპლის შეწირვით, საფლავის პირზე მიცილებით და მამობრივ კრემლების დატირებით. — ეხლა კი თვით განისვენა! — შეუერთდა სულწნათ დიდებულ წინაპართ, რომ მათთან ერთად შეავედროს ღვთის მშობელს წილხდომილი — დღეს გა-

დაბუგულ—აკლებულ—დამშეული მისი საქართველო, — გვაკ-
მაროს ამდენი ტანჯვა—ვაება, გადმოგვხედოს თვისის დედო-
ბრივი მზრუნველობით, აღვიდგინოს მშობელი ეკლესია,
რათა ერთითა პირითა და ერთითა გულითა ღირსებით ვადი-
დებდეთ ძესა მისსა და უფალსა ჩვენსა იესო ქრისტესა, ამინ.

სიტყვა:

დეკანოზი კალისტრატე ცინცაძე

მეფუეო წმიდაო! უამარი ხალხი, რომელიც გარს ახვევია ჯერ კიდევ გაუცეებელს შენს ცხედარს და მოელის შენგან უკანასკნელს ლოცვა-კურთხევას, შეუკრებია აქ ნათელსა საქმეთა შენტა კეთილთა, რომელთა შენს სიცოცხლეში უხვად სთესდი, მწყემსო კეთილო. მაგრამ ამა საქმეთა ჩამოთვლით მე არა მსურს შენი შეწუხება: შენ არ გიყვარდა შენს საქმეებზე ლაპარაკი. მე ვკადნიერდები და მოვაგონებ შენთ პატივის მცემელთ ერთ მხარეს შენის მოღვაწეობისას, სახელდობრ,— შენს ზრუნავს ბერ-მონაზონების განახლებისათვის ჩვენში.

მართალია დღეს ბერ-მონაზონებას პატივი აღარა აქვს საზოგადოების თვალში, მაგრამ ამის მიზეზი არის ის, რომ მონაზონობის უმეტესობამ უღალატა თავის პირდაპირ დანიშნულებას. დღეს თუ მონაზონობის უმრავლესობას შეადგენენ უსაქმოდ ცხოვრების მოყვარენი, წინად ასე როდი იყო. წინად მონაზონობა და საზოგადო ასპარეზზედ მოღვაწეობა სინონიმები იყვნენ. წინად ქართველი თუ სტოვებდა დედას და მამას, დებსა და ძმებს, სახლ-კარს და მეზობლებს და მიდიოდა მონასტერ-უდაბნოში, იგი ამ შემთხვევაში თავის თავისთვის როდი ზრუნავდა, არამედ თავს სწირავდა, მამულს, ვიწრო ფარგლიდგან გამოდიოდა ფართო ასპარეზზედ სამუშაოდ, ხელს უწყობდა ერის განვითარებას, განსწავლას, გათვითცნობიერებას, განძლიერებას და განფაქიზებას; პატრონობდა ქვრივ-ობოლთ და გლახაკთ-დავრდომილთ, იმედს უნერგავდა გულში და ნუგეშსაცემდა ტვირთ-მძიმეთა და მაშვრალთ, ამხელდა და შეაჩვენებდა ძლიერთა ქვეყანისათა, როცა იგინი გადაუხვევდნენ ქვეშარიტებისა და სიმართლის

გზას. ამისთვისაც იყო, რომ სანამ ბერ-მონაზონობა თავის დანიშნულებას ემსახურებოდა და მოვალეობას ასრულებდა, —საქართველოც იზრდებოდა და ჰყვავოდა, ხოლო როცა ბერ-მონაზონობა დაეცა, —საქართველოც დაქუცმაცდა, და-ნაწილდა, დაეცა...

ყოველივე ეს გათვალისწინებული გქონდა, მეუფეო წმი-დაო, და ამიტომაც შენი ძალ ღონე შეალიე ქეშმარიტის ბერ-მონაზონობის აღდგენას და განახლებას ჩვენში და ამ განახ-ლებისათვის ზრუნვა შენ ქვათა და აგურთაგან, ქერთა და კე-დელთაგან თვით ბერ-მონაზონთა სულსა და გულზედ გადაი-ტანე. შენ ჩააგონე და შეაგნებინე ბერ-მონაზონთ, რომ სუ-ლის ცხონება მარტო ლოცვით არ მოიპოვება, რომ სულის საცხონებლად ლოცვასთან ერთად საჭიროა გარჯა-მუშაობა მოყვასთა სასარგებლოდ. ამისთვის, თუმცა შენ მიერ შეყვა-რებულის შიოს ბერ-მონაზონობის უშრომლად ცხოვრება შე-ნის უხვის შეწირულებით უზრუნველ-ყოფილია, მაგრამ შენ მაინც შეასწავლე და შეაყვარე მათ მეფუტკრეობა, მევენახე-ობა და მებოსტნეობა. შენ თითონ გაიჩინე ბოსტან-ვენახი, სადაც მადლით შემოსულთ ხელთა შენთა დღე-მუდამ უმუ-შავნია ამ მოხუცებულობის დროსაც-კი. შენმა მაგალითმა ისე იმოქმედა ბერ-მონაზონებზედ, რომ ყოველმა მათგანმა გააჩინა ბოსტან ვენახი, რის გამოც დღეს ამ უდაბნოს ამშვე-ნებენ და აცოცხლებენ ეპისკოპოსის, მაქსიმეს, შიოს და ილა-რიონის ბოსტან-ვენახი. ამ საზოგადო მუშაობამ დაყუდებუ-ლი ბერიც კი გაიტაცა და მასაც აუღია ხელში წალდი და თოხი დაშესდგომია ტყის გამოწმენდას და ნიადაგის დამზა-დებას ბოსტან-ვენახის გასაშენებლად. შეასწავლე და შეაყვა-რე-რა ბერ-მონაზონთ შრომა-მუშაობა, შენვე მოუპოვე მათ საუკეთესო ნერგი და თესლეულობა იმ პირობით, რომ ახა-ლის მოსავლისაგან თესლეულობა გავერცელებიათ მეზობლად მდებარე სოფლებში. შენ მიერ დადებულის პირობის ბერ-მონაზონთაგან შესრულება, როგორც დასაწყისი მონასტრის

სოფლისადმი: სამსახურისა შენ გახარებდა და გახალისებდა, და ამის გამო განზრახული გქონდა დაარსება ახლო მომავალში ყველასათვის მუდამ კარ-ღია წიგნთ-საცავის და აფთიაქისა ხოლო შემდეგ, ბრძანე შენ ამ ორიოდე თვის წინად, იქნება ქსენონის დაარსებაც მოვახერხოო, ბევრი ხალხი იხოცება სოფლებში უწყამლოდ და უპატრონოდაო.

ამ რიგად შენ დააყენე შენი მონასტერი, შენი შიო, წარსულის დროის მონასტერთა სვლის გზაზედ, და თუ შენ-მა მოადგილეებმა არ გადაუხვიეს შენ მიერ გაკვლეულ-გაკაფულს გზას, ადვილად შესაძლებელია, რომ ჩვენი მონასტრები კვლავ განახლდნენ, განძლიერდნენ და შეიქნენ ტვირთმძიმეთა და მაშვრალთა გზის მაჩვენებლად, პატრონად და მფარველად, შენის, აღექსანდრე აღმადგენელო, მეოხებით!..

აი, ამ წარსულის დიდების აღდგენის და განახლების გზაზედ დაყენებისათვის გცემთ, მეუფეო, პატივს, ქედსა და მუხლს ვიდრეკთ შენის ცხედარის წინაშე, სასოებით ვეამბორებით მადლით შემოსილს შენს მარჯვენას, და ვევედრებით იესო მაცხოვარს, რომ მან, სახიერმან, დააწესოს უმანკო და ცხოველი სული შენი საყოფელთა მართალთასა, აღგრაცხოს შენ რჩეულთა თვისთა თანა, ხოლო ჩვენზედ მოიღოს მოწყალეობა და არ გამოგვილიოს შენისთანა მადლით და ღვაწლით— შემოსილნი მამულის-შვილნი, ამინ.

სიტყვა

თქმული ქართული ფილარმონიული საზოგადოების
წარმომადგენლის ზ. ი. ჩხიკვაძისაგან ყოვლად სამ-
ღვდელო აღექსანდრეს დასაფლავებაზედ.

ყოვლად პატიოსანო!

ობოლთ ნუგეშო, ღარიბთ იმედო! საქართველოს სასი-
ქადულო მამულის შვილო ყოვლად სამღვდელო აღექსანდრე!

ტფილისის ქართული ფილარმონიული საზოგადოება აქ,
წმ. დავით აღმაშენებლის ტაძარში, რომელიც თქვენის მეო-
ხებით განახლებული და გამშვენებულა, დღეს უკანას-
კნელად ეთხოვება თავის საპატიო წევრს და უმდაბლესად
ვამბორება თქვენ კურთხეულ მარჯვენას.

ამ ორი წლის წინად, როდესაც მე ქართ. ფილარმონი-
ული საზოგადოების გამგეობის მონდობილობით გაიხელით
მომეხსენებინა, რომ მან თქვენი მეუფება, ამოიჩინა საპატიო
წევრად, ფრად გაიმათ და მკითხეთ თუ რა მიზანი აქვს ამ
ახალ საზოგადოებასაო. მე მოკლედ მიზანი და დიადი მნიშ-
ვნელობა ფილარმონიული საზოგადოებისა. მე მოკლედ გან-
გიმარტედ მიზანი და დიადი მნიშვნელობა ფილარმონიული
საზოგადოებისა ყოვლად სამღვდელო, თქვენ ყმაწვილურის
აღტაცებით, აკანკალებულის მით შეაქეთ ჩვენი საზოგადოების
დამაარსებელი და ის კი დაგავიწყდათ, რომ ჩვენზედ წინ,
თითქმის ოცის წლით, თქვენ მიაქციეთ ყურადღება ჩვენ სა-
ეკლესიო გალობას და მცოდნე პირების შემწევობით დააწე-
რინეთ ნოტებზედ თქვენისავე სასყიდლით დიდ ძალი საეკლე-
სიო საგალობლები.

მე ვგონებ თქვენ უფრო დიდი ქებისა და დიდების ღირსი
ბრძანდებით. ჩვენ მხოლოდ მივბაძეთ თქვენს კეთილს მაგალითს
და საეკლესიო საგალობლებთან ერთად მოვისურვეთ საერო სიმ-

ღერების შეკრება და ნოტებზედ დაწერა, ვინაიდგან ჩვენი საეკლესიო და საერო მუსიკა ნაყოფია ერთი ხალხისა, ორივე ქართველის გულიდგან აღმონაკვეთია. საკვირველია რომ ყოველი კეთილი საქმე საქართველოში უყურადღებოდ არ იყო დატოვებული თქვენგან და თქვენი მადლიანი და უხვი ხელი გაშლილი იყო ყველასათვის. მე უბრალო მომაკვდავს საესებით არ შემოძლიან დავასურათო თქვენი სამაგალითო და საარაკო გულის სისპეტაკე. იგი დღეს ჩემზედ უკეთ დაახსიათეს. და განმარტეს აქ თქვენთან უკანასკნელ გამოსათხოვებლად მოსულ პატივცემულ პირებმა. მე მხოლოდ ამისა გთხოვთ, ყოვლად პატიოსანო მეუფეო, რომ იქ, საქართველოს ეკლესიის წმინდანთა და მოწამეთა შორის, რომლის წინაშე თქვენ ღირსეულად წარდგებით და რომელთა გუნდს თქვენი უზაკვრო და სპეტაკი სული უეჭველად შეუერთდება; იქ იმათ შეგვავედრე და ბოდიში მოგვხადე მათ წინაშე თუ აქამდინ ჩვენ ღირსეულად ვერ გაუფრთხილდით და ვერ დავიცევით, სამწუხაროდ, დამახიჯებისაგან საქართველოს წმ. მამათა სპეტაკ გულიდან აღმონაკვეთი და საუკუნოებით განსპეტაკებული, გამშვენიერებული და საარაკო მელოდებით მდიდარი ქართული საეკლესიო გალობანი. შეგვავედრეთ შეგვინდონ ეს თითქმის მიუტოვებელი ქართველური დაუდევრობა, შეგვავედრე რომ მათის ლოცვით ღმერთმა მისცეს ძალა და შეძლება ჩვენ ფილარმონიულ-საზოგადოებას, რომ მან საესებით შეასრულოს თავისი დანიშნულება და აღადგინოს უტყუარად ის ცათ აღმაფრენი სასულიერო ჰანგები, რომლებიც უმეცართა და უეიცთაგან შელახულა და დამახინჯებულა.

შეგვავედრე სამება ერთ-არსების წინაშე რომ ფილარმონიული საზოგადოებამ შესძლოს არამც თუ აღდგენა ჩვენის სათნოებით საესე საგალობლებისა, არამედ, თვინიერ ამისა, მოგვეცეს ის შემოქმედებითი ძალა და ნიჭი, რომ საუცხოვოდ და სამაგალითოდ გაგვემშვენებინოს ქართულ კილოთა ნიადაგზედ ეს საგალობლები.

საუკუნო და დაუვიწყარი იყოს სახელი და ხსენება თქ-
ვენი ყოვლად მოწყალეო მეუფეო, ჩვენ დროის საქართვე-
ლოს აღმაშენებლო ყოვლად-სამღვდელო აღექსანდრე!

ზაქარია ჩხიკვაძე.

მარადის-დაუვიწყარო მღვდელთმთავარო!

მოვიდა ჟამი, და მიიღე ქრისტიანობითი აღსასრული ცხოვრებისა შენისა უჭირველი, მშვიდობითი და ურცხვენელი...

შევკრებილვართ სრულიად საქართველოს ეკლესიის შვილნი, მოვსულვართ საქართველოს ყოველი კუთხიდან შენი პატივისმცემლნი და ვეთხოვებით დღეს შენს წმიდა ნეშტსა.

სხვებთან ერთად ქართველთა წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებაც უძღვნის ამ შენს წმიდა ნეშტს თავისის მხრით უკანასკნელ თაყვანისცემასა და სწირავს შენს საყვარელ მონასტერს ქართველთა მოციქულის წმიდა ნინოს ხატსა. შეიწყნარე იგი და მიითვალე კეთილ შესაწირავად!

წმიდაო მეუფეო, შენ იყავ ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების საპატიო წევრი, რადგან, ქართველთა სარწმუნოებისა და ძველი ეკლესიისათვის ერთგულ და სამაგალითო მოღვაწეობასთან ერთად, შენ ღირსეულად იღვაწე ჩვენი ძუღლებური ნაშთების გამოქვეყნებისა და აღდგენისათვის, აგრეთვე ჩვენს ახალგაზდა ქართველებში სწავლა-განათლების მოფენისათვის. შენის წყალობით და შენი საკუთარი საფასით დაბეჭდე მრავალი დიდათ შესანიშნავი ხელთნაწერი: უშენოდ მალე არა ნახავდენ სტამბასა საბასულხან ორბელიანის ძვირფასი ლექსიკონი, არა ნაკლებ ძვირფასი სწორმეტყველება „სახელ“ განთქმულის ანტონ ქათალიკოზისა, მისივე მზა-მეტყველება, მრავალი შესანიშნავი გუჯარი და სხვა საბუთები; შენივე თაოსნობით და წარსაგებელით დაიბეჭდა იოანე ოქროპირის წირვის ქართული საგალობელი, ამასაც საეკლესიო დიდ მნიშვნელობასთან ერთად დიდი საისტორიო და საეთნოგრაფიო მნიშვნელობა აქვს. შენის წყა-

ლობით არა ერთმა და არა ორმა ახალგაზდამ მიიღო საშუალო განათლება და ზოგმა თვით უმაღლესი განათლებაცა

მრავალი საბუთი მოწმობს შენს ქრისტიანებრივ კეთილ მოღვაწეობასა. ყაზანის სასულიერო აკადემიის საბუთები მოგვითხრობენ შენი სტუდენტობის დროიდან შენს ქრისტიანებრივ პატიოსანს ზრუნვასა საშინელი გადამდები სენით შეპყრობილი უმწეო ხალხისათვის, და სიყვარულით მოვლასა. აფხაზეთის დაობლებული სამღვდელმთავრო კათედრა და ძველის-ძველი ტაძრები მოგვითხრობენ შენს სამისიონერო ღვაწლსა ქრისტიანობის აღდგენისათვის და ტაძართა განახლებისათვის. იხილა შენი კეთილი მღვდელმთავრობა ჭყონდიდელთა დაბეჭავებულმა კათედრამაცა და შემოკმედელთა კათედრამაცა... მაგრამ ყველაზედ მეტი ღვაწლი მიგიძღვის შენ იმ ძველის-ძველ და სახელგანთქმულ სავანეს წინაშე, სადაც დაასრულე შენი სამაგალითო ბერმონაზნული ცხოვრება და სადაც ღდეს დაიკრძალება შენი წმიდა ნეშტი შენს საყვარელ ღირს მამა შიოსთან და სხვა მრავალ აქ განსვენებულ წმიდა მამებთან ერთად. ეს სავანე, ეს ოდესმე ქართველების სახელგანთქმულ ლავრად ყოფილი სავანე, დიდებული და მრავალმეტყველი წიგნთა მისთვის, ვინც იცის ამისთანა წიგნების კითხვა და დაფასება. აქ ოდესმე ქართული მწიგნობრობა და საგანათლებო მოღვაწეობა სდულდა და სჩქედდა, აქ ქართველთა გამამხნევებული სიტყვა და საქმე ბრწყინავდა... შენ აღადგინე მკვდრეთით ეს მონასტერი და აღმოიყვანე სიკვდილისგან ცხოვრებად, მიანიჭე სიცოცხლე ახალთ: გამოცოცხლდენ ძველი ტაძრები, სენაკები, გამოცოცხლდა უდაბნო მოოხრებული და მოიფინა ვენახითა, — უნაყოფს კლდემ გამოსცა ნაყოფი კეთილი, და მოჰყურძნიან კეთილ-მორწმუნენი და ღვთის მოსაგნი. ესრეთ გამოჩნდი შენ მეცხრამეტე საუკუნეში და მეოცე საუკუნის დასაწყისში საქართველოსათვის მეორე „შიო ახლად“. შენივე წყალობით გამოცოცხლდა აგრეთვე სავანე დიდებულის იოანე ზედანელისა და მასთან კიდევ

მცხეთის შესანიშნავი ჯვარის მონასტერი. არ ყოფილიყავ შენ, ეს სამი მონასტერი ქართველების ხელიდან დღეს წასული იქნებოდენ—სხვა დაეპატრონებოდა მათ და თავისებურ სულსაც ჩაუდგამდა... ვინცა აღმოიკითხოს ამ ძველ ნაშთთა კედლები, ეს მრავალმეტყველი და ღრმამეტყველი ფურცლები, მან გულის ხ?ა-ჰყოს!.. ძმანო! ჩვენ ვასაფლავებთ დღეს ქართველთა ძველი მორწმუნეობის და ღვთის-მოსავობის ნაშთა. განახლდება კიდევ ჩვენი ძველებური მორწმუნეობა თუ არა? მე არ ვიცა, ის კი ვიცი, რომ სიცრუე ძალიან მოედო ჩვენს ქვეყანას... სარწმუნოების საქმეში: ცრუობენ მორწმუნედ წოდებულნიცა და ურწუნოდ წოდებულნიცა; სიცრუით იცმენ მრავალნი ანაფორასაც და საბერმონაზონო ბარტყულსაც, სიცრუით მიდიან საკურთხევის ტრაპეზთან და მღვდელმოქმედობენ; სიცრუით ქადაგებენ, გალობენ, ლაღადებენ... დიახ, მრავალნი ლაღადებენ და მეტყველებენ სიცრუით და უქმად, მაგრამ აწ ღვთივ 'მესვენებული ყოვლად სამღვდელო აღექსანდრე შორს იყო სიცრუეზედ: მართლიად სწამდა და ძალ-ღონის კვალობაზედ ერთგული იყო თავისი სარწმუნოებისა და საესავისა; გულახდით მეტყველებდა, გულახდით მოქმედებდა, წმინდის გულით ლოცულობდა და მარხულობდა.

ბერმონაზონული ცხოვრება, ლოცვა და მარხულობას არ უშლიდა, რომ წმინდის გულით ჰყვარებოდა მრავალტანჯული სამშობლო მხარე-საქმითაც და სიტყვითაც, იგი ყოველთვის გულითადი თანამგრძნობელი იყო და ხელის შემწყობი ჩვენი ქვეყნის, ჩვენი ერის წარმატებისა და წინსვლისა. ყველას გვახსოვს აღექსანდრე ებისკოპოზისებური სიტყვა, გვახსოვს მისებური ქება ქების ღირსისა და მისებური გაკიცხვა გაკიცხვის ღირსისა!

განა უნდა დავივიწყოთ ყოვლად სამღვდელო აღექსანდრეს ცხარე და მწარე სიტყვები მათ მიმართ, ვისაც ძალა შესწევდა და კი არა ზრუნავდა სამშობლო ქვეყნისათვის, ანუ

დაუფარავად და საჯაროდ განკიცხვა ალექსანდრე ეპისკოპო-
ზის მიერ იმ კაცთა, ვინც საკუთარი, მდაბალი და არა-საკად-
რისი ანგარებისათვის ორგულობდენ და ლალატობდენ დე-
და-ქვეყანას, თავისს გვარტომობას? სამაგიეროთ, როგორი
გულსავესებით ეკიდებოდა იმათ, ვინც იყო ჩვენი დედა-ქვეყ-
ნის ჩინებული მოღვაწე და ღირსეული შვილი! როგორი სიყ-
ვარულით და ერთგულობით უძღვებოდა ჩვენს დიდებულ და
პატივსაცემ მიცვალებულებს! გავიხსენოთ დასაფლავება დი-
მიტრი ყიფიანისა, ნიკოლოზ ბარათაშვილის ნეშტის გადმო-
სვენება, ვახტანგ ორბელიანის დასაფლავება და სხვა... ბო-
ლოს, სულ უკანასკნელად, მსცოვანებისაგან მოუძღურებუ-
ლი, იგი მაინც დაეწრო ჩვენი ახალ-დროების მიწამის დი-
დის ილიას დასაფლავებას, შეასრულა სარწმუნოებრივი წესი,
გამოესალმა თავისებური გულითადი სიტყვით და სიყვარულით
ემთხვია ილიას გვამს! ეს იყო უკანასკნელი ნახვა მის მიერ
ჩვენი დედა-ქალაქისა და უკანასკნელი ნახვა მისი ჩვენი დე-
და-ქალაქის მიერ...

დასაფლავების მეორე დღეს შევიდა დილა-ადრიანად
ჩვენს წმიდა სიონში, ილოცა ღმობიერად, გამოეთხოვა თა-
ვისს საყვარელს სიონისა მღვთის-მშობელს, წმიდა ნინოს ხა-
ტსა და ჯვარსა, გამოეთხოვა სიონს დეკანოზსა, და გამოე-
შურა თავისს საყვარელ შიოსადმი, თავის უკანასკნელ საიქაო
ნავთსაყუდელისაკენ... გაიარა ორმა თვემ, და—კიდევ ალე-
სრულა აქ სასოებით, უჭირველად, ურცხვენელად—განუტე-
ვა წმიდა სული თვისი მშვიდობით, მისი საყვარელი ღირსი
მამა შიოს წმინდა ძვლების გვერდით-კერძო...

განვლო ყოვლად სამღვდელო ალექსანდრემ ცხოვრებისა
ზღვა მღვდლვარე, განიცადა ამ სოფლის სიბოროტე მრავალი,
ორგულობა, ლალატი, ცილის-წამება, დასმენა, ძმის გაცე-
მა, და—ღრმა მოხუცებულობის უკანასკნელ დღეებში შიოს
ნავთსაყუდელს შეაფარა მოუძღურებული თავი. ეხლა კი ეს

საქაო ნავთსაყუდელიც დაუტევა და შვეიდა საუკუნო სამ-
შვიდობო ნავთსაყუდელსა...

განსვენე, ჩვენო მხცოვანო წმიდაო მღვდელმთავარო,
ქეშმარიტო ძველებურო ბერ-მონაზონო, მშვიდობით! ღირ-
სო ღამაო შიო, აჰა, შემოვალს შენტან იგი, ვინცა განახ-
ლა შენი დიდებული მღვიმე,—შენ სიყვარულით შეიწყნა-
რებ მას და განუსვენებ შენტან საუკუნოდ!..

ივანე რატიშვილი

სიტყვა.

თქმული ყოვლად სამღვდლო აღმასანდრეს დასა- ფლავებაზედ.

დღეს ქართველი მართ-მადიდებელი ერი აბარებს შავს მიწას ერთად-ერთ საუკეთესო თვით-მოქმედ საზოგადო მოღვაწეს. დღეს ის სამუდამოთ ეთხოვება ისეთ გვამს, რომელიც თავის სიცოცხლეში განუწყვეტლივ ქადაგებდა ქართველთა შორის სიყვარულს, ძმობას და ერთობას და ახორციელებდა დიდ მნიშვნოვან ქრისტეს სიტყვებს: „მოდიო ჩემდა მაშვერაონი და მტვირთ მძიმენი და მე განგისვენო თქვენ.“ ბევრი საწყალი და გაჭირვებული იღებდა მისგან შემწეობას; ბევრი კეთილი საქმე ჰხდებოდა ჩვენში განსვენებულს თაოსნობით, რაც; რასაკვირველია, არც მიზეზი მისა, რომ აღოდენა ხალხი შეგროვილა დღეს აქ აღნიშნოს თავისი სიყვარული და პატივის ცემა ასეთ საზოგადო მოღვაწისადმი. თავის კეთილ-ცხოვრებით დაანახა ყველას ნათლად, რომ იყო გამოცხატველი ქრისტეს მოძღვრების ღვთისა და მოყვანისადნი სიყვარულის შესახებ, რომ ის იყო მასწავლებელი არა მარტო სიტყვით, არამედ საქმით, შემკული და დაცული მორჩილებითა, კრძალვითა და სიმდაბლითა, ის საუკეთესოდ სცნობდა თავათ ეცხოვრა ძლიერ უბრალოდ და მარტივად და თავისი საშეალება ეძღვნა საქველ-მოქმედო საქმისთვის. სიუხვე და ქველ-მოქმედება ახალად განსვენებულ მღვდელმთავრისა კარგათ იცის მთელმა საქართველომ. ძველებური ეკლესიები და მონასტრები საქართველოსანი, ეს დიდებულნი ნაშნი ქართულის ძველის ხუროთ-მოძღვრებისა, ნათლად მოწმობენ იმას, თუ რა იყო მათთვის მღვდელ-მთავარი აღე-

ქსანდრე. თითქმის ყველამ იცის ის ეკლესიები და მონასტრები, რომლებიც ახლად-განსვენებულმა გაახლა და გაამშვენა. კიდევ მრავალი კარგი საქმე ჰქმნა თავის სამშობლოსათვის, მის ხანგრძლივ ცხოვრების განმავლობაში, რაც გახდის უკვდავად მის სახელს ქართველი ერის ხსოვნაში.

ახლა, როდესაც ქართული ეკლესია შეუდგა მეცადინეობას აღადგინოს თავისი უკიდურესი უფლებანი და მოიპოვოს ის თავისუფლება, რომელიც მას მიენიჭა კიდევ მე VI საუკუნეში, მოშორება ისეთი მოღვაწისა, როგორც იყო განსვენებული, უნდა ჩაითვალოს ქართველთათვის სამწუხარო მოვლენათ. ეს მწუხარება ორკეცდება მაშინ, როდესაც კაცი წარმოიდგენს ქართული ძველი მწერლობის აღდგენის საქმეს, რომელზედაც ბევრს ზრუნავდა განსვენებული მღვდელ-მთავარი, რადგანაც იცოდა, რომ მხოლოდ მწერლობის აპყვავებას შეეძლო გაეუმჯობესებია ქართველი ერის მდგომარეობა და შეექმნა ისეთი პირობები, რომლებმაც მე-XII საუკუნეში წარმოშვეს შესანიშნავი მწერლები: მოსე ხონელი, შავთელი, თმოგველი, შოთა რუსთაველი და სხ., რომელთა ნაწარმოები, როგორც ხელოვნური ნაშთი, დიდათ აღემატება სხვა ერთა იმ დროის ასეთივე ნაწარმოებს და მკვლამ იქნება მოწამე ამ დროის ქართველთა გონებრივ განვითარებისა...

მშვიდობა მტვერსა თქვენსა ახლად-განსვენებულო მღვდელ-მთავარო. დაუვიწყარი იქნება სახელი თქვენი ქართველი ერის ხსოვნაში და საქართველოს ისტორია არა ერთ საუკეთესო კაბადოთაგანს უძღვნის თქვენი მოღვაწეობის აღწერას შთამომავლობის სამოძღვრებლად.

სასულიერო სემინარიის მე-VI კლასის მოწაფე ე. ნიკოლაძე.

ილია ჭავჭავაძის სიტყვა. *)

„თქვენო ყოვლად უსამღვდელოესებაე! მე ვბედავ თქვენს წინაშე ხმის ამოღებას დღევანდელ დღეს არა იმისთვის, რომ თქვენ ჩემს ქება-დიდებას საჭიროებდეთ. თქვენი საქმენი, თქვენი ღვაწლ-მოსილი სიცოცხლე ჩემზედ უკეთესად ჰლაღადებს თქვენს ქებასა და დიდებას და ჩემი თქმა რას მიუმატებს თქვენს სათნოებით მოპოებულს სახელს.“

„ნამეტანობაში ნუ ჩამომართმევთ და გულით წმიდით ვიტყვი, რომ სჩანს ღმერთს კიდევ არ დავეციწყებივართ, რადგანაც თქვენისთანა სათნოებიან კაცს მოუვლენს ხოლმე ჩვენს ქვეყანას და რაკი თქვენისთანაებსა ვხედავთ, გულს კვლავ ერჩის წუთი სოფლისაგან ღონე მიხდილი სასოება და წუთი სოფლისაგანვე გამოჭრილი იმედები უკეთესის დღეებისა. უღონოება ქვეყნისა მარტო უფულობაა და უქონლობა კი არ არის, როგორც ეხლა ბევრსა ჰგონია, არამედ ისა, როცა სათნოებიანი, კეთილ მომქმედი, მაღალ ზნეობის კაცი არა ჰყავს, სიმაგრე ქვეყნისას, ქვეყნის ძალ-ღონე, რის შემნახველი და გამადიდებელი, ქვით-კირი ადამიანის ცხოვრებისა მარტო სათნოებაა და მარტო სასოებანი კაცი ქმნის ამ წუთი სოფელს ტაძრად, სადაც ღმერთს აღიდებენ და სამოთხედ, რაცა ბედნიერება ადამიანისას ასულიდგმულვებს“.

„თქვენის ცხოვრების წმიდათა-წმიდად ორი დიდი საგანია: ერთი ღმერთი და მეორე თქვენი სამშობლო ქვეყანა.“

---

*) ეს სიტყვა დღეს ბევრს აღარ ეხსოვებათ, ამიტომ ვბეჭდავდ მეორედ. იგი მოთავსებული იყო ალექსანდრე ეპისკოპოსის ბიოგრაფიაში, რომელიც გამოიცა 1903 წ.

ღმერთს მღრთისას აძლევდით და ქვეყანას ქვეყნისას და ორსავე ემსახურებოდით ერთმანეთს დაუკლისად გულ-მხურვალეობით და სიყვარულით. ერთი წუთიც არ ვიცით თქვენის სიცოცხლისა, რომ ცხოველ-მყოფელი უხუცი, ამ ორკეცს სიყვარულისა არ მოჰფენდეს თვითეულს თქვენს საქმეს, აქ თვითეულს თქვენს მოქმედებას, ქვეყანას ემსახურებოდით, მღერთისათვის ღმერთს აღიდებდით ქვეყნისათვის, რადგან ღმერთი არს სიყვარული და სიყვარული მხსენელია ქვეყნისა“.

თქვენი სიცოცხლე მთელი და განუწყვეტელი სათნოებაა, სათნოება რომლის მაგალითს მარტო იმ მაღლით ცხებულს მღვდელ-მონაზვნების შორის ვპოულობთ, რომელნიც ერთ დროს ყოფილან ჩვენში, ჩვენდა საუბედუროდ ეხლა აღარ არიან, თქვენ ხორცი დაუმორჩილედ სულს და ერთი უდიდესი სათნოებაც ეს არის. გშიოდათ არ სკამდით, გწყუროდათ და არ სვამდით, გციოდათ და არ თბებდით იმისთვის კი არა, რომ ვითაარცა ანგარმა და ძუნწმა ოქრო და ვერცხლი მოახვეჭოთ, არამედ იმისთვისა რომ რაც საკუთრად თქვენის თავისთვის არ გეჭებოდათ, რასაც თქვენს თავს აკლებდით, ის სხვას შეჰმატეთ, სამადლოდ, საქვეყნოდ გაეცით, თქვენს სამშობლოს მოახმარეთ, მარტალი უთქვამს, ვინც სთქვა, რომ ორ ნაირი სათნოებაა ქვეყანაზე ადამიანის ღირსების აღმნიშნისგნელი. ერთი უქმი, რომელსაც მისდევს არა მქნა ბოროტისა, მეორე მოქმედი, რომელსაც მოსდევს ქნა კეთილისა. პირველ მაგდენი—ვერაფერი ღვაწლია... საღიდებელ კაცისა, მეორე მოქმედი, რომელსაც მოსდევს ქმანა კეთილისა, პირველი მაგდენი ვერაფერი ღვაწლია, საღიდებელი კაცისა, მეორე სათნოებაა და ამისთანა სათნოების პატრონი თქვენა ბრძანდებით“.

„თქვენ აღვიდგინე ჩვენი დავიწყებული წმინდანნი შიოღვიმელი და იოანე ზედაძნელი, სხვამ რაც უნდა სთქვას და ჩემის ფიქრით კი კაცი ის არის, ვისაც გულითადი რწმენა რისამე აქვს ქვეყნის საკეთილ დღეოთ მის მიერ აღიარე-

ბული და იმ მრწმენას ემსახურება თავ-დადებით, თქვენ გწამთ რომ ადამიანის მხსნელი, მისი ხელთ-მძღვანელი და განმწმენდელ მისი სჯული და სარწმუნოებაა“ და ამ გზაზედ ღვაწლ-მოსილობისათვის არა დაგიზოგიათ რა. ამისდა მოწმად თქვენ მიერ აღდგენილი მონასტრებია, ეს ნაშთნი ჩვენის სულიერად ზე აღსრულებისა. აქ მეტია თვითეულის თქვენის ღვაწლის ჩამოთვლა და მარტო ამას ვიტყვი, რომ თქვენი მადლით ცხებული მარჯვენა ყველგან მიგიწვდენიათ, საცა კი თქვენის ქვეყნის, თქვენის ერის საკეთილდღეოდ საქმე რამ აჩენია, არ არის არც ერთი საერო საქველ მომქმედო საქმე ქართველთა რომ თქვენი უხვი წვლილი არ ერიოს, თქვენი ლოცვა კურთხევა—წინ არ მოუძღვოდეს, თავს არ დასტრიალებდეს.

„მარტოდ ისიც საკმარისია თქვენის მადლობის ხსენებისათვის, რომ თქვენის მეოხებით, თქვენის ღვაწლით, თქვენის მამობრულის სიყვარულით გამოუზარდეთ ჩვენს ქვეყანას იმისთანა შვილი, როგორიც ახლად ნაკურთხი ეპისკოპოსი ლეონიდეა. ჩვენ კაცებით ღარიბნი ვართ და ჩვენთვის თქვენგან გაზრდილი—თქვენის მაგალითიდ გაწვრთნილი, თქვენის ხელისა და გულის თანამოზიარე განძია, ჩვენ შეეხარით ჩვენს ახალს ეპისკოპოსს სასოებით და იმედითა, იმიტომ რომ თქვენი—გაზრდილია, თქვენი სულიერი შვილია, და ყოველი მზგავსი მზგავსა შობსო ნათქვამია“.

„თქვენ გაზრდილს დიდი ეკლიანი გზა უძევს წინ, თუ სიყვარულს ქვეყნისას თქვენებრ წინ წაიძღვანებს და მსახურება მისი მსახურება იქმნება ქვეყნისა. ეს გზა გზაა საკუთარის თავის გაწირვისა, წამებისა, ნამეტნავად ჩვენში, რაც უმადურება და კილვა ისე ხშირია, როგორც არსად. ჩვენ იმედი გვაქს, რომ თქვენი გაზრდილი, თქვენი გაწვრთნილი არა ეკალს არ შეუშინდება და თქვენს მაგიერობას გაგვიწევს. მაგიერობას მეთქი!.. მოგვიტევეთ, გული კაცისა ხარბია! თქვენი ბედი გვენატრება. ნუ თუ თქვენ თითონ არ ინებებდით, რომ თქვენი გაზრდილისაგან მეტი მოითხოვოთ, მეტი

მოველოდინოთ, თქვენ მამა ხართ და ეგ თქვენი შვილია და რადგანაც ის გვირჩევნია მეტი მოველოდინოთ. „ის ურჩევნია მამულსა რომ ვილი სჯობდეს მამასაო.“ ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ თქვენ თვითონ ჩვენზედ უფრო მეტის ნატვრით ინატრებდი, რომ თქვენი გაზრდილი თქვენ დაგემჯობინოთ ჯერ ღვთით და მერ თქვენისაკე კურთხევითა“.

ამისი და, ამ ჩვენის კადნიერების რწმენის თავმდები და საწყაული თქვენი მამაშვილური სიყვარული, რომლის წინაშე ქედს იხრის ყოველივე სხვა პირადი გრძნობა პატიოსანი კაცისა. ჩვენ მართლად საყვარელო და ღირს სახსოვარო მღვდელმთავარო! თქვენ აქედამ მიბრძანდებით, მაგრამ მღვთის მადლით ჩვენის ქვეყნიდამ კი არა. იქაც ჩვენი ქვეყანაა და ჩვენი ერია, ჩვენი ძმები არიან, ჩვენ აქ გიახვლით სამგზამშვიდობორო მოგახსენოთ და თქვენს წინაშე ღმერთს ვთხოვოთ თქვენი დღეგრძელობა და თქვენგან ლოცვა კურთხევა მივიღოთ. მოგვირთმევეია მცირე-ოდენი ძღვენი ესე ჩვენდა სახსოვრად კი არა, ჩვენ უამისოთაც გეხსომებით მთელ საქართველოსთან ერთად, რადგანაც შვილნი ვართ საქართველოსი, რომელსაც დღეთა თქენთა სწირავთ უორგულობითა და სიყვარულითა... მიიღე ნიშანი ჩვენი გულითადის მადლობითა და უღრმესის პატივისცემას და გიხაროდენ, რომ შენის ქვეყნის შვილნი მოიწიფენ იმოდენად, რომ შეძლებისამებრ მადლობას უხდიან მადლობის ღირს კაცს. გიხაროდენ იმიტომ, რომ ესეც ერთი ფეხის წინ წადგომაა, ერთს საფეხურით ზე აღსვლაა თქვენის შვილებისა, რადგანაც მარტო ბრმამ და უკეთურმა არ იცის სხვის სიკეთის დანახვა, სხვისი ღვაწლის დაფასება.

თქვენ მიბრძანდებით ჩვენგან და ვწუხვართ, რომ ჩვენ გვემორდები, მაგრამ ჩვენთა იმერ ძმათა სიყვარული ანელებს ჩვენს მწუხარებას და გვამხნევებს ჩვენ. ჩვენგან მეტის მეტი გულ-ძვირობა იქმნებოდა, რომ ეს ასე არ იყოს. ჩვენ ვწუხვართ თქვენი წასვლით და გვიხარიან თქვენი იქ მისვლა, ჩვენ

ვაკვლდებით და ღვთის მადლით, იქ შეგვემატებით. ყველგან ჩვენს ქვეყანაში საჭიროა ამისთანა კაცი, რომლის მიხედვით და მაგალითით იწურთნება ხასიათი, იწმინდება გონება და გული ადამიანისა. უხაროდეთ მათ, სადაც თქვენ მიღიხართ, და ჩვენ ეს არ გეშურს, რადგანაც იქაც ჩვენები არიან, თუნდ ესეც არ იყოს, თქვენი ცხოვრება სათნოების სკოლაა ჩვენთვის და ამიტომაც მარტო ერთი ხსენება თქვენის სახელისა ჩვენი მწვრთვნელია. ოჰ, რა ბედნიერია იგი კაცი, რომელიც გვწრთნის და გვასწავებს ჩვენ არამც თუ ჩვენთან ყოფნით, არამედ მარტო თავისი სახელის ხსენებითაცა, ამბობს ნატვრით ერთი ძველი ბრძენი. ამისთანა ბედნიერი ხართ თქვენ. საცა გინდა ბრძანდებოდეთ. იყვენით კვლავაც ესე ბედნიერი ჩვენდა თავმოსაწონებლათ და ნუ მოაკლებთ თქვენს ლოცვა-კურთხევას, თქვენს ღვაწლს, თქვენს საყვარელს ქვეყანას, ერს. თქვენს სიყვარულს თქვენი საყვარელი ქვეყანა, საცა გინდა ბრძანდებოდეთ, არ დაივიწყებს. აღიდგ კვერთხი ესე, და წარიყვანე ერი შენი გზასა სიმართლისა და სარწმუნოებისასა.

„დაგვლოცე და შენის მადლოანი ხელით გვაკურთხე შენი მაღლობელნი და შენ მიერ ღვაწლდებულნი.“

ილია ჭავჭავაძე

მისმა მეუფებამ, მადლობა გარდაუხადა რა, სთქვა, რომ წმიდათ დაიცავით სარწმუნოება, არ უღალატოთ თქვენთა სახელოვანთა მამა-პაპათა ანდერძს, რომელთა შორის მრავალმა მეფემ, თავად-ახნაურმა და მღაბიომ დაიდგა საწამებრივი გვირგვინი სარწმუნოებისათვისაო. ზნეობით ფაქიზნი იყავით, ოჯახი წმინდათ შეინახეთო. მე თუკცა შორს ვიქნები ქვენგან, მაგრამ გულითა და სულით არ დაივიწყებ ჩემს ძველს სამწყსოს და ვილოცებ მისის წარმატებისთვისაო.

ამ სიტყვათა წარმოთქმის დროსაც ბევრს ამოუჯდა გული და ცრემლით გამოეთხვენნ საყვარელ მწყემსთ-მთავარს.

კვერთხი გამოწერილია ქართველ სამწყსოს მიერ მოსკოვიდან და მეტად ძვირფასის, იშვიათის ნაკეთებისაა, მთელის კვერთხის ბუშტები საგანგებო ხელოვნების მინანქრითა და სევადით არის დამუშავებული. კვერთხს თან დართულაქვს პერანგი და ზედ აწერია, „ადიდე კვერთხი ესე და წარიყვანე ერი შენი გზასა სიმაართლისასა. 15 მაისი 1899 წლისა.“ კვერთხის ბუდის თავზე ამოქრილია ქართულად ასო „ა“, რომელსაც თავზე სამღვდელ-მთავრო მიტრა აქვს გაკეთებული.

გუშინ. ორშაფათს, 18 მაისს, მისი უსამღვდლოესობა გაემგზავრა ფოთისკენ. რკინის გზის სადგურამდე დიდ-ძალმა ქართველობამ მიაცილა საყვარელი მწყემსმ-მთავარი, მრავალთ შორის ეპისკოპოსი ლეონიდე გორამდე გაჰყა.

† ალექსანდრე ეპისკოპოზი.

(სომხურიდამ)

ამა წლის ნოემბრის 9. ღამით, შიო მღვიმის მონასტერში გარდაიცვალა 85 წ. ცნობილი ალექსანდრე ეპისკოპოზი. საქართველოს სამღვდლოება ეპისკოპოზ ალექსანდრეს სიკვდილით ჰკარგავს რჩეულ და მოღვაწე წევრთაგან ერთს, რომელსაც მეტად საპატიო ადგილი ეჭირა მათ შორის. განსვენებულია გორის მაზრის ერთ მივიწყებულ სოფლის მღვდლის დავით ოქროპირაძის შვილი იყო.

მან სწავლა მიიღო პირველად გორის სასულიერო სასწავლებელში და შემდეგ თფილისის სასულიერო სემინარიაში.

1845 წ. სასულიერო წოდების მიღებისათანავე განაგრძნო მან სწავლა ყაზანის სასულიერო აკადემიაში, სადაც ჩინებულად დაამთავრა სწავლა და ეკურთხა ბერად. შემდეგ მოწვეულ იქმნა მასწავლებლად თბილისის სასულიერო სემინარიაში. აქედგინ გადავიდა აფხაზეთში და მოღვაწეობდა როგორც მასწავლებელი და მოქალაქე. შემდეგ დაინიშნა

დიდებულ გელათის მონასტრის მამათა მთავრად, საიდგანაც რამოდენიმე ხნის შემდეგ გადავიდა აფხაზეთში და დაინიშნა ამ სათემო წინამძღვარად. ეპისკოპოზად იგი ეკურთხა 1862 წ. რამოდენიმე წლის შემდეგ გადაყვანილ იქმნა გორში წმინდის მოადგილეთ, ხოლო 1882 წ. დაინიშნა პირველ მოადგილეთ, ბოლოს კი 1898 წ. მას ჩაებარა გურიისა და მინგრელიის თემები.

1893 წ. ებოძა თვით იმპერატორისაგან თვალ მარგალიტით მორთული წ. მაცხოვრის ხატი.

განსვენებულის მოღვაწეობა დიდია თუ სამოსწავლებლო თუ სალიტერატურო და თუ სხვა სასარგებლო საქმეებში. მაინც იგი დიდი მოტრფიალე იყო სიძველეებსა, რითაც აიხსნება ის გარემოება, რომ იგი თავის წვლის არ იშურებდა ძველ მონასტრების და ეკლესიების შესაკეთებლად. ეგრეთვე დიად ყურადღებას აქცევდა შკოლებს. მან თავის ხარჯით გამოსცა ისტორიული ლირის შესანიშნავი ნაწარმოებნი, როგორც მაგალითად საბა სულხან ორბელიანის ლექსიკონი, მე-18 საუკუნე და სხვა ძველი გუჯრები-ლირსეული ნაწარმოებნი.

ამ ბოლო ხანებში მან შეაკეთა იმერეთის ეპისკოპოზი ლეონიდის დახმარებით შიო მღვიმის დიდებული ტაძარი, რომელიც აღუშენებია ისტორიის გარდმოცემით დავით აღმაშენებელს (1125) წ. განსვენებულმა ჯერ თავის სკოცხლეში მთელი თავისი ქონება დაახლოვებით 26,000 მანეთი შესწირა შიო მღვიმის და იოანე ზედაძნელის მონასტრებს რითაც დაგვიმტკიცა თვისი ზომას გადაბიჯებული სიყვარული ამ სიძველეებისადმი.

ამ უკანასკნელ ხანებში (1903) ღრმა მოხუცების გამო სცხოვრობდა განმარტოებულად შიო მღვიმის მონასტერში, სადაც საუკუნოდ განისვენა.

განსვენებულის ცხედრის დაკრძლვას ხუთშაბათს ნოებმ. 15-ს დაესწრო აუარებელი ხალხი. ახლო-მახლო სოფლებს საზოგადოებათაგან, ეგრეთვე სხვა და სხვა საზოგადოების

და ამხანაგობის წარმომადგენლი. საქართველოს სამღვდლოება ეპისკოპოზ დავითით, წინამძღვრებით გაზეთების და სასწავლებლების მხრით ამორჩეული დელეგატები და სხვანი.

წაიკითხეს და წარმოსთქვეს მრავალი სიტყვები, სადაცა აქებდენ და აღიღებდენ მის მოღვაწეობას მის იშვიათი კი მსახურებას და ქველმოქმედებას. ცხედარი ჩაასვენეს შიო მღვიმის გვერდით მდებარე ტაძარში, რომელიც თვით განსვენებულს შეუკეთებია სიკვდილის რამოდენიმე წლის წინ.

განსვენებულის კერძო ცხოვრება მეტად საყურადღებო და გასაკვირია. იგი წინააღმდეგი იყო ოთხფეხ ცხოველების დახოცვისა და დაკვლისა. არცა სქამდა მათ ხორცსა. როგორც განსვენებული სომეხთა კათოლიკიზის საყვარელი და საუკეთესო საქმელი „პური“ იყო, ეგრეთაც ეპისკოპოზი ალექსანდრეს საყვარელი საქმელი ღრმა სიბერემდის „ლობიო“ იყო. მან თავის ზომიერი ცხოვრებით მოგროვილი თანხა მთლად მოახმარა სხვა და სხვა საქველმოქმედო საქმეებს.

ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით განსვენებული მეტად კეთილსულოვანი სულგრძელი და მორწმუნე ვინმე იყო, რასაც თავისი საქმეებით გვიმტკიცებდა, იმისი ამგდარიცხოვრება, სიტყვა და საქმის ერთნაირი მიმართულება თვით კერპთ მსახურსაც კი მოიყვანდა სარწმუნოებაზე. აჰა ეს ზემოხსენებული მიზეზია იმისა, რომ მან მოიხვეჭა დიდი სახელი და სიყვარული რითაც ბევრისთვის სამაგალითო გახდა. ალექსანდრე ეპისკოპოზი გავიცანით პირველად 14 წ. წინ.

ავჭალა სადგურიდგან დაახლოვებით 9 ვერსტის სიშორეზე იმყოფება იოანე ზედაძნელის ისტორიული მონასტერი, მონასტრის აშენებას ისტორია მეხუთე საუკუნეს მიაწერს. სადაც არის დაკრძალული ცხედარი წ. იოანე ზედაძნელისა რომელიც ერთი და უფროსი იყო იმ 13 სომეხთაგან რომლებიც მეხუთე საუკუნეში კაპადოკიიდან გადმოვიდნენ საქართველოში ქრისტიანობის საქადაგებლად და რომლებმაც პირველად დაისადგურეს.

ზემოხსენებულ მთის ქედზე, სადაც აშენდა ეს მონასტერი, იქიდგან დაიწყეს მათ ქრისტიანობის ქადაგება და გავრცელება ქართველთა შორის. ამ 13 სომეხთა წინამძღოლი და უფროსი მოთავე იყო იოანე-იგი დარჩა ამ მათზე ხოლო მის ამხანაგები დაიშალენ-დაიფანტენ და წავიდნენ საქართველოს სხვა და სხვა მხარეს ქრისტიანობის გასავრცელებლად. ასე მაგალითად დავითი თფილისში ავრცელებდა ქრისტიანობას და თავისთვის სადგურათ ამოირჩია მთაწმინდა, სადაც დღევანდლამდის სდგას მის სახელზე აშენებული მამა დავითას მონასტერი. მეორე-სახელდობრ ანტონი თფილისიდგან 23 ვერსტის სიშორეზე მყოფ ნორიო სოფლის ახლო-მახლო ქადაგებდა ქრისტიანობას. მის სახელზე იქვე აშენდამშვენიერი მონასტერი და ეგრეთვე მრავალი ოთახები მლოცველთათვის, რომლიდგან უმეტესობა სომეხ მლოცველების აშენებულია და დღევანდელამდის მონასტრის დღესასწაულზე 15 აგვისტოს, მრავალი მლოცველი ხალხი და მათ შორის სომეხობაც მიეშურება მისაკენ.

მესამემ სახელდობრ შიომ ამოირჩია თავისთვის საქადაგებლად სხვა მხარე. მის სახელზე აშენებულია შიო მღვიმის მონასტერი და სხვა. და სხვა...

იოანე ხედაძენლის დღესასწაული მაისის 7. შიო. მთის ქედზე ასავალი გზა მეტად ღალავს ქვეითად წასულთ. მლოცველებს, მიუხედავად ამ გარემოებისა მლოცველთა მრავალრიცხვი დღესასწაულის წინა დღითი მიეშურება მონასტრისაკენ.

1891 წ. მაისის 6 რამოდენიმე ამხანაგები საათის 3-ზე ნასადილოვს, ავქალა სადგურიდგან ფეხ და ფეხ გავემგზავრეთ იოანე ხედაძენლის მონასტერისაკენ. ჩვენთან ერთად მიდიოდა მლოცველთა ურიცხვი ხალხი, უმეტესად რუსის ბებერი ქალები და ვაჟაკები. ათი წამის შემდეგ, დავინახეთ მლოცველთა შორის ხანში შესული ბრძენი სახის ვინმე ცხენოსანი, რომელიც ჩვენთან ერთად მიემგზავრებოდა ზემოხსენებულ

მონასტრისაკენ, ეს ალექსანდრე ეპისკოპოზი იყო. მის და-
ნახვამ ყველანი გაამხიარულა, იმისმა ტკბილმი სასიამოვნო
მუსიყმა ყველას დაგვაფიწყებინა გზის სიძნელე.

მთი' მალალ გორაზე ასვლამდის იგი ანუგეშებდა ყველას
მაცხოვრის სიტყვებით: „სარწმუნოებამ თქვენმა მოგანიჟოთ
სიცოცხლე თქვენაო.“

როგორც იქმნა სამი საათის მგზავრობის შემდეგ ძლივს
მვახწიეთ ძველ ისტორიულ მონასტრამდის. მონასტერი აშე-
ნებულია ზედაძენის მთის ქედზე, მემატონეთა თქმულებით
კპადოუკიიდეგან ჩამოსულ 13 სომეხთა მსწავლებელ და წი-
ნამძლოლ იოანეს დაუსადგურებია ამ ადგილის. აქ მის მოს-
ვლაშდის კერპთ მსახურებს თავისი ტაძარი ჰქონიად. კერპთ-
მსახურების ბინა ყოფილა, რომლებიც იოანეს მიწასთან გაუ-
სწორებია და ქართველთა ფარნაოზ მეფის, ევლახი კათოლი-
კოზის დროს დააუწყია ქრისტიანობის ქადაგება ქართველეში.
იმ ღამეს ჩვენ უნდა გაგვეთენებია ცას ქვეშ, რადგან ორახე
ბი სულ ერთიან დაკავ ბული იყო. როდესაც ეპისკოპოზმა
ალექსანდრემ შეიტყო ჩვენი მოსვლა მაშინათვე განკარგუ-
ლება მოახდინა, რომ გამაეტანათ ჩვენთვის სტოლი და ხა-
ლიჩები დაეგოთ ნოტიო მიწაზე. პატარა ხანს შემდეგ ჩვენ
დავსხედით ვახშმათ და ზოვიწვიეთ მათ მუფება ალექს. ეპის-
კოპ. რომელმაც დიდათ დაგვაყალ ჩვენი თხოვნის შესრულე-
ბით. მან ვახშმის გაუაყებამდის დაგვართო ჩვენ თავისი ბრძენი
მუსაიფით.

— საკვირველია თქვენო!? როგორ ატარებენ ღამეს
უსაბნოთ ამისთანა ცივ ამინდში. ქალაქში კი მიუხედავათ
იმისა რომ თბილ ოთახებში ისვენებენ მცხოვრებნი, მაინც
კიდევ ზოგიერთი სჩივის გაცივებას—მიმართა ჩვენგით ერთ
მა ეპისკოპოზს.

ამ მლოცველთ ინახამს თავიანთი სარწმუნოება, მათი ფი-
ქრი და აზრი მხოლოდ თუგინდ აღთქმა შესრულებაზეა გა-
ჩერებული. აბა სწორეთ მის გამო ბუნება ველარ მოქმედობს

მათზე და ეს გარემოება პსიხოლოგიითაც მტკიცდება უპასუხა ეპისკ. ალექსანდრემ: მე სარწმუნოება ძალიან ფართო მნიშვნელობით მესმის, ხოლოდ თქვენი კი არ ვიცი რა აზრისა ხართ მაგის შესახებ—თქვენ როგორ გესმით მოშმართა მე იმა ცნობისმოყვარეობით—თუ ადამიანი თავს რაიმე საქმეს ჰკიდებს ხელს სარწმუნოებით და გულიანად მაშინ ის უფრო. მიახწევს თავის თავის წადილს ვიდრე ის, რომელიც უიმედოთ და არა სარწმუნოებით ეკიდება საქმეს.

— მართლაც რომ ეგ აგრეა და მე ეგრეთაც მესმის და ვქადაგებ. ვარდა მაგისა სარწმუნოება საქმით უნდა იქმნეს დაგვირგვინებული.

— მართლაც რომ სარწმუნოება უსაქმოდ არა არს. მე თქვენო მეუფებავ, ამ ბოლო ხანებში სხვათა შორის წავიკითხე ცნობილ ექიმების წიგნები, რომელნიც ამტკიცებენ რომ რამოდენიმე იკურნება სარწმუნოების საშეაღებით. მე ვიცი რომ მეცნიერებას საწამს წყლით მკურნალობა, ექიმობა, სულით მკურნალობა და სხვა და აჰა ამ ბოლო დროსაც სარწმუნოების საშეაღებით მკურნალობა მტკიცდება.

— ეგ არამც თუ დასაჯერია. არამედ სინამდვილეა გვ უპასუხა ეპისკ. ალექს. ყოველი ექიმი გეტყვით თქვენ, რომ თავის გამოწერილი წამალი მაშინ უფრო მოქმადობს, როდესაც ავადმყოფს სწამს რომ ეგ წამალი უთუოდ უშველის, გაჰკურნავს...

— მე წამიკითხავს ერთი ანეგდოტი ინგლისელების ცხოვრებიდან განვარძე მე. ერთი ბებერი დედაკაცი იტანჯებოდა წელის ავადმყოფობით, მას მიუმართავს ექიმისათვის, რომელმაც გამოუწერა საჭირო წამალი და დაარიგა რომ წელზე მიეკრა. ბებერ დედაკაცს შეეძლომით ჰგონებია რომ ეს რეცეპტი უნდა მიეკრა წელზე, რასაც შეასრულებს და აჰა სასწაული, რამოდენიმე დღის შემდეგ დედაკაცი კარგათ გრძნობს თავს და განიკურნება საბოლოოდ.

— ხა ხა ხა. მაღალის ხმით წაიკ-სკისა იქვე მდგომმა ახალ-

გაზდა ქალმა, რომელიც ჩვენ ყურს გვიგდებდა და რაც შთაბეჭდილებასაც ახდენდა ჩვენზე.

— თქვენო მეუფებავ, ამ ქალსაც რამე ექნება შეთქმული, რომლის გამოც უკისრია ამ შორე და ძნელ გზის გავლა და რამოდენიმე ღამესაც სიცრევში, ცის ქვეშედ გათენება,

— წაიხუმრა ჩვენმა ამხანაგთაგან ერთმა.

ეპისკოპოსმა ალექსანდრემ მაშინვე დაუძახა ახ ღვაზდა ქალს, აკურთხა ისა და უსურვა მის წადილს შესრულება, რაიცა ჩვენის თვალითვე ვიხილეთ მეორე წელს. ახალ გაზდა ქალი მიღწეოდა თავის წადილს.

მას შემდეგ ალექსანდრე ეპისკოპოსი ვიხილეთ ჩვენ ბევრჯერ და მუდამ იგივე სასიამოვნო შთაბეჭდილებას ახდენდა ჩვენზედ.

სომხ. გაზ. „ქოვივი“ №44 და 45 1907 წ. კარ. თემურაზიანი.

† ყოვლად სამღვდლო ეპისკოპოსი ალექსანდრე.

15 ამა ნოემბერს ყ-დს ამღვდლო ეპისკოპოსმა ალექსანდრემ მიიძინა მისგან განახლებულ შირა მღვიმელის უდაბნოში.

ყოვლად სამღვდლო ალექსანდრე დაიბადა 1824 წელს მას მონათვლის დროს სახელად ალექსი დაარქვეს, იმისი მამა დავით ოკროპირიძე მღვდლათ მსახურებდა გორის მაზრის ერთს სოფელში. ტფილისის სემინარიაში კურსის დამთავრების შემდეგ ალექსი ოკროპირიძე ადიკვეცა ბერად, და სახელად ალექსანდრე უწოდეს. მთავარ-დიაკონის ხარისხით ის გაემგზავრა ყაზანის სასულიერო აკადემიაში სწავლის დასამთავრებლად. სასულიერო კურსის დამთავრების შემდეგ მთავარ დიაკონი ალექსანდრე მღვდელ-მონაზონად აკურთხეს. საქართველოში დაბრუნების შემდეგ ახალ გაზრდა მღვდელ-მონაზონი აფხეთში გაგზავნეს და შემდეგ ქუთაისის სასულიერო საწავლებლის ზედამხედველად იქმნა დანიშნული.

1855 წელს აკურთხეს ილუმენად, — მალე არქიმანდრიტად და ისევ აფხაზეთში იქმნა გაგზავნილი. 1862 წელს ხელდასახმულ იქმნა მღვდელთ-მთავრად თბილისის სიონის ტაძარში ექსარხოვის ევსევის მიერ სხვა მღვდელთ-მთავრების თანამწირველობისა, მას ჩაბარდა აფხაზეთის კათედრა. 1869 წელს გადმოყვანილ იქმნა ტბილისში გორის ეპისკოპოსად და საქართველოს ექსარხოვის პირველს ქორ-ეპისკოპოსად, 1882 წლიდან 1888 წლამდის მართავდა გურიის ეპარქიას და შემდეგ ისევ დაბრუნდა ტფილისის თვისსავე თანამდებობაზედ. *)

ყოვლად-სამღვდლო ალექსანდრე ხმ-რად საქართველოს ექსარხოვის მაგივრობასა სწევდა. როდესაც ექსარხოვები ღროებით რუსეთს წავიდოდნენ, „პრაგონს“ მიიღებდნენ, ქართლ-კახეთის ეპარქიას ყოვლად სამღვდლო ალექსანდრე განაგებდა; იგივე თავჯდომარეობდა ქართლ-კახეთ-იმერეთის სინოდალურს კანტორაში. მას აქვს მიღებული მრავალი ორდენი. 15 მაისს 1893 წელს უმაღლესად ებოძა მას ხელმწიფე იმპერატორისაგან ძვირფასის თვალ-მარგალიტებით შემკული „გულზედ დასაკიდი“ — პანაგია — ერთად უმაღლესს „წყალობის წერილთან“ („რესკრიპტი“). ყოვლად-სამღვდლო ალექსანდრეს მრავალ გზის მადლობა აქვს მიღებულ ხელმწიფე იმპერატორისა, მისის უმაღლესობის დიდის მთავრის მიხეილ ნიკოლოზის ძისა, ლოცვა-კურთხევა და მადლო-

*) რიონის სადგურზე ერთად შეხვდნენ ალექსანდრე და ბესარიონი მიშველნი თბილისში, რადგან უქაზით გურია-სამეგრელოს ეპისკოპოსად დაინიშნა არქიმანდრიტი გრიგორი და ყ-დ სამღვდლოს ალექსანდრეს და ბესარიონს არ მისცეს საკუთარი ეპარქია. შესანიშნავი სიტყვები წარმოსთქვა სახალხოდ ეპისკოპოსმა ალექსანდრემ სინოდის მოქმედებაზე. თბილისში უმეტესი ცხარე სიტყვები მოახსენა ექსარხოვს პავლეს. არ დაუფარავს ექსარხოვისათვის, და პირ და პირ უთხრა მას: „შენ განგებ ჩაიღნე ესეთი უკანონო შუამდგომლობა სინოდის წინაშე, რომ გურია-სამეგრელოს ეპარქიის ეკლესიები და სამღვდლოება უმეტესად დაგემდაბლები და რა პასუხი უნდა აგო ღმერთს, რომელიც ხედავს ამ თქვენს უაჯაო მოქმედებას?“

ბა უწმინდესის სინოდისა და სხ... ყოვლად-სამღვდელო აღე-
ქსანდრე წევრი იყო მრავალ საქველ-მოქმედო საზოგადოება-
თა და დაწესებულებათა, რომელნიც კი რუსეთის სახელმწი-
ფოში არსებობენ. რუს-ოსმალეთის ყირიმის ომის დროს სევა-
სტოპოლის გამართა და მათ დაობლებულ სახლობათა სასარგებ-
ლოდ ყოვლად სამღვდელო აღექსანდრე სწირავდა ყოველ
წლოებით 200 მანეთს. მანვე განაახლა ქ. სოხუმის ახლოს,
ძველი ეკლესია მოსახსენებლად იმპერატორის აღექსანდრე
მეორის სასწაულებრივის გადარჩენისა 4 აპრილს 1866 წელსა.
25 მა სს 1867 წელს ტფილისის სასულიერო სემინარიას
შესწირა 2,000 მანეთი მისის იმპერატორებითის უმაღლესო-
ბის დიდს მთავრის მიხეილ ნიკოლოზის ძის სახელობაზედ ამ
თანხით იზრდება სემინარიაში ერთი სტიპენდიადტი, რომელ-
საც თვით ყოვლად-სამღვდელო ირჩევს. ყაზანის სასულიერო
აკდემიის ღარიბი სტუდენტების სასარგებლოდ 300 მანეთი
შესწირა; ტფილისის საეპარქიო დედათა სასწავლებელს კი—
3,000 მანათი მასში სტიპენდიების დასაარსებლად. მცხეთის
დიდებულს თორმეტის მოციქულის საკრებულო ტაძარს შეს-
წირა განსაახლებლიდ 1,500 მანეთი და ამავე ტაძრის განმა-
ახლებელი კომიტეტის თავჯდომარეც ბრძანდებოდა. ყოვლად-
სამღვდელო აღექსანდრემ განაახლა ჯვარის ეკლესია მცხეთის
აღმოსავლით. განაახლა თვის სამშობლო სოფელში ძველი
ეკლესია, ლეკებისაგან დანგრეული. მან 2,000 მანეთი ქარ-
თული საეკლესიო გალობის ნოტებზედ გადასაღებად გადასდო.
წირვა ლოცვის გალობა კიდევ გადაღებულ იქმნა ნოტებზედ
ბ. იპოლიტოვ ივანოვის მიერ და მოწონებულ იქმნა სასუ-
ლიერო მთავრობისაგან. მანვე გამოსცა თავის საფასით სა-
უკეთესო ნაშთები ძველის ქართულის მწერლობისა: „მზა მე-
ტყველება“ ანტონ ქათალიკოსისა, საბასულხან ორბელიანს
„ლექსიკონი“, „ხმა ცოდვილისა ღვთისადმ“, ბ. ავალიშვი-
ლისა, ანტონ კათალიკოზის „სწორ-მეტყველება“, ამბროსი
ნეკრესლის „სიტყვანი და მოძღვრებანი“ და სხვ... ყოვლად

სამღვდელოდ დიდი სამსახური გაუწია ქართულის დაბადებ ს შესწორებას და დაბეჭდვის საქმეს. ყოვლად-სამღვდელო ალექსანდრემ განაახლა დიდებული მონასტრები, წმ. შიოსი და იონნე ზედაზნელისა, — პირველს 21,000 და მეორეს — 11,700 მანეთი შესწირა. ეს თანხა ხელ-უხლებლად დადებულია სახელმწიფო ბანკში და სარგებელი ეძლევა მონასტერთა შტატში მყოფ ძმათა სარჩოდ.

გაზ. „მწყემსი“

სიტყვა

უ-დ სამღვდელო ეპ. ალექსანდრის დასაფლავებასა ზედა

წმ. შიო მღვიმის მონასტერში, 1908 წ. 14 ნოემბერს.

უ-დ სამღვდელო მეუფევი დღეს იმოდენა სიტყვებში წოდების განურჩევლად აღნიშნეს თქვენი ღუაწლი წინაშე ერისა, სამშობლო ეკლესიისა, სამშობლოსი და ერისა. ისე სავსებით კიდევ ვერ დაახასიათეს თქვენი ღუაწლი, როგორც მოითხოვდა თქვენი პირადობა და გულ უხვობა. თქვენის ბერული ცხოვრებით და მიღება-გამოცილებით ყველას განცვიფრებაში შეიყვანდით ხოლმე, განსაკუთრებით რუსეთით მოსულებს ხოლმე და ბევრს მოსაგონადაც დარჩებიო. მასთან გულახდით და ბევჯელ პირ და პირი თქმა აგვირგვინებდა თქვენს ცხოვრებას და გიმრავლებდა პატივს მცემელთა, თუმცა ვიეთა არ მოსწონდათ! აი თქვენი ანდაზა „ორი შაურის მუშასა, მის დღეში არა უშავსრა“ უნდა დარჩეს ქართველთა შორის, ამიტომ რომ ჯერ ერთი თქვენს მოსაგონად და მეორე, ცხოვრებითაც დაუმტკცე საქართველოს და კაცობრიობასა. რა იყო ეს წმ. შიოს მონასტერი 1888 წ. და რას წარმოადგენდა? სატირელ და სავალალოს და ქართველის იერქია ვერ მოიტირებდა იმის მდგომარეობას! აბა ეხლა შეჰხედოს კაცმა და შეუდაროს

მაშინდელს მინგრეულს მონგრეულს მონასტერსა და სწორეთ
რომ მისაბაძია ის შეუპოვარი ბრძოლა ცხოვრებასთან და
მიზნის მისაღწევ გარემოებათა თანა რაიცა განიცადე აქამომ-
დე. ყველა აქ მრავალთა მიერ მოხსენებულ ღუაწლისა წილ
რა მოგაგეთ შენ ყოვლად სამღვდლო მეთუფეო, ალექსანდრე
ეპისკოპოზო? ვერ გიგდეთ ყური, ვერ გიჩვენეა სიყვარული
და მხარი ვერ დაგიჭირეთ განსამხნეველად. ყველა ჩამოგშო-
რდით, ყველამ გიღალატეთ და შენ შეგრჩა სიყმი შეილივით
შენი მაქსიმე, რომელიც აი აქარის დამარხული, ვერაგულად
მოკლული და მოყვისისათვის თავდადებული. ეს რომ მოგიკ-
ლეს გულიც გაგიპეს, გაგიტეხეს და უიმედობაში ჩაგადლო
ჩვენმა ბეჩაობამან და აი ამ უბირო ხალხის შეუგნებლობამ.
ყოვლად სამღვდლო! ნუ დაგვწყევ უყურადღებობისთვის,
ნუ დასწყევლი ამ ბჭავე ხალხსა, რომელიც უვიცობას შეუპ-
ყრია და უკუმეთის მორევში იშობა. ნუ დასწყევლი რომ
შენი ერთგული მაქსიმე მოგიკვლეს და მით შენც სიცოცხლე
მოგისწრაფეს აი აგერ ისინი აქ დაგტირიან, და ტირილით
და ცრემლით ღმჭერენ შენ დაკარგვას. ილოცე წინაშე ღვთის
და იმ ერისა წმინდათ თანა შეავედრე შენი სიყვარული სა-
ქათველო, რომ ღმერთმან დაგვიხსნას ჩვენ შინაურის მტ-
რებისაგან, რომელიც არის გამანადგურებელი და გამათახსი-
რებელი ერისა და აღმყრელი პირადის ღირსების ქრისტიანესი
და მოყვასისა. თვით შენ არა გახდი მსხვერპლი ამ შინაურის
მტერობისა, რომ მოექცე, ჩაიკეტე ამ მონასტერში და ყუ-
რი ველარ გიგდეთ? გვაპატიე, დაგვლოცე, გვაკურთხე და
ილოცე ჩუენთვის, რომ შენი საყუარელი სამშობლოს შეილ-
ნი და მოღუაწენი არ მოეცვას პირად დიდებასა, ურთიერთა
ქიშპობასა, ქვებუდანობასა და გამყიდველ დიდების ძებნასა;
შეეგნოთ ის დიდი და დიდი ჭეშმარიტება, რომ ბოროტებაა
საზოგადო საქმის შეწირვა პირადი თავმოყუარებისათვის!
ამანვე არ დასცა ჩენი სამშობლო და ეკლესია? ამისა გამო
არ არის შეფერხებული ყოველი კეთილი მისწრაფება? ცუღს

ტარად ჩვენზე უკრიან და იმიტომ იღუპება ყოველი კეთილი საქმე და მისწრაფება! მოვტიროთ მამანო და ძმანო, დედანო და დანო, ყოვლად სამღვდლო ღირსეული მამა ეპისკოპოსი ალექსანდრე და ნუ დავივიწყებთ მისს მისწრაფებათა და სიყვარულს ეკლესიისა და მამულისადმი, ვემსხუროთ მისებრ თუ გვიყვარს იგი. მართალია იგი მიივალა, გარდაიცვალა, გარნა ეხლა განდიდნა, ეხლა იდიდა და მომავალი მისი დიდებულია წინაშე ღვთისა! სიკუდილი იგივე ცხოვრება და ღირსეული კაცი ნეტარებით იხსენება. ვნახოთ ვინღა გვიალექსანდრეებს და მოსალმებით ვინ გაგვიღებს კარებს ღმერთო საუკუნეთაო, შემოქმედო ცათა და ქვეყანისაო! შეივდრე სული ყ-დ სამღვდლო ალექსანდრე ეპისკოპოსისა და მეოხებითა წმ. შიოსი და ყოველთა წმინდათა ივერიისა ეკლესიისათა და წესი იგი, სადაცა მიხედავს ნათელი პირისა შენისა ამინ.

მღ. ვასილ კარბელაშვილი

მღვდელ-მთავრობისა კვართითა. შემკობილმან,
 „ღვთივ-მშვენირად ჰქადაგე, შენ, სახარება...“
 (ახალ წლის დასადებ.)

15 რექმბერი, 1907 წ. შიომღვიმეში.

საქართველოს ეკლესიის უკვდაო მღვდელთ-მთავარო, ქართველი ერის თავდადებულო ღირსუფალო! საყვარელო მწყემთ-მთავარო! შენმა ამიერ მიცვალებამ დღეს შეგვკრიბა შენნი აღზრდილნი შეილნი, რათა ჩვენი წრფელი ცრემლი ვაპკუროთ შენს წმინდა გვამსა და უკანასკნელ ვეამბოროთ შენს მადლიანს მაკურთხებელს მარჯვენასა! ჩვენ ყოველთვის მოქენე ვიყავით შენის მამაშვილობისა, შენის მოძღვრობისა და, აჰა, დღესაც შენი მომცინარე, მხარული სახე გვმოძღვრის. შენ ღრმად-მოხუცებულმან შეინარჩუნე, სიკვდილამდე ცხოველი სიყვარული შენის მშობელი ერისა, მისის

სიკეთისათვის ბევრა ფიქრი საქმედ გარდაჰქმენ და შენდა უფლისა მიერ შინდობილისა ტალანტისა ერთი ათად აღ- მაორძინებელი მხიარულის სახითა წარსდგები წინაშე პირუ- თენელისა მსაჯულისა! ჩვენ ყველამ კარგათ ვიცით შენი განვლილი ცხოვრება, იგი მეტად ნარ-ეკლიანი და ხიფათიანი იყო, მაგრამ შენ აღფრთოვანებული იყავ უკეთესი მერმისის სასოებით და ქედი არ მოუდრიკე შენის მშობელი ერის შამქუსრველ ძალასა. შენი ცხოვრების ეკლიანი გზა უპოვა- რებით აღსავეს ცხოვრებით განვლე, სათნოებითა და უბი- წოებით ხვიდოდი და ნათელ მოსილი სახით დაიძინე ძილი. ეგე მართალთა!

შენ საქმით აღასრულებდი ღვთის მცნებათა და ჰირსა შინა მყოფთა გვაძნეებდი „დათმენად ფერად-ფერადთა სული სა ქენჯნათა და ტანჯვათა.“

მთელი შენი სიცოცხლე იყო „ნებსით უარყოფა ხორ- ცისა,“ რათა სული შენი „ზე აღვევლინა.“ ამიტომ შენ უპოვარებაში განვლე შენი ცხოვრება, ყოველ დღე ჰზოვავ- დი შენს ქონებრივ შეძლებასა, შენს ნაზრომო-ნაღვაწსა. მე თვით არა ერთხელ ვყოფილვარ მოწამე შენის მოთმინე- ბისა და ღვაწლისა. შენ შეგეძლო ფუფუნებით გეცხოვრა, სხვებივით საუკეთესო საზრდო-სანოვავით გენებიერებინა შე- ნი თავი, მაგრამ ყოველ ცისმარე დღე პურსა და წყალზედ აღამებდი და ჩვენ ყველას გვაძლევდი მაგალითსა სათნოები- სა და მოთმინებისასა, რომ შენი მშობელი ერის საქმისათვის მოგეხმარებინა ასე დაზოგვილი მწვლილი. ამ გზივ მრავალი ობოლი და სიღარიბეში მყოფი ყრმა გაგიზარდა შენმა უხვმა მარჯვენამ.

შენ ჩაუდგი მკვიდრი საძირკველი ქართული ძველი გა- ლობის აღდგინების საქმესა, შენ დასტამბე მრავალი ქარ- თული ძველი ხელნაწერი და, ვითარცა ფასდაუდებელნი საუნჯენი, არ დაუკარგე შენ მშობელ ერსა; შენ განაახლე ძველ ტაძართა ნანგრევნი და მხეცთა და ნადირთა ბუნაგად

ქცეულნი—ბერ-მონაზონთა საცხოვრებლად ჰყავ.

აჰა, ტაძარი და სავანე ღირსის შიოსი, რომელნი მკათოდ ლაღადებებ შენს ქველობასა, შენს ადამიანობასა! შენის მღვიძარებით და თავ-გამოდებულის შრომით შენ ვითარცა ფინიკ ამა კლდე-ღრეთა შორის აღაყვავილე წმ. შიოს სავანე ესე და ძველი დიდება კვლავ აღუდგინე. ესრეთის ქველის საქმით შენ აღიდგე ღმერთი და მიემსგავსე ძველ ქართველ მღვდელთ-მთავრებსა, რომელნიც „კირსა შინა ქვითკირობდნენ“ და უკეთესის ბერმისის სასოებას აღუტყინებდნენ თავის სამწყსოსა.

შენ ღირსეულად განვლილის ცხოვრებით უხვად მიუწყე ღვთისა-ღმერსა და ერისა-ერსა.

შენი ბერ-მონაზონებრივი ცხოვრება ესრეთ განუწყვეტელი სათნოება იყო და იგი წინ დაუდგინე ჩვენ დაცემულს ბერ-მონაზონობასა.

შენგნით აღზდილ და მწყსილნი შეილნი ცრემლით გვევდრებით ნუ მოგვაველებს შენის სულის სიმტკიცესა, შენს მხნეობასა. აჰა, საყვარელო მღვდელთ-მთავარო, შენ მერხელ-დასხული მღვდელი სასოებით მოვიდრეკ მუხლთა ჩემთა წინაშე შენის ცხედრისა და თვალ-ცრემლიანი ვემთხვევი შენს წმინდა მაკურობეველს.

განისვენე ნეტარებით, საყვარელო მწყემსთავარო! აჰა-შენი შეილებრ აღზრდილი ლეონიდიც თავს დაგტირის ჩვენთან ერთად; აგერ შენი ერთგული მაქსიმეც ხელ-განპყრობით მოგეგებება და გეამბორება.

მოვედით ძმანო და მეგობარნო, უკანსკნელი ამბორი მივსცეთ ჩვენს დაუვიწყარს მღვდელთ-მთავარს აღექსანდრეს!...

მღ. პ. კარბელაშვილი.

ეპისკოპოსი ალექსანდრე.

ჩამ წლის 9 ნოემბერს, შიო-მღვიმის მონასტერში გარდაიცვალა ოთხმოცდა სამის წლის მოხუცებული მღვდელთმთავარი ალექსანდრე, რომელიც საქართველოში ცნობილი იყო, როგორც ქველმომქედი და მაღალ ზნეობით შემკული ადამიანი.

ეპისკოპოსი ალექსანდრე დაიბადა 1824 წელსა გორის მაზრის ერთს სოფელში. მისი მამა დავით ოქროპირიძე სოფლის მღვდელი იყო... ერის კაცობაში ეპისკოპოსს ალექსანდრეს ერქვა ალექსი დავითის ძე ოქროპირიძე. ის ჯერ სწავლობდა გორის სასულიერო სასწავლებელში, შემდეგ ტფილისის სასულიერო სემინარიისა და ბოლოს ყაზანის სასულიერო აკადემიაში, რომლის კურსიც დაამთავრა 1850 წელსა. ბერად აღიკვეცა ალექსი ოქროპირიძე 1845 წელს სას. სემინარიაში კურსის დამთავრების შემდეგ და სახელად დაერქვა ალექსანდრე. 1850 წლიდან იწყება მისს სამსახური მშობლიო ერის სასარგებლოდ... ის მსახურებდა მასწავლებლად-ზედამხედვლად, მისიონერ-მქედებლად, ეპისკოპოსად საქართველოს სხვა და სხვა კუთხეში... ეპისკოპოსად აკურთხეს 1862 წელსა. 1898—1903 წლებში ის მსახურებდა მღვდელთმთავრად გურია-სამეგრელოს ეპარქიაში. 1903 წელს ყოვლად სამღვდლო ალექსანდრე გათავისუფლებულ იქმნა ეპარქიის მართვა-გამგეობისაგან და დაესახლა მკხეთის ახლო შიო-მღვიმის მონასტერში, რომელიც მანვე განაახლა...

ეპისკოპოსი ალექსანდრე ცნობილი იყო საქართველოში, როგორც თავისი სამშობლოს და მოძმე ერის შეგნებული და მხურვალედ მოყვარე. ის თავგამოდებით იცავდა ქართულს ენას, ქართულს გალობას, სცდილობდა ქართველი ერის გაუმჯობესებას, მისთვის გადაშენება-გადაგვარების მოს

მაკედინებელი შხამის თავიდან აშორებას... ზართალია ბერი (მონოზონი) იყო, თითქოს მოშორებული წუთისოფელს, მაგრამ მოსწონდა ბერობა საქმიერობითი, ღვაწლით მოსილი, რომელსაც თვის ტომი, ტოლი და სწორი გულიდამ ამორეცხილი არ ჰყავს... ასეთი შეხედულებისა იყო ეპისკოპოსი აღექსადრე ბერობაზე და ამის მეოხებით მონასტერში კი არ იყო მხოლოდ კარ-ჩაკეტილი, მარტო თავისათვის კი არ ზრუნავდა, არამედ ერის სასარგებლოდ დაულალავად შრომობდა... მეტად საგულისხმოა მისი სიტყვები, რომელიც წარმოსთქვა სიღარიბეში გარდაცვლილის ქართველი მოღვაწის ივანე კერესელიძის დასაფლავებაზე; „დროა გავახილოთ თვალები, შევიგნოთ ჩვენი მოვალეობა, ვუშველოთ ჩვენს თავს, ჩვენს ერს საქმე ვუკეთოთ, მარტო წერა, ბეჭდვა ლაპარაკი არ კმარა დავავალოთ შეძლებულ ქართველებს საწყალი ქართველი ხალხის პატრონობა, მფარველობა და ქომაგობა, თორემ დავიღუპებით, აღვიგვებით! „სამშობლოს და ერის სიყვარული ჰქონდა საფუძვლად და მთავარ წყაროდ მისს მრავალ გვარს მოღვაწეობას საქართველოს სხვა და სხვა კუთხეში.

ყოვლად საწვდელი აღექსანდრე ქართველის ერის გამძლიერებელს ძირითად საშვალეზად სთვლიდა წმინდა კრწანის სწავლა-განათლებას. ის მეტად გულ ნატკენი იყო იმის გამო, ქართველი ახალთაობა ჩვენის ქვეყნის სასწავლებლებში სწავლა-აღზრდის უცხო, გაუგებარს, არა-სამშობლო ენაზე წარმოების მეოხებით გადაგარებას გზაზე იყო დამდგარი. ქართველმა ახალთაობამ სამშობლო ენა ან არ იცოდა და ან იცოდა სუსტად, მშობლიურს ნიადაგს მოშორებული იყო, გულ-გრილად უცქეროდა სკე ბედს თვისი ღვიძლი ერისას, რომლის აწმყო და წარსული არ გაეგებოდა... ხშირად იტყოდა ხოლმე განსვენებული ღვდელთ მთავარი: „ნეტავი როდის ეღიწეებათ ქართველებს ქართული სკოლა...“ ბევრჯელ მას თავისი აზრი გამოუთქვამს სასულიერო სასწავლებლებისა

ლა სემენარიისაში ქართულს ენაზე საგნებს სწავლების შესახებ პირდაპირ, უშუალოდ, სიტყვით და წერილობით რუსეთიდან გამოგზავნილი უფლებით მოსილი მოსული მოხელეების (რევიზორების) წინაშე, მაგრამ მის წინადადების იმ დროს ყურადღებას არაფერს აქცევდა. თუმცა თანამგრძობი არ იყო სწავლა-აღზრდის აწინდელი წესისა, მაგრამ ეპისკოპოსი ალექსანდრე დიდად აფასებდა საზოგადოდ ცოდნის შეძენას და სულ უსწავლელად დაჩენას ქართველისათვის უბედურებად სთვლიდა. ის უხვს დახმარებას უწევდა მრავალს ღარიბს მოწაფეს, რომელთაც თვის სტიპენდიებს უნიშნავდა და ამის მეოხებით შეძლებას აძლევდა დაემთავრებიათ სწავლა-განათლება სტიპენდიები ჰქონდა ტფალიის სასულიერო სემენარიისა, სასწავლებელსა და საეპარქიო საქალგობო სასწავლებელში. ამის გარდა ეპისკოპოსი ალექსანდრე კერძო ქველ-ქვემოქმედებითაც ცნობილი იყო, რომლის შესახებ ლაპარაკი არ უყვარდა... ქრისტეს მცნების თანახმად, იმისმა მარცხენამ არ იცოდა, რას სჩადიოდა მისი მარჯვენა... ის ცხოვრობდა სადათ, მარტივად, — ქამა-სმასა და ჩაცმა-დახურვაში მეტად ზომიერი იყო... გველადუობა, ქვეშ-ქვეშაობა ეჯავრებოდა... გულ ახდელი, პირდაპირი ლაპარაკი უყვარდა...

მან თვისი საფასით მრავალი ძველი ქართული ხელთნაწერი დაბეჭდა და მათ შორის: ქართული ლექსიკონი საბასულხან ორბელიანისა, შედგენილი პეტერბურგში, ქართული სწორმეტყველება (გრამატიკა) ანტონი კათოლიკოსისა, იმავე საუკუნეში შედგენილი. შიო მღვიმის მონასტრის გუჯრები და ბევრი კიდევ სხვა...

ეპისკოპოსი ალექსანდრე სარწმუნოების მოყვარე იყო; იმისი რწმენით, სახარების სწავლა მხსნელი, გამწმენდელი და ხელმძღვანელია ადამიანისა, რომელსაც უნდა უყვარდეს თავისი სჯული, თავისი სარწმუნოება... დიდძალი ქონება შესწირა ეპისკოპოსმა ალექსანდრემ, სარწმუნოების მოყვარემ, ძველი ქართული ტაძარ-მონასტრების განახლებას... უფრო

დიდი ამაგი მიუძღვის მას შიო-მღვიმის მონასტრის განსაღების საქმეში... აქ თვისი საფასით განაახლა მან ორი დიდი ტაძარი, აღაშენა ბერების საფანეები, გაიყვანა გზა, მდინარე მტკვარზე გამართა ბირანი და დაარსებინა რკინის გზის ბაქანი მატარებელთა გასასიერებლად...

ეპისკოპოსი ალექსანდრე წვერი იყო ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებლის, პირუტყვთა მფარველის, საქართველოს ისტორიის და ეტნოგრაფიის საზოგადოებათა, ლარიზთა დამხმარე სხვა და სხვა ძმობათა, საპატივო წვერი ქართლ-კახეთის სამღვდელთა სინოდელთ-საკაისა და სხვა... არ არის არც ერთი ქართული დაწესებულება და საქმე, რომ მას გვერდი აეხიოს და სიტყვით და საქმით თანაგრძნობა არ გამოეცხადებინოს.

საუკუნოდ იყოს ხსენება და კურთხევა შენი, სასიქადულო ქართველო მღვდელთ-მთავარო!

ნ— ძირელი.

ეპისკოპოსი ალექსანდრე

უარშან გიორგობისავეს, ისტორიაში განთქმულ შიო-მღვიმის ლავრაში—გარდაიცვალა ღრმად მოხუცებულნი, 83 წლისა, ეპისკოპოსი ალექსანდრე. ქართველი საზოგადოება სიყვარულით გამოეთხოვა განსვენებულ მღვდელმთავარს და დიდი წარჩინებით მიიბარა მისი გვამი საფლავს სრულიად საქართველოს სახელოვან მეფე დავით აღმაშენებლის მიერ აგებულ ტაძარში, რომელიც შეაკეთა და განაახლა თვით განსვენებულმა მწყემს—მთავარმა თავის ხარჯითა და საფასით. დასაფლავების დროს სასულიერო და საერო ორატორებმა ბევრი წრფელი სიტყვა სთქვეს, მოიგონეს მისი კეთილი და სპეტაკი ხანგრძლივი ცხოვრება, აღსაფასებელი სიყვარულით სამშობლოსა და მოყვასისადმი, იქვე

იყო განსვენებულის აღზრდილი მღვდელ-მთავარი ლეონიდი, ეპისკოპოზი იმერეთისა. უკანასკნელად ეამბორა იგი საყვარელ ბიძას და ათრთოლებული ხმით მოიგონა მისი კეთილი ზრუნვა და ამაგი.

მალე შესრულდება ასი წელიწადი მას აქეთ, რაც დაობლდა ივერიის თავისუფალი ეკლესია. მოგეხსენებათ, რომ ობლესა და ქვრივის ცხოვრება სანეტარო არ არის. ბრალიანი და უბრალო სჩაგრეს ოხერსა და უპატრონოს, რადგან შემბრალებელი და გამკითხავი მათ არა ჰყავთ, ასე დაემართა ივერიის ეკლესიასაც. აეხადა შარავანდედით მოფენილი გვირგვინი, გაიძარცვა, გალატაკდა და სულით დაეცა. ტაძარი და მონასტერი, ეს ჩვენი წარსულის დროს აკადემია — უნივერსიტეტი, საიდანაც ეფინებოდა უხვად ქართველ ერს მაღალ ზნეობის სწავლა-მოძღვრება და შუქი საერო განათლებისა და სადაც იზრდებოდნენ ქვეყნის მოჭირნახულენი მტკაცუნე ზნეობისა და ფოლ. დისებური ხასიათისა, ოხრდებოდნენ და იქცოდნენ უპატრონობით და მოუვლელიობით.

აი სწორედ ამ აკადემია-უნივერსიტეტებს აღდგენას შეაღია თვისი ძალღონე და საუასი განსვენებულობა მღვდელ-მთავარმა. განაახლა და გააპატიოსნა შიო-მღვიმის დიდებული ლავრა და იოანე ზედაზნელის მონასტერი. პირველს შესწირა 21,000 მანეთი, ხოლო მეორეს 11,700 მანეთი და ამ უხვი შეწირულებით უზრუნველ ჰყო მათი მკრთალი არსებობა მანც *) ეს აღმაშენებლობა მიზეზი, რომ ჩვენმა მწერლებმა ნ. თ. ხიზანაშვილმა, ილ ფერაძემ და ა. ნატროშვილმა სიცოცხლეშივე დაარქვეს განსვენებულ მღვდელ-მთავარს „ალექ ანდრე აღმაშენებელი“.

შესანიშნავი მეფე დავით აღმაშენებელი რკინის კაცი იყო, გარეშე მტერს ხმა ჩ აწყვეტინა და მარჯვენა დაუდუნა, შინაური მოღალატენი მატლივით გასრისა, ერის ზნეობა აამაღლა, სწავლა-ცოდნით გაავსო სამშობლო, ციხე-ქალაქებით

*) მცხეთის ტაძრის შესაკეთებლად შესწირა 1,500 მ.

და ეკლესია-მონასტრებით მოპვინა, ერთი სიტყვით ააყვავა, და ააშენა საქართველო. ამ გზასავე აღვა განსვენებული მწყემსთ-მთავარი ალექსანდრე. მისი ხმალი იყო კეთილი და სათნოიანი ცხოვრება, უჭომო სიყვარული სამწყსოსი და სამშობლოსი. ყველაფერი სამშობლოს და მოყვასსაო, რასაც შოულობდა და პოულობდა, სულ სხვისთვის ემეტებოდა. თვითონ კი იცვამდა და იხურავდა, როგორც უბრალო მწირი ბერი, საზრდოობდა პურით და მწვანილით. სასმელად ჰქონდა ცივი წყალი და სტუმართათებს ნობათად ქართლური პანტისა და ვაწლის ჩირი, კერკი და გათშეკილი ქართლური ჩურჩხელა.

განსვენებული მღვდელ-მთავარი ალექსანდრე სრული განხორციელება იყო ძველის მოღვაწე-მოქადაგე ქართველ ბერასა, რომელიც მთელ თავის სიცოცხლეს სამშობლოს დიდებას აღევდა. ეკლესია და სამშობლო მაშინ ერთი და იგივე იყო. ბერის ბერობა იხატებოდა იმაში, რომ მადმივე მოღვაწეობდა, მოქმედებდა, აშენებდა ეკლესია-მონასტრებს, მწერლობდა, ხელოსნობდა, ქადაგებდა, მოქალაქობდა. ასეთი საქმიანობა მიაჩნდათ ღვთის სამსახურად და აბა მაშინდელი ქართველი, მოტრფიალე ქრისტეს დიდებულ სწავლა-მოძღვრებისა რას დაზოგავდა და დაიშურებდა.

ბერი ალექსანდრე დიდი მოტრფიალე იყო სწავლა-განათლებლისა და ცდილობდა შეეწყო ხელი ამ საქმისათვის. მომეტებული ნაწილი თვისის ავლა დიდებისა ამ საქმეს მოახმარა, ზრდიდა თვისის ხარჯით ყრმათა და ქალთა. ამ აზრით შესწირა ტფილისის სასულიერო სემინარიას 2000 მან. და ტფილისას საეპარქიო სასწავლებელს 3000 მან.

წარსული ჩვენი დიდება და განათლება ცხადად სჩანს იმ აუარებელ ხელთნაწერებიდან, რომლებიც ბლომადაა შეკრებილი წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებაში და საეკლესიო მუზეუმში. უფულობის გამო ვერაფერ კისრულობს მათ დაბეჭვდას, რადგან ხარჯი დიდი უნდა, ეს დიდი საქმეც

იკისრა განსვენებულმა მღვდელ-მთავარმა და თვისის საფასიბ დაბეჭვდა: „მზა-მეტყველება, ანტონ კათოლიკოზისა, „ლექსიკონი“ საბა-სულხან ორბელიანისა „ხმა ცოდვილისა ღვთისადმი“ ავალიშვილისა; „სიტყვანი და მოძღვრებანი“ ამბროსი ნეკრესელისა, „ლექსიკონი“ რაფაელ ერისთავისა, „შიო მღვიმის „ისტორიული საბუთები“ და სხვანი,

ღვაწლ მოსილ, ეროვნულ, თავისუფალ ივერიის ეკლესიას, თავისუფლების ღროსვე ამშვენებდა და ამკობდა მშვენიერი საეკლესიო გალობა, გულს ჩამწდომი და სასოების აღმძვრელი. ობლობასა და ქვრივობაში ეს განძიც დაჰკარგა ჩვენმა ეროვნულმა ეკლესიამ და დარჩა ამარად ღიაკენების უგემურ ვითომდა გალობისა. განსვენებულმა მღვდელ მთავარმა არც ეს ფრიად მნიშვნელოვანი საგანი დასტოვა უყურადღებოდ და გადასდო 2000 მან. მის აღსადგენად და ნოტებზე დასაწყობად. ეს საქმი დაავალა მუსიკის მკოდნე იპპოლიტოვ—ივანოვს, რომელმაც უ ვე შეასრულა ასეთი დავლება ივერიის ეკლესიის ქირისუფლისა. დღეიდან ჩვენს საეკლესიო გალობას ხიფათი აღ რ მოეღის, რადგან იგი გადაღებულია და დაწყობილი ნოტებზედ ებისკოპოზ ალექსანდრეს წყალობით.

ასეთი იყო განსვენებული ბერი ალექსანდრე, აღსავსე უზომო სიყვარულით სამშობლოსა და მოყვასისადმი, მისი მზრუნველი და მოჭირნახულე, კაცი სათნოიანი, წყნარი და თან გულადი და უშიშარი. ამა ქვეყნის ძლიერთა წინაშე ქედს არ იხრიდა და როცა საჭირო იყო, თამამად ამხილებდა და უძრახდა ხოლმე უნაყოფო ცხოვრებას. თ. ლევან მელიქიშვილის დასაფლავებაზე პირდაპირ სთქვა განსვენებულმა— ბევრის სიკეთის მოტანა შეგეძლო, რადგან იყავ ძლიერი და მღ-დარიაო, მაგრამ ისე მიიცვალე, რომ ქვეყანას არაფერი არგეო.

ხანგრძლივი ცხოვრება განსვენებულ მღვდელ მთავრისა განუწყვეტელი სამსახურია დაობლებულ ივერიის ეკლესი-

ისა და წამებულ სამშობლოსი. მადლიერი ერი არ დაივწყებს თვის საყვარელ მწყენსს, მის მირონცხებულ მარჯვენას, სათნოებით და სიკეთით სავსე გულს და მამაშვილურ მზრუნველობას ჩვენდა სასიკეთოდ და ზნე ბრივად აღსამაღლებლად. მართალი სიტყვა „უკვდავმა“ ილია ქავჭავაძემ, გამოთხოვების დროს, გურია-სამეგრელოს ეპარქიაში რომ გაისტუმრეს ტფილისიდან ეპისკოპოზი ალექსანდრე: „თქვენი ცხოვრება საცნოების სკოლაა ჩვენთვის და ამიტომაც მარტო ერთი ხსენება თქვენის სახელისა ჩვენი მწვრანელია. ოჰ, რა ბედნიერია იგი კაცი, რომელიც გწვრვთნის და გვასწავებს ჩვენ არამც თუ ჩვენთან ყოფნით, არამედ მარტო თავის სახელის ხსენებითაცა, ამბობს ნატვრით ერთი ძველი ბრძენიო“.

სიცოცხლის დროს გან ვენებულ მღვდელ-მთავარ ალექსანდრეს ქართველმა ერმა მიართვა ძვირფასი სამღვდელ-მთავრო კვერთხი ნიშნად სიყვარულისა და პატივისცემისა.

ყოვლად სამღვდლო ალექსანდრე, ბერობაში ალექსი ოქროპირიძე; დაიბადა ქართლში, ს. დისევში, 1824 წ. სწავლობდა გორის სასულერო სკოლაში, შემდეგ ტფილისის სემინარიაში და სწავლა დაამთავრა ყაზანის სასულიერო აკადემიაში, ეპისკოპოზად აკურთხეს 1862 წ. ტფილისის საკათედრო სიონის ტაძარში. მღვდელ-მთავრობდა აფხაზეთში, გურია-სამეგრელოსა და ქართლში. სინოდმა მრავალი ჯილდო უწყალობა განსვენებულს, ხოლო მთავარ-ეპისკოპოზის ხარისხი მაინც არ მისცა.

აღ. ყიფშიძე.

სიტყვა

თამული დეკანოზი დ. ხახუთაშვილის მიერ ნათარხსენე-
ბულის ეპისკოპოსის ალექსანდრეს ცემდრის წინაშე და
საფლავების დღეს შიშ მღვთის მონახტარში.

სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა.

მოველ მეც, რათა თაყვანი ვსცე თქვენს წმიდა ცხედარ-
სა, ჩვენო სასოება მეუფეო. მოვედი შორის მესხეთიდგან,
რომლისთვისაც ისრე გული შეგტკივოდა, რომლის ავს, თქვენს
ავად ითვლიდით და კარგს კარგადა; რომელზედაც ყოველი-
ხილვის დროს გულს მხურვალეთ გამომკითხავდით მის ბედ-
სა და უბედობასა და, თუ იპოვნიდი რამე კარგს მხარესა
მის ცხოვრებაში, აღივსებოდით სიამოვნება კმაყოფილებითა,
ხოლო უბედობა მისი და სიბნელე მ-სთა მცხოვრებათა მოგ-
ჟენდა კაეშანსა. გარნა არა მარტო მესხეთი იყო საგანი თქვე-
ნი მამობრივი მხრუნველობისა, ამნაირისავე სიყვარულით
ვალერსებოდით ყველა კუთხეს ჩვენი დაბეჩავებულს ქვეყნისას და
ყველასათვის ერთნაირად ცდილობდით შეება-ლხენას ჰისცე-
მოდა, კეთილ-ქრისტიანულ გზაზედ ვარნა და დაეთრგუნა
სიბნელე, ეს გამანადგურებელი ჩრჩილი ადამიანთა სიცოც-
ხლისა, კეთილ-დღეობისა, წინმსვლელობისა. ამ ნაირივე
ქრისტიანული სიყვარულსთ ვეგებებოდით ყოველი ქვეყნის,
ხალხის კარგსა, იწყენდით ავსა.

ზემო ნათქვამთა ნათელ საყოფლად საკმარია მხოლოდ
დავასახელოდ რამდენიმე ფაქტი თქვენის ცხოვრებისა, თქვე-
ნის მოქმედებისა, თქვენი საფასით აღიზარდნენ სხვა-და-
სხვა სასწავლებლებში მრავალნი შვილნი ჩვენის ქვეყნისა.

თქვენ განვიხილოთ არა ერთი ღიღება ჩვენის წარსულის ცხოვრებისა — მონასტერი — და ამითი თვალი ავიხილოთ, რათა შეგვეყვარებინათ ჩვენთვის ჩვენი თავი, რათა მოგვეცათ მაგალითი, გაგემხნევენინეთ ჩვენ დალაჩრებულნი, დამცონარებულნი, უთავდარიკოდ ქცეულნი. თქვენი საფასით გამოცდით არა ერთი საუნჯე ჩვენი წარსული გონიერებასა, რათა ამითი გაგემდიდრებინათ, წინ წაგეწიათ, გაგემხნევენინათ ჩვენი დაკნინებული ცხოვრება გონების მხრით, დაკნინებული მწერლობა, დაკნინებული ენა. შენ ყველასფერს იკლებდი, ატარებდი ბერულ ცხოვრებას, რათა ზედ მიწევნით აღგესრულებინათ ქრისტეს მცნებანი, ხოლო თუ რამე მოგებოვებოდათ სთესავდით ამით მადლსა და სიკეთესა.

ცხოვრება თქვენი, როგორც სასულიერო პირისა, იყო აღსავსე სასობითა ღვთისადმი, აღსავსე უმაღლესი ზნეობრიობით, ზომიერებითა, თავ-მდაბლობითა. ქვეყნიურს ცხოვრებას თქვენ არასფერად არ ავდებდით, ვითარცა მოსავი ქრისტესი და ამიტომ იყავით პირადი, სიმართლისათვის თავ-დადებული, ავის მძრახველი, ვისშიაც უნდა შეგენიშნათ იგი, თუმცა არა ერთხელ შეგმთხვევია ამისათვის უსიამოვნება.

ბოლოს დაღლილმა, დაქანცულმა ამა ცხოვრების ამოღებსთან ბრძოლით დაუტევე ხორციელი ესე ცხოვრება, ვითარცა ტვირთი მძიმე, რათა წარსდგე წინაშე ზეციერის მსახულისა. განგვმორდი, ჩვენო სასოება მღვდელ-მთავარო, მოგვაკლე თქვენი კეთილ ზნეობრივი მაგალითები, გულწრფელი რჩევა-დარიგება და ამითი ჩაგვაგდე ურარო სიმძიმელში, დარდში, საგონებელში, ვინ ვიშოვოთ თქვენებრ კეთილი მაგალითი ქრისტეს მოსავეებისა?! ძნელია მეტად ეხლანდელს უსარო ცხოვრებაში ვიპოვნოთ იმდენად შემკული სასოებითა, როგორც თქვენ და აი ამიტომ ვიშიშვით დიდის მწუხარე ა-- ვაგებითა. ხოლო თუ ეს სიმძიმელი ცივი გულიდგან არ ამოდის, თუ ვართლა მადლიერნი შეილნი ვართ თქვენი. ამას დავამტკიცებთ იმითი, რომ თქვენს წმინდა ცხოვრებას დავისახავთ მაგალი-

თად, თქვენ მიერ ნავალ გზაზედ ვივლით, თქვენ დიდთა სექმეთა წავბაძავთ. ესე ყველა იქნება თქვენს მაგიერი ნუგეში ჩვენთვის, ხოლო თქვენი სპეტაკი სულისათვის საოხი იმა ცხოვრებაში, ვინაიდგან ამითი ნათელი ყოფილ იქნება, რაჟე თქვენდა მინიჭებული ღვთისა მიერ ტალანტი კეთილად გიწაღმართებით. ამინ.

დეკანოზი დიმიტრი ხახუტაშვილი.

სიტყვა

თქმული ზიო-მღვიმის მონასტერში აღმასანდრე მკის- კოკოზის დასაფლავების დღეს.

ყოველს ერს ყავს თავის წინამძღოლნი, მოწინავე პირნი, გამოჩენილნი მოღვაწენი, რომლებიც შეადგენენ ერის ძალას, ერის სიმდიდრეს, ერს ღირებას. ჩვენც, ქართველებსა, დღემდისაც გვყოლიან და ეხლაც გვყვანან დიდებულინი მუშაკნი, ზეგარდმომადლით ცხებულნი მოთავენი, რომლებიც მუდამ იღვწოდნენ და დღესაც დაუცხრომლად იღვწიან ჩვენის ერის წინსვლელობისათვის, ჩვენის ერის კეთილ-დღეობისათვის, ჩვენის ერის ბედნიერებისათვის.

აი ამ რჩეულთა მოღვაწეთა შორის, უეჭველად, ერთი უპირველესი ადგილთაგანი ეჭირა აწ უკვე განსვენებულს, საქართველოს ეკლესიის მნათობს, სასიქადულო ეპისკოპოსს ალექსანდრეს... სამშობლოს ღრმად მოყვარული, ერთგული შვილი საქართველოს ეკლესიისა, შარვანდოსანი მღვდელთმთავარი ალექსანდრე დაბადებიდან სიკვდილამდის ერთგულად ემსახურებოდა მამულს და ეკლესიას, მთელი ცხოვრება განსვენებულისა მოწამეა იმის, რომ მას ქონდა: სარწმუნოება ურცხვენელი, სასოება მტკიცე, სიყვარული შეუარაგულებელი—მთელი ცხოვრება განსვენებულისა მოწამეა იმისა, რომ საქართველოს ამ დიდებულმა შვილმა დიდებულად შეასრულა თავისი დანიშნულება, ჩინებულად მოიხადა ამ ქვეყნის ვალი და განწმენდილი, განსპეტაკებული დღეს მხიარულად წარმდგარია წინაშე ღვთისა, რომ მიიღოს მისგან უხრწნელი გვირგვინი დიდებისა.

ნეტარება იმ დედას, იმ ქართულ მანდილოსანს, იმ დე-

თისნიერ ადამიანს, რომელმაც პაწია ალექსი ოქროპირიძეს აწოვა თვისნი ძუძუნი და ტკბილ რძესთან ერთად ჩაუნერგა მას გულში უფურცელი სიყვარული ღვთისა და მოყვებისადმი.

გიხაროდენ, მეუფეო, და შესწირე მადლობა შენს მთარველს ანგელოზს, რომ სიყრმიდგან აქამომდე დაგიფრა შენ მან ეშმაკის საფრთხეთაგან და მშვიდობით გამოგასალმა შენს მღვდელს სამშობლოს:

იცოდე, მეუფეო, რომ გმადლობს შენ საქართველოს ისტორია, რომლის განმტკიცებას შენ ხელს უწყობდი და რომლის ნაშთთა შენ იყავი მცველი და მთარველი; გმადლობენ შენ წმინდანი კაპადოკიელი მამათმთავარნი: შიო მღვიმელი და იოანე ზედაზნელი, რომელთა სავანენი შენ აღადგინე და განამშვენე შენის წვლილთა.

გმადლობს შენ, მეუფეო, ენა მშობლური, ენა ქართული, რომლის აღორძინებას და გაძლიერებას შენ ეტრფოდი წრფელის გულითა.

გმადლობს შენ, მეუფეო, ერი ქართველი, რომელსაც შენ აღუზარდე და მემკვიდრეთ დაუტოვე შენებრ მორწმუნე და სამშობლოსათვის თავდადებული მღვდელთა მთავარი, აი ეს შენი ლეონიდი, რომელიც ასე გულდაწყვეტილად დღეს ეთხოვება შენს წმიდა ნაშთსა.

მღვდელი შენის ღვაწლისა და დღეს გულდამწვარი შენის დაკარგვითა სრულიად საქართველოსა და კერძოდ გურია-სამეგრელოს ეკლესია გეთხოვება შენ, მეუფეო, და ჩემის ცოდვილი ზაგითა გვედრება: ევედრე, მამაო წმიდაო, ყოვლად წმიდა ღვთის მშობელს მარიამს, რომლის წილხდმილი ქვეყანა ჩვენი საქართველო, რათა მან ყოვლად მოწყალემან მოუვლინოს საქართველოს ეკლესიას კეთილ დღეობა და ქართველს ერს მომადლოს: სარწმუნოება ურცხვენელი, სასოება მტკიცე და სიყვარული შეუორგუელებელი...

მშვიდობით, მწყემსო კეთილო!.. გვაკურთხენ, წმიდაო მღვდელთმთავარო!.. ამინ.

ფოთის საკათედრო ტაძრის მღვდელი **იოანე ბობოხიძე**

სიტყვა

**ყოვლად სამღვდლო აღმესანდრე ეპისკოპოსის
გარდაცვალების გამო მისს უ-დ უსამღვდლოდსოგას
ეპისკოპოსს ლეონიდს.**

უ-დ უსამღვდლოდსო მეუფეო! მართა და მარიამთან მათი ძმის ლაზარეს მიცვლებეზედ, თვით მაცხოვარი ღმერთ-კაცი იესო ქრისტე შესწუხდა და ცრემლობდა. თქვენ მეუფეო, როგორც კაცი და ნანდვილი ქართველი გულკეთილი, განათლებით მგრძნობი ყოველივე ქვეყნიური და ზეციური მოქალაქობისა, რა გასაკვირველია ვინმესაგან, რომ დიდი მწუხარე იქმნებით თქვენი ღვიძლითი საყვარელი და სასიქადულო ბიძის უ-დ სამღვდლო აღმესანდრეს საუკუნოდ მიძინებისათვის; გიბედავთ და მოგახსენებთ, რომ მთელად საქართველოში სასიქადულო არსება იყო, კაცი იგი უმანკო, ნათლით მოსილი, არა ანგარი, არა მომხვეტი, არა პირადთ ვრნებთან სათნო, არა შემკრები სიმდიდრისა: არამედ კანონიერი შემოსავალი, რაცა შემოდირა, იმასაც ყოველივეს ახმარდა ქველს საქმეებს და ყოველ გაქირვებულთ ცხოვრებაში ძლევდა შემწეობას და ნუგეშს.

ეკადნიერობ მოხსენებათ, კაცი იგი და დიდათ პატივცემული ნეტარხსენებული უ-დ უსამღვდლოდსი და თქვენი მეუფების საყვარელი ბიძა აღმესანდრე, ყოველი ქვეყნის სასიქადულო და დიდი მოძღვარი იყო, მასთან თქვენი აღმზრდელი, ღვთის სასიამოვნოთ თქვენი გზის მანძილის დანიშნულების მჩვენებელი და სხვა. ნუ უკვე დიდი სამწუხარო არ იქმნება თქვენი მეუფებ-სათვის ამ გვარი ბიძის და მამის საუკუნოთ მშორება და დაკრძალვა? ქეშმარიტათ ყოველ მოფიქრების და

გახსენების დროს დიდი მწუხარება აღიძვრის თქვენს წმინდა სულ-გულში . ყ-დ უსამღდელოესო მეუფეო! მე თქვენი მეუფების უუქვეშევრდომი მონაშახურე მონა, ღირსად ვსთვლი ჩემს თავს რომ ჩვენი საყვარელი მწყემს მთავრის მწუხარებას, მეც მორჩილმა მონამ თანა უგზინო და ჩემი გულის სიღრისაგან აღმონახეთქი მწუხარება შეუერთო თქვენი მეუფების მწუხარებას; არა პირ მოთნეობათ, არამედ ქეშმარიტი მგრძნობი-მწუხარებით.

მე თუმცა მისი მეუფების წმ. სულის ნაშთის ცხედრის, პირადათ თაყვანის ცემის ღირსი ვერ გავხდი, რომ ერთად თქვენს წინაშე მეც მონაწილეობა მიმელო და შემეერთებია ჩემი ცრემლით მწუხარება სხვათათანაო; მაგრამ ეს ვერ მოვახერხე სხვა და სხვა მიზეზების გამო და ნამეტურ დაცემულმა ცხოვრებამ და უსახსრობამ, ამ ორივე მხრის მიზეზების მომფიქრებელმა ისევ მივმართე ჩემდამო რწმუნებულ ალავერდის წის გ-ის ეკკლესიას და ერთად ჩემი მრევლის ორისავე სქესისა თან დასწრებით მხურვალე გულით და ცრემლით შევსწირე ღვთისადმი ვედრება, წირვალოცვით და პანაშვიდებით 10, 15, 17 და 18 ამა ნოემბერს ნეტარ ხსენებული ყ-ვლად სამღვდელო ალექსანდრეს სახელზედ და მრევლთა მოკლე სიტყვით გავაცანი მისი მეუფების ყოველი მოღვაწეობა და მრავალნი ქველის საქმენი, ერთად თქვენი მეუფების სისხლითი ნათესაობისა და სხვა საუკუნოთ იქნება ხსენება მისი, რამეთუ წმიდა ადგილი განსვენებისა მიელის მას ამინ.

აი მისი მეუფების, ჩემდამი ერთი კეთილი ქველის საქმე: 1864 წ. მარტო მე ქვეითათ მივდიოდი ზუგდითით სვანეთში ფიქრით დაღონებული, ხობის მონასტერს იქით სთეკლათში ფოთის გზა ტყეცილზედ შემომხვდა მისი მეუფება ალექსანდრე სოხუმიდამ მრმავალი, ტარანტასი ცარილი ნელ-ნელა წინ მიყავდათ და მსი მეუფება უბრალო ტანი სამოსით და შლიაპით ქვეითად ნელა მობრძანდებოდა (მუხ-

ლების მოსამართლად). მე ვაფიქრებულმა ვერ შევიცანი და შორის ნაპირიდგან უბრალოდ თავი დაუკარი, მან ცნობის ნიშნათ ორივე ხელით ჯვარი გადმომსახა, მაშინ ვიცანი მისი მეუფება და ჩემი შეცთომა, ვიახელი და ბი:დიშის მოთხოვით თაყვანი ვეცი, შეჩერდა, ვინაობა და გარემოება მკითხა, მეც ყოველივე ჩემი გასაჭირი მოვახსენე, თვალზედ ცრემლი შემნიშნა, ნუგეში დარიგებით მიბრძანა, ჩემი სახელი და გვარი კნლაში დაინიშნა და მიბრძანა „მე გაბრიელთან გავივლიო“... (1) ბოლის გამოსათხოვარი შენდობის ჯვარი გადამსახა, მე ორივე ხელები გაუწოდე როდესაც ხელებზედ მარჯვენე დამსდო, ჩემს ხელში შევნიშნე დაკუშნილი ქალღი ჩამიღო, მე შევჩერდი, მაგრამ მიბრძანა: „მოკიდე ხელიო, ცხენი იშოვნე ქირად და საგძლათ იკმარეო“ თაყვანი ვეცი და გაუდექი გზას, ვნახე, რომ 25 მანეთი იყო ბოძებული ერთი თუმნიანი და სამი ხუთ ხუთმანეთიანები, მე კი სვანეთში მიმავალს მარტო 3 მ. 60 კაპ. მეღო ჯიბაში, ცალკე ქვეითობა და უფულობა მაღონებდა გულს და ცალკე ცოლ-შვილის და ოჯახის მიტოება. და თვალ ცრემლიანი დაწუხებული მივლოდავდი.. ვერ წარმოიდგენს კაცი ამ დროს ამ გვარმა ქველის საქმე, რანაირად დაშრიტა ყველა ჩემი მწუხარება და სხვა...

მღვდელი ალექსანდრე არდიშვილი

(1) ვფიქრობ და საქმითაც აღმისრულა, რომ მისი მეუფების ქუთაის გაბრიელთან გავლის შეპირებამ ჩემზედ კარგათ იმოქმედა 1864 წ.—1884 წლადმდე და შემდეგ კი დაიხურა ჩემი მტრების მეოხებით და სხვა.

სიტყვა,

თქმული «საქართველოს საისტორიო და საეთნო-გრაფიო საზოგადოებისა» მდივნის ს. რ. გორგაძის მიერ განსვენების დღეს, 16 ნოემბერს.

ყოვლად-უუსამღვდელოესო მეთუფო!

ორი თვეც არ არის, რაც «საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოებამ» თავის წევრად აგირჩიათ; და დღეს, მიუწლომელი განგების ძალით, იგევე „საზოგადოება“ იძულებულია, აქ, შენ მიერ განახლებულ ამ წმიდა სავანეში, ჩემის პირით უკანასკნელი სალამი მოგიძღვნას!

დაუეწყარია მეუფეო, შენი ღვაწლი ჩვენი „საზოგადოებისთვის“: შენ თითქმის პირველმა დაიწყე ის საქმე, რომელსაც დღეს ჩვენი ნორჩი „საზოგადოება“ ემსახურება; შენ შენის საფასით აახლებდი ჩვენი ძველი ხუროთ-მოძღვრების დანგრეულს ნაშთებს, შენის საფასით ჰბეჭდავდი ჩვენი ძველი მწერლობის საუკეთესო, ნაწარმოებს, აკრებინებდი და შენისავე საფასით აბეჭდვინებდი თვით ხალხის გულიდან ამოხეთქილის ქართულის საეკლესიო გალობის საყურადღებო ნიმუშებს და სხვა.—ყოველივე ეს ჩვენს „საზოგადოებას“ სრულს იმედს აძლევდა, რომ არც მას დასტოვებდით უყურადღებოდ. მაგრამ განგებამ სხვაგვარათ ჰსაჯა, — და დღეს ჩვენი ნორჩი „საზოგადოება“, სხვა საერო დაწესებულებებთან ერთად, მწარეთ გლოვობს შენს დაკარგვას.

საუკუნო იყოს ხსენება შენი ჩვენ შორის, სამშობლო ქვეყნის მოჭირნახულე მღვდელმთავარ!

1907 წ. 16 ნოემბერს.

შიო-მღვიმე.

ყოველად სამღვდელთა აღმასანდრე ეფისკოპოსი.

1905 წელს დამნიშნეს მცხეთის ნათ-საყვანის საღვთის უფროსათ. გავიგე რა, რომ ყოველად სამღვდელთა აღმასანდრე შიო მღვიმის მონასტერში ცხოვრობს, წვედი მონასტერში მის სანახავად. მართალი არის ყოველად სამღვდელთა მე არ მიცნობდა, მაგრამ სამაგიეროთ მას ყველანი იცნობდა და გადავსწყვიტე გავცნობოდი. პატივის ცემით მ-მილო ყოველად სამღვდელთა და როცა ვაიგო, რომ მათ მეზობლათ ვცხოვრობ დიდათ ესიამოვნა და დამპირდა ჩემსას მოსლა.

ზაფხულში იმავე წელს შემთხვევამ მისცა ყოველად სამღვდელთა არმაზის მონასტერში წასულიყო და დაბრუნებისას გამომიარა. დღის პირველ საათიდან საღამოს ექვს საათამდის დარჩა ჩემთან ყოველად სამღვდელთა თავის კრებულებით. ამის შემდეგ არა ერთხელ ვყოფილვარ შიო მღვიმის მონასტერში და არა ერთხელ დავსტკბარვარ მისი ტკბილი, მამობრივი ლაპარაკით. ყოველ მის სიტყვაში მკაფიოთ იხატებოდა მისი განუსაზღვრელი სიტყვარული მამულისადმი და დაჩაგრულ ქართველ ერის სიბრალული.

როცა მოძრაობის დროს ლაპარაკი ასტყდა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიაზე ყოველად სამღვდელთა დიდათ გაეხარდა და ყოველთვის, როცა კი მნახავდა იმას მკითხავდა თუ როგორ მადის ავტოკეფალიის საქმე.

ერთხელ, ავტოკეფალიაზე რომ ლაპარაკი ჩამოვადგეთ, მითხრა: „ავტოკეფალია იმისთვის კი არ მეხარება რომ, როგორც ყველაზე დამსახურებულს, კათოლიკოზობა მე მერგოს, არამედ იმისთვის, რომ ქართველ სასულიერო წოდე-

ბას ცოტათ თუ ბევრად თავისუფლება მიეცეს, მაშინ ის მან-
ნე ქართველებისათვის პირები, რომელნიც ცხლა არიან სა-
სულიერო წოდებათა რიცხვში, საქართველოს ეკკლესიიდან
განიდევნიან. მე კი თუ მცხეთამდის, როგორც უძველეს
საქართველოს ეკკლესიამდის, მივალწიე, რომ ვეკუთხო კა-
თოლიკოზად, მეორე დღესვე ჩემზე ახალ-გაზდას და უფრო
ღირსეულს დაუთმობ კათოლიკოზობა'."

სოფელ ძეგვის მცხოვრებთანი ზევრნი მუშაობდნენ ჩემ-
თან საღვურზე და რომ გაიგეს მე ვერე დაახლოვეული ვარ
ყოლად სამღვდელოსთან, შემომჩივლეს: ალექსანდრე ეფის-
კოპოზი უსამართლოთ გვეპრობაო —საძოვრის გადასახადი
არის ჩვენზედ დარჩენილი და ოცდა ათ თუმანს ვაძლევო და
არ შვრება, სამოც თუმანს გვთხოვო და თანაც გვემუქრე-
ბა, თუ არ მომცემთ ეგზეკუციას ჩამ-გაყენებთო. გამიკვირ-
და ეს ამბავი და მე თავს ვიდე შემერიგებია ყოვლად სამ-
ღვდლო და სოფლელები. წავედი ყოვლად სამღვდლოსთან
და ყოველივე უამბე და თანაც ვსთხოვე დასჯერებოდა ოც-დაათ
თუ²მანს სოფლელებს. აი მისი: პასუხი „როგორც უთქვამთ,
ხომ ისინი ოცდა ათ თუმანს მაძლევენ? მე დიდის სიამოვნე-
ბით ოცს დავსჯედ⁴დები, მაგრამ არ იძლევიან და მეც ხომ
მაგათათვის კარები არ ამიტალახიანებია სიარულით და თხოვ-
ნით, რაც შეეხება ეგზეკუციის ჩაყენებას ეს ხომ სულ ცი-
ლის წამება არის და რას შემართლებიან არ ვიცი.

ეს ამბავი, ე. ი. ეფისკოპოზის ალექსანდრეს პასუხი, გა-
დავეცი ძეგველებს და იმ დღიდან გაჩუმდნენ; არც ფული
მოუტანიათ ყოვლად სამღვდლოს გადასაცემად და მისი ძვი-
რის ლაპარაკსაც თავი დაანებეს. ვინ ავრცელებდა ამისთანა
შეუსაბამო ქორებს ალექსანდრეზე? რასაკვირველია ისინი ვინც
იმ დროს მოისურვეს საღვდლოების დაცემა ხალხის თვალში.

ამ უსიამოვნე⁷ას თან მოყვა ორი სხვა დიდი სამწუხარო
შემთხვევა ალ. ეპისკოპოზისათვის: 1) ის, რომ თფილისის
გიმნაზიის მოსწავლეებმა, როგორც ეკსკურსანტებმა, ღამე

გაათიეს მონასტერში, ყოველ ნაირი პატივის ცემა მიიღეს, როგორც სასმელ საქმელი, ისე მოსასვენებლათ საგებ სახურავი და მადლობის მაგივრად ისეთი საზიზღარი საქმე ჩაიდინეს, რომლის მგზავსი არა თუ გიმნაზიელებს არამედ უბრალო, გამოუთლელ და გონება დახშულ ადამიანებს არ ეპატიება და რამე უზედაც მაშინდელ ჟურნალ-გაზეთობამ საკმარისად გაჰკიცხეს ჰკუის კოლოფების (გიმნაზიელების) მოქმედება. უნდა გენახათ რა ნაირათ სწუხდა ყოვლად სამღვდელთ ამ მოსწავლე ბავშვების საქციელზედ. ისიძს კი არა სწუხდა, რომ მათ დაანტვირის და გააფუჭეს, როგორც ზარალზედ არა ის სტირბდა მსწავლეთ სულიერ დაცემულობას.

2) ის, რომ ბოროტ მოქმედებმა თავს დაესხნენ, გაცარცვეს და მისი გულითადი საყვარელი, მისივე გასდილი, კელენიკი, ბესო მოუკლეს. ბოროტ-მოქმედებნი შორეულები არ იყვნენ, რადგანაც გაცარცვის დროს საკმარისად გამოიჩინეს ცოდნა თუ თაფლი ან სხვა ნივთები სად ინახებოდა. ისიც გაიგო ყოვლად სამღვდელთ, თუ რომელი სოფლიდან იყვნენ ბოროტ-მოქმედნი და, თუ მიუთითებდა მთავრობას, ადვილათ მოინახებოდა დამნაშავენი, რადგან წადებულ 40 ფუთ თაფლს ეგრე ადვილათ ვერ დამალავდნენ, მაგრამ ხალხის სიბრალულმა და სივყარულმა დასძლია და სწორეთ მისთვის, რომ ეგზეკუცია არ ჩაეყენებინათ სოფლელებისთვის, სადაც დანაშაულებთან უდანაშაულოც დაისჯებოდა, გაჩუმდა და გულში ჩაიკლა ეს ვარამიც და სწორეთ ამ შემთხვევის შემდეგ მისი სიცოცხლის დღენიც მალე დაითვალნენ.

იოსებ შანცულაია

ეპისკოპოსი ალექსანდრე

(სახიფათო წერილი)

4 მარტს ამა წლისას შესრულდა 35 წელიწადი, რაც ეპისკოპოსად იქმნა კურთხეული დიდად პატივცემული მწყემსთ-მთავარი ალექსანდრე, რომლის დღესასწაულიც ამ 9 მაისისათვის არის გადადებული.

ალექსანდრე ეპისკოპოსი დაიბადა 1824 წელს გორის მაზრაში და ამჟამად 73 წლისა. იგი შეილია სოფლის მღვდლის მ. დავით ოქროპირიძისა. ალექსი ოქროპირიძემ, შეასრულა რა სწავლა გორის სასულიერო სასწავლებელში, დაიწყო სწავლა თფილისის სასულიერო სემინარიაში, აქაც დაამთავრა იგი 1845 წ. და აღკვეცილ იქმნა ბერად თფილისის პირველ ხარისხიან ფერის-ცვილების მონასტერში და ჩარიცხულ მონასტრის ძმათა შორის. იმავე წლის 18 აგვისტოს მიეცა მთავარ-დიაკვნობა და გაიგზავნა ყაზანის სასულიერო აკად. მაში. სადაც 1846 წლიდან 1850 წლამდე სწავლობდა ღვთის მეტყველებასა, ფილოსოფიასა, ფიზიკა-მათემატიკასა, სიტყვიერებასა, საეკლესიო და საზოგადო სამოქალაქო ისტორიასა და აგრეთვე ბერძნულსა, ლათინურსა, გერმანულსა, ოსმალურსა, თათრულსა და არაბულ ენებს. ამ სწავლის დროსვე, 1849 წელს 6 ოქტომბერს იგი ხელ-დასხმულ იქმნა მღვდელ-მონაზონად და, 1850 წლის 9 ოქტომბერს, დამტკიცებულ ღვთის-მეტყველების კანდიდატის ხარისხში.

აკადემიაში სწავლის დამთავრების შემდეგ მამა ალექსანდრეს, ყაზანის აკადემიის გამგეობის წინადადებისათა საქართველოს ექსარხოსის განკარგულებისამებრ, თფილისის სემინარიის გამგეო?ამ მიანდო ამ სემინარიის დაბალს განყოფილე-

ზაში სწავლება სამღრთო წერილისა და ლათინურის ენისა, ხოლო უფროს კლასებში ზნეობრივ ღვთის-მეტყველებისა და არქეოლოგიისა. ამ საქმეს ადგა იგი 1851 წლის 15 თებერვლიდგან იმავე წლის 27 ივნისამდე. ამ მცირე ხნოვან ყოფნის შემდეგ სემინარიაში იგი უწმიდესის სინოდის ბრძანებით დაინიშნა აფხაზეთის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველად და იმასვე მიენდო აფხაზეთის ეპისკოპოსის მღვდელ-მსახურთა შორის მღვდელ-მონაზონობა იმავე 1851 წლის 21 სექტემბერს, თითქმის ამავე ხანს, 1851 წლის 28 ივლისიდგან 28 სექტემბრამდე, იგი დროებით ასრულედა თანამდებობას ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის ინსპექტორისა და სამაზრო სასწავლებლის უფროსს განყოფილეთა მასწავლებლისა. აფხაზეთის ილორში დაარსებულ სასწავლებელთა წარმატებისათვის ისეთი გულ-მოდგინება გამოიჩინა, რომ პირადად მაშინდელმა საქართველოს ექსარხოსმა, მიტროპოლიტმა ისიდორემ, 1851 წ. 8 მაის, ნაბედრენიკით დააჯილდოვა, ხოლო წლის თავზედ, 1853 წლის 7 თებერვალს, მის მიერ აფხაზეთა სასულიერო სასწავლებლის სასარგებლოდ გაწეულ შეწირულებისათვის, უწმიდესმა სინოდმა თავისი მადლობა გამოუცხადა.

სამხედრო გარემოებათა გამო 1854 წლიდგან აფხაზეთა სასულიერო სასწავლებელი გაუქმდა და მ. ალექსანდრე ამ წლის 3 მაისს ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის ზედამხედველისა და უფროს განყოფილებათა მასწავლებლის თანამდებობის აღმასრულებლად დაინიშნა და ამ თანამდებობას ასრულედა 1855 წლის 26 იანვრამდე. ამავე დროს; 1854 წლის 9 დეკემბრიდგან 1855 წლის 3 მარტამდე, იმერეთის განსვენებულ ეპისკოპოსის ევთიმეს განკარგულებით იგი დაინიშნა გაენათის პირველ ხარისხოვან მონასტრის წინამძღვრად, 1855 წლის 30 ნოემბერს-კი ებოძა აფხაზეთის საარქივლო კათედრის ილუმენობა.

ამავე დროს მან გამოიჩინა დიდი გულ უხვობა ქველ-

მოქმედების საქმეში და ქუთაისის სასულიერო სასწავლებლის ლარისა და ხელ მოკლე მოსწავლეებს ფულად დახმარება აღმოუჩინა, ხოლო წლის თავზედ, 1856 წლის თებერვლის, თვეში სევასტოპოლის დამცველ გმირთა და იმით გალატაკე-გულ სახლობათა სასარგებლოდ წელწადში ოცი თუმანი შესწირა იმ დრომდე, ვიდრე ომი გასტანსო.

1856 წლის 26 თებერვალს, უწმიდესის სინოდის ბრძანებით, აფხაზეთის ეპისკოპოსის გერმანეს მიერ იგი ხელ-დასხმულ იქმნა არხიმადრიტად მოსაწონ და საქებ საქციელისა და ეკლესიისა და მოზარდის თაობის სასარგებლო შრომისათვის. ამავე წლის 2, ოქტომბერს აფხაზეთის ეპისკოპოსი გერმანე იმერეთის კათედრაზედ გადაიყვანეს და აფხაზეთის ეპარქიას 1858 წლის იანვრის თვემდე არხიმანდრატი აღექსანდრე განაგებდა. 1859 წლის 2 მაისის უმაღლესის სახელით ებოდა ორდენი წმ. ანნასი მესამე ხარისხისა, ხოლო 1862 წლის 4 მარტს თფილისის სიონის საკათედრო ტაძარში ხელ დასხმულ იქმნა აფხაზეთის კათედრის ეპისკოპოსად.

1867 წლის 5 აგვისტოს მან განაახლა თვისის ხარჯით ძველი ტაძარი, სუხუმიდგან 2 ვერსის მანძილზედ მდებარე, რისათვისაც მისმა იმპერატორებითმა უდიდებულესობამ მადლობა განუცხადა. 1868 წლის 31 მარტს გულ-მოდგინე სასახურისა გამო ეპისკოპოსს აღექსანდრეს ებოდა ორდენი წმ. ვლადიმირისა მესამე ხარისხისა. იმავე წლის 14 ივნის პატივცემულმა ეპისკოპოსმა აღექსანდრემ განაახლა ქ. სოხუმს ახლო, ზღვის ნაპირას, ქვითკირის სასაფლაოს ეკლესია, ძველი ეკლესია ქ. სოხუმისა. 200 მან. შესწირა ილორის სასწავლებელს და 1878 წლის 22 თებერვალს ფული თფილისის სასულიერო სემინარიის სასარგებლოდ.

1869 წლის 30 მაისის ყოვლად უსამღვდელოესი გერონტი მოხუცებულობისა გამო დათხოვნილ იქმნა და იმის ადგილას ქართლ-კახეთის ეპარქიის ქორეპისკოპოსად, გორის ეპისკოპოსად უმაღლესად დაინიშნა ყოვლად უსამღვდელოე-

სი ალექსანდრე და იმავე წლის 30 ოქტომბერს პატივცემულის ეპისკოპოსის თავჯდომარეობით შემდგარს კომიტეტს მიენდო ქართულის დაბადების განხილვა და შესწორება.

1871 წლის 22 ოქტომბერს გულ-მოღვინე სამსახურისა და მისდა მინდობილ თანამდებობათა წარჩინებით აღსრულებისათვის ეპისკოპოსს ალექსანდრეს ყოვლად უმოწყალესად ებოძა ორდენი წმ. ანნასი პირველ ხარისხისა.

1878 წელს ოქტომბერს მისის უმაღლესობის კავკასიის მმართველ დიდის მთავრის მიერ იგი დამტკიცებულ იქმნა კავკასიაში მართლ-მადიდებელ სარწმუნოებას აღმადგენელ საზოგადოების სასულიერო კომიტეტის წევრად.

1882 წლის 2 აპრილს, უწმინდესის სინოდის ბრძანებით, ეპისკოპოსს ალექსანდრეს დროებით მიენდო გურიის ეპარქიის მმართვეა გამგეობა და ამ თანამდებობას ასრულებდა თითქმის ოთხის წლის განმავლობაში, 1886 წლის 2 მარტამდე. ჯერ ისევ 1884 წლის 8 აპრილს მუდმივ გულ-მოღვინე და სასარგებლო სამსახურისათვის და განსაკუთრებულ შრომისა გამო, რომელიც გასწია გურიის ეპარქიის მართვის დროს, ეპისკოპოსს ალექსანდრე ყოვლად უმოწყალესად ებოძა ორდენი წმიდისა მოციქულთ სწორის ვლადიმირისა მეორე ხარისხისა.

უწმინდესის სინოდის 1886 წლის 7 მარტის ბრძანებით მის ყოვლად უსამღვდელოესობას მიენდო დავით გარესჯის უდაბნოს გამგეობა წინამძღვრის უფლებით, ხოლო 1887 წლის 3 მარტის ბრძანებით, რაკი ყოვლად პატივცემულმა მწყემსთ მთავარმა 21,000 მან- შესწირა შიო-მღიშის უდაბნოს, ეს უდაბნო მონასტრის ხარისხზედ იქმნა აყვანილი და მის წინამძღვრად დაინიშნა ეპისკოპოსი ალექსანდრე.

1893 წლის 15 მაისის თვით იმპერატორ ალექსანდრე მე-III სიგელი მოუვიდა მისს ყოვლად უსამღვდელოესობას ეპისკოპოსს ალექსანდრეს, რომელშიაც ნათქვამია: “ყურად ვიდე რა თქვენი ხანგრძლივი წარჩინებული და გულ-მოღვი-

ნე სამსახური მართლ მაღიდებელ ეკკლესიის სასარგებლოდ, გიწყალობებ ამასთანავე წარმოგზავნილს ქვირფასის ქვებით მოქედლოს გულზედ დასაკიდ საძღვდელმთავრო ხატსაო.“

ამას გარდა აქვს ნიშანი წითელის ჯვარისა, დაქრილ და ავადმყოფ მეომართა მზრუნველ საზოგადოების მთავარ-სამმართველოსაგან მიღებული 1882 წლის 23 ივნისს; იგი ნამდვილი წევრია 1889 წლიდგან წყლებისაგან რუსეთის დამხსნელ საზოგადოების; განსაკუთრებულ ღვაწლის გაწევისათვის იმპერატრიცა მარია ალექსანდრეს ასულის სახელ-ბაზედ დაარსებულ უსინათლოთა სამზრუნველოს საბჭოსაგან ნაბოძები აქვს გულზე სატარებლად სიკვდილამდე ოქროს ნიშანი 1896 წლის 5 იანვარს, ხოლო 1896 წლის 12 მაისს „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავცელებელმა საზოგადოებამ“ საპატიო წევრად ამოარჩია „ნიშნად პატივისცემისა იმ დიდის ღვაწლისათვის, რომ ლიც მას მიუძღვის საქართველოს წინაშე როგორც იმითი, რომ ჰბეჭდავს წარჩინებულთა სასულიერო მწერალთა თხუზუ-ეზათ, აახლებს შესანიშნავ დანგრეულ ტაძართა და სცდილობს აღადგინოს ძველი ქართული გალობა და ამისათვის ყოველ გვარს ღონისძიებასა ჰლონობს, ისე იმითი, რომ, ხელს უწყობს საქართველოს ხალხის გონებრივს განვითარებას და თავისის“ ხარჯით ჰზრდის ბევრს ობოლს სხვა-და-სხვა სასწავლებელში.

აი მოკლე, სია იმისი, როგორ უვლია სამსახურის გზაზედ ჩვენს დიდათ სასიქადულო მწყემსთ-მთავარს. მისი უხვად გაშლილი ხელი საქველ-მოქმედოდ ყველამ უწყის მთელს საქართველოში და არა ერთი და ორი ობოლი გამოზრდილა და ეხლაც იზრდება იმისს ხარჯით. ყველამ უწყის ისიც, რომ მისის საფასით არის გამოცემული საბა-სულხან ორბელიანის ლექსიკონი, ლექსიკონი, თავ. რაფაელ ერისთავისა სამთა სამეფო-თაგან, ამბროსი ნეკრესელის მოძღვრებანი, მზა-მეტყველება, ისტორიული საბუთები შიო-მღვიმის მონასტრისა და სხვანი. არავისათვის საიდუმლო არ არის, რომ მკირეოდენი სასყი-

დელი არა აქვს გამოღებული ჩვენს საერთო გულის-ტკივილით აღსავსე მწყემსთ-მთავარს ქართველის საეკლესიო გალობის ნოტებად დაწყობისთვისაც, რომლის განურყენლად შეუბღალველად დაცვის მნიშვნელობა ფრიალ ცხადია და განმარტება აღარა სჭირია.

ეს მრავალი გვარი, მრავალ ფეროვანი და დაუღალავი მოღვაწეობაა მიზეზი, რომ მისი უსამღვდელოება ეპისკოპოსი ალექსანდრე დიდად უყვარს მთელს საქართველოს ერს და ყველა დიდი, თუ პატარა, განუზომელს პატივს სცემს. ამ საერო პაღლობის გარდა, არა ერთისა და ორის ქართველის გულია აღესილა მისის მეუფების მადლობის იმ უხვის უმწეობისა და დახმარების გამო, რომელიც მას გაუწევია კერძოდ იმათთვის-გაჭირვების დროს.

ამ ოცი და თხუთმეტის წლის განმავლობაში დაწინადაც მისი მეუფება მტკიცედ და სავსებით აღვა მცნებასა უფლისა სა,— „მოვედით ჩემდა ყოველნი მაშვრალნი და ტვირთ მძიმენი, და მე განვი ვენო თქვეონ“—აო ყოველად პატივცემული მეუფე ერთი იმ მწყემათ მთავართაგანია, რომლითაც ერს, სულ ერთია, ქართველი იქმნება იგი, თუ სხვა, თამამად შეუძლიან თავი მოიწონოს, რომ ასეთა მოჭირახულე, ასეთი გულ-შემატკივარ და მრავალის სათნოებითა და ღირსებით აღსავსე შვილი ჰყავს!.. ერთი მწერალი ამბობს, რომ ღონე და ძალა, ავ-კარგიანობა ამა თუ იმ ერას იმითი განიზომება, თუ რომელს უფრო მრავლად ჰყავს დიდ-ბუნებოვანნი კაცნიო, და მისი მეუფება ეპისკოპოსი ალექსანდრეც ერთი იმ დიდ-ბუნებოვანთაგანია, რომელიც თავისს ერს, თავისს სამშობლოს მაღლსა ჰყენს და თავისის სიკეთით თვით ერსაც სახელს უკეთებს.

ა. ახნაზაროვი

ქოვლად უსამღვდელოესო მიუზერო ალექსანდრე!

საქართველო ძაძითა და მწუხარებით შეიმოსა, გლოვის ზარი გაისმა კიდითი-კიდემდე, რომ ობლად დაგვეტოვე შენ დაუვიწყარო მამათ-მთავარო და ხალხის მოძღვარ-მესვეურო.

საქართველოს ერთი იმ იმედით იყო გამსჭვალული რომ კათალიკოსის კვერთხით წინ წარუძღვებოდი, ჩვენს დაბეჩავებულს ხალხს და უფლება აყრილს ჩვენს ეკლესიასა.

მაგრამ ვაი რომ მუხთალმა წუთი სოფელმა არ გვადირსა, ეს ბედნიერება არც ჩვენ და არც შენ წმინდაო და ღირსო მამაო!

მაგრამ შენ მაინც ბედნიერი ხარ, რომ წმინდათ და უმწიკვლოდ გაატარე შენი სიცოცხლე და მთელი შენი ძალღონე შესწირე საყვარელ ქართველი ხალხის და ეკლესიის სამსახურს.

როგორც ფრთხილი დარაჯი, შეუპოვრად და უშიშრად იცავდი ჩვენი ეკლესიის შელახულ უფლებებს, მტკიცეთ და ერთგულად ემსახურებოდი, ხალხის განვითარებას და უანგაროდ სწირავდი მის კეთილ დღეობას, როგორც შენ პირად ძალღონეს აგრეთვე მთელს შენს ქონებას და ყველაფერს რაც კი რამ გაგაჩნდა.

ქრისტიანულის სიყვარულით გარს ევლებოდი შენს სამწყსოს, ხარობდი იმისი სიხარულთ და გულს იკოლდი იმისი სიმწუხარით; ამასთანავე მუდამ პირში ამხელდა, ყოველივე მის ცუდს, და მოურიდებლად—აშკარად ებრძოდი ამა ქვეყნის უნამუსობას, ფლიდობას და უსამართლობას.

შენი სასტიკი, მაგრამ სამართლიანი სიტყვა გულში ხვდე-

ბოდა ყველას; მდიდარს—თუ ლარ ზს, დიდებულისა თუ მცირე ვინმესა და მძლავრად აგრძნობინებდა შენი არსების სიძლიერესა დიდ ბუნოვანობას და შენს რისხვას არ ჰქონდა საზღვარი, როდესაც ხედავდი რომ აწიოკებდნენ შენს საყვარელს სამშობლოს და ფრთებს უკვეცამდნენ მასთან ერთად ივერიის ეკლესიასაც.

შენი გამუდმებული ბრძოლა ქვეყნის ორგულებათან, შენი ერთგული უანგარო სამსახური ჩვენი ხალხისადმი, სამაგალითოდ დარჩება შთამომავლობას და შენს სახელს მოფენს შარავანდედით და გახდის სამარადისო სათაყვანებლად.

შენ დაგვაოზლებ წმინდაო მღვდელ-მთავარო აღექსანდრე! მაგრამ ჩვენთან დარჩა შენი საქმენი, არ მოკვდება ის აზრი რომლითაც შენ იყავი აღფრთოვანებული და როდესაც საქართველოს ხალხი მას განახორციელებს, ჩვენც მოვალთ შენს დაუვიწყარ საფლავთან და „გიხაროდენ მეუფეო“ გიგალობებთ აღტაცებით.

ახლა კი გულ დათუთქული, თვალ-ცრემლიანი მუხლს მ-ვიდრეკდა ვეამბორები შენს წმინდა ცხედარს, მე როგორც ერთი შენი თაყვანის მცემელი და როგორც თავმჯდომარე წარმომადგენელი ტფილისის წვრილ ვაჭართა საზოგადოებისა.

სოსიკო მერკვილაძე.

ყოველად საგლვადლო გეუფეო ლეონი!

დიდად შემაწუხა მხცოვანის, ჩვენის სათაყვანებელის მღვდელმთავრის ალექსანდრეს გარდაცვალებამ. შემაწუხა არა იმიტომ, რომ იგი უცხოვოდ მოსწყდა სამშობლოს ციდამ, არამედ იმიტომ რომ ჩვენი დაჩაგრული სამშობლო თანდათან ცარიელდება და ჩადიან ბრძოლის ასპარეზიდან უკეთესნი შვილნი მისნი. ქვეშაბრტად, სამგლოვიაროა, სატირელ-სავალალოა, რომ როგეაკლდა წმინდა კაცი, წმიდა ბერი, უმწიკვლო და უანგარო ადამიანი. ავალალოდ ჩედა, პირადად ვერ დავესწარ, ჩემგან დამოკიდებულ მიზეზთა გამო, მეუფე-ალექსანდრეს დაკრძალვის დროს, ვერ დავესწარ, რომ უკანასკნელად ვმთხვევიყავ მის წმინდა შუბლსა, მისს ბრწყინვალე დასვეტაკს სახეს, დ ვკონებოდამის მკერდსა სადაც ჰღვიოდა განუქრობელი ლამპარი სამშობლოს სიყვარულისა, სადაც სცემდა გული მხოლოდ და მხოლოდ სამშობლო ეკლესიის, სამშობლო ქვეყნის საკეთილ-დღეოდ დასადიდებელად. წაილო მან თან ეს აღფრთოვანებული სიყვარული სამშობლოსი, შეუყრთდება იგი იმ წმინდა და გუნდს ჩვენი სამშობლოს მადიდებელთა, მისთვის წამებულთა და მათთან ერთად აღავლენს „მთა წმიდით სიონით“ წმიდა-ლოცვას ღვთის მშობლისადმი დასაცვაად მისს წილხლომილ ქვეყანისა. ნეტარება მისს სულს, რომ წარსდგება პირნათლად იმ დიდებულის გუნდის წინაშე.

დაცარიელდა, მეუფეო, ჩვენი სასულიერო წოდება, განვიდა-რა მისგან წმიდა ალექსანდრე. ვილას შესტკივა გული ჩვენის ეკლესიისათვის? ვილა ამოიდებს ხმას ამა ქვეყნის დიდებულთა წინააღმდეგ? ვინ ეტყვის მედგარს, პირდაპირ სიტ-

ყვას ჩვენი სამშობლო ეკლესიისა და ქვეყნის მღევნელთა? ერთად-ერთი მეუფე აღექსანდრე იყო ასეთი მებრძოლი.

ოდესმე ვეახლები შიო-მღვიმში და თაყვანსა ვცემ მისს წმიდა ნაშთსა. მინამდე კი ვსთხოვს მისს წმიდა სულს და თქვენ მეუფეო, მომიტევეთ, რომ პირადად, დაკრძალვის დროს ვერ ვეამბორე მის კურთხეულ მარჯვენას და თაყვანი ვერ ვეც მისს დიდებულს სახელსა.

თქვენი მეუფის ღრმათ მოყვარული და მსასოებელი

სოფრომ მაღლობლიშვილი.

თქვენი ყოვლად უსამღვდელოესობაჲ მეუფეო ლეონიდ!

ვეამბორები თქვენი წ-დით მოსილს მარჯვენას და გამოვითხოვ თქვენი მეუფებისაგან ლოცვა კურთხევას.

თქვენი ბიძა ყ-დ სამღვდელო აღექსანდრეს გარდაცვალება გავიგე გაზეთებიდან, რომელიც დამირჩა დიდი სამწუხაროდ, მსურველი ვიყავი უკანასკნელად პატივი მეცა განსვენებულისათვის და დავსწრებოდი მისი გვამის დაკრძალვას; მაგრამ ხელი შემეშალეს: ავადმყოფობამ და მეტადრე გვიან შეტყობამ.

ნეტარ არს კაცი იგი, ვინც ეღირსება ამისთანა სიკვდილს: არ განუცდია ავადმყოფობა ისე მოსვენებულად მიიძინა და ეწია თავისი სიყრმიდგანვე აღრჩეულს საწადელს სანატრელად. მისი ქველმოქმედებები, მისი გულ შემატკივრობა ყოველი კეთილი საქმისადმი არ დაკარგავს მისი სახელს ამ წუთ სოფელში. მისი განსვენება არ ნიშნავს სიკვდილს, არამედ მშვიდობიანად გადასვლას სატანჯველიდან საუკუნო ცხოვრებისადმი. საუკუნოდ იყოს ხსენება მისი წიაღთა შინა აბრაამისათა.

ასული ჩემი ბებე უერთდება ჩემგან გამოთქმულს სამიძმარს მისი გარდაცვალებაზედ, რომლისათვის ყ-დ სამღვდელო აღექსანდე ბრძანდებოდა ყოველთვის გულკეთილი და პატივის მცემელი.

დავშთები მარად თქვენი მეუფებისაგან ლოცვა კურთ-

ხვის მთხოვნელი. პრინცესა სალომე მურატისა.

**თქვენო ყოვლად უსაგლვდელო მსოფლიო, მოწყალეო
მღვდელ-მთავარო ლეონი!**

თქვენი დაუფიწყარი ბიძის ყოვლად სამღვდელო აღექსანდრეს ღვთივ აღსრულებამ მთელი საქრისტიანო ძაძით შემოსა, ხოლო მე კი უბადრუკს, როგორც მას მტის მეტად უყვარდი, შინაურმა ვიწრო გარემოებამ და ავადობამ ენა მუცელში ჩამიგდო, მარჯვენა დამიდუნა და ფეხთ მოკვეთა, რის გამოისობითაც ვერ მოვახერხე აქნობამდე გამეზიარა თქვენი უღრმესი მწუხარება და ასე თუ ისე ნუგეში მეცა თქვენთვის. გარნა ნათქვამია: სჯობს გვიანე ვიდრე სულ არაო, ამიტომ ვთხოვთ მიიღოთ ეს ჩემი დაგვიანებული გულის სიღრმიდან ამოსკვნილი წრფელი სამძიმრის წერილი სულგრძელობით და მიტევებით ჩემი უნებლიეთი დანაშაულობისა.

თქვენი ფეხთა მტვერი სამსახურს გარეშე მყოფი მასწავლებელი **ევრემ ესტატესძე მარჯანიძე**.

დიდათ პატივცემულ ყოვლად-სამღვდელო ლეონიდ!

სამწუხარო ანბავი მოგვიტანეს გაზეთებმა! ყოვლად-სამღვდელო ალექსანდრე, ეს წმიდა მოხუცი, მამა მგლოვიარე, ტანჯული ერისა მოწორებია საქართველოს! მისი გულ-მხურვალე ლოცვა აღარ აღევლინება მეუფეს დაჩაგრული ქვეყნისათვის. როდესაც ამისთანა მოხუცი გვეხოცებიან, გულში რაღაცა მწყდება: განსვენებულისთანა აღამიანები წარსულისა და აწმყოს შემაერთავი ხიდები არიან. ინგრევიან ეს ხიდები და მათთან ერთად იმედი წარსულისა და მომავლის შეერთებისა, ოდესმე მაინც გადაბმისა — ირყევა-სუსტდება და გულში ნელნელ იზრდება საზარელი, სასოწარკვეთილების მამასწავებელი, ცალიერი ადგილი..

მინდოდა ჩამოსვლა, მაგრამ, ჩემდა სამწუხაროდ, სამსახურის გარემოებანი ისე უკუღმა დამეხლართენ, რომ ვეღარ მოვახერხებ. უმთავრესი ამ გარემოებათაგანი იმაში მდგომარეობს, რომ ხვალისთვის აქ მოელიან ახალ მზრუნველს. მეგონა — დასაფლავება კვირისთვის იქნება დანიშნული მეოქი და ამის გამო არა ვჩქარობდი სამძიმრის მოწერას. თქვენ დარჩით ახლა სამშობლო ქვეყნის მავედრებლად, გულ-წრფელ მამათ და ყოვლად შემლებელს ვთხოვ შეგასრულებინოთ ეს დიადი მოვალეობა ისეთისავე მხნეობით, სიმტკიცით, როგორთაც განატარა თვისი უმწიკვლო სიცოცხლე ყოვლად-სამღვდელო ალექსანდრემ. წმინდანი იყო და წმინდათა შორის განუსვენოს მას უზენაესმა მადლმა.

თქვენი გულითადი პატივისმცემელი **ნ. ლომოური.**

თქვენო მისუფხავაჲ ყოვლად სამღვდელო ლეონიდ!

ბოდიშს ვიხდი, რომ ვერ გიახელით და ვერ ვიღებ მონაწილეობას ღვთის მსახურებაში, რომელიც შესრულდება დაუწყარი, საეხლოვანი, ნამდვილი ქართველი კაცის, თქვენი ბიძის, ეპისკოპოსის ალექსანდრეს სულის მოსახსენებლად მოვალეთ ვხდი ჩემ თავს ჩვენ ხონის საკრებულო ტაძარში ყოველ წირვის დროს, სანამ ცოცხალი ვარ, არ დავაკლოთ მოხსენება ამ ჩვენ ქართველთათვის სასიქადულო მღვდელმთავარს, რომელიც მთელი 30 წლის განმავლობაში სწირავდა ღმერთს უსისხლო მსხვერპლს ამ დიდებულ ტაძარში. თუ არა ვცდები განსვენებულს უკანაკნელსათაჲ აქ მოუხდა ამ მსხვერპლის შეწირვა. თუ ჩემი ფაქრი მართალია, ღვთის განგებას უნდა მიაწეროს ეს კაცმა. სულითა და გულით შეუერთებით თქვენ მწუხარებას.

თქვენი მარადის პატივის მცემელი დეკ. ბაკურაძე.

თქვენო მისუფხავაჲ ყოვლად სამღვდელო ლეონიდ!

ყოვლად საღვდლო ლეონიდ! გულითადის მწუხარებით მოზიარე ვართ მე და ჩემდამო რწმუნებული სკოლის მოწაფენი თქვენი მეუფების მწუხარებისა თქვენი სასიქადულო და ძვირფასი ბიძის ყოვლად სამღვდლო ალექსანდრეს გარდაცვალების გამო. საუკუნოდ იყოს მისი ნეტარი ხსენება. გადაღმა სვანეთის ღრახმულის სკოლის მასწავლებელი მიხეილ კვაჭაძე.

1907 წელი 27 ნოემბერა.

* * *

ყოვლად სამღვდელო ალექსანდრე ეპისკოპოსის გარდაცვალებასა და დასფლავებაზედ, ადგილობრივ რუსულს გაზეთებში ბევრი სწერეს. სხვათა შორის იმ დროის „ზაკავკაზიის“ რედაქტორმა პართენ გოთუამ დასაფლავების დღეს „ზაკავკაზიის“ წერილი დაბეჭდა და სურათი ყოვლად სამღვდელლოსი. მერე დაიბეჭდა ის სიტყვა, რომელიც თავ. პ. ი. თუმანიშვილმა შიო მღვიმის მონასტერში წარმოსთქვა. აქ ვბეჭდავთ ამ სიტყვას.

„Умеръ епископъ Александръ! Умеръ тотъ, кто горячо любилъ свою родину, христіанскую Грузію, кто болѣлъ душой за свой многострадальный народъ, кто ревниво оберегалъ безпорочную грузинскую церковь, кто боролся убѣжденно за ея независимость...

Безжалостная смерть не дала ему дожить и увидѣть свѣтлые моменты возрожденія родной церкви...

„Не стало одного изъ нашихъ крупныхъ общественныхъ дѣятелей! И въ самомъ дѣлѣ: взглянемъ на всю дѣятельность усопшаго архипастыря... Не онъ-ли создалъ этотъ великій образъ духовника, который дѣяніями и мыслью отдалъ своему родному народу всю жизнь свою, всеяя въ немъ христіанскія начала: духъ правды, смиренія и труда?...

Не онъ-ли отдавалъ всѣ свои сбереженія на возобновленія монастырей, этихъ памятниковъ исторіи христіанской Грузіи, которыхъ злая судьба грузинскаго народа превратила въ развалины и готова была

совсѣмъ ихъ уничтожить, сама не сознавая, что этимъ самымъ она уничтожала всю исторію грузинскаго народа?.. Не онъ-ли жертвовалъ на воспитаніе юношества того народа, который ему былъ такъ дорогъ и невѣжество массы котораго заставляло его болѣть душою и дѣлиться этой болью путемъ печатанія и распространенія многочисленныхъ трудовъ по исторіи славной прошлой Грузіи... Не онъ-ли лично своей черной работой, вотъ здѣсь, въ этой обительской пустынѣ показывалъ примѣръ труда и примѣненія его къ землѣ, къ тому, что должно быть всего дороже для каждаго любящаго родину!...

„Память о епископѣ Александрѣ надолго останется въ народѣ грузинскомъ. Говорю только „надолго,“ потому что въ силу непрочности памяти людской и самыя дорогія и близкія человѣку лица быстро, послѣ смерти ихъ, испаряются... Но глубоко я убѣжденъ, что исторія нашей родины внесетъ на свои страницы свѣтлое имя безкорыстнаго дѣятеля преосвященнаго Александра“...

Кн. П. І. Тумановъ.

ВАШЕ ПРЕОСВЯЩЕНСТВО, ГЛУБОКО УВАЖАЕ-
МЫЙ ЛЕОНИДЪ!

Не имѣя возможности пріѣхать на погребеніе въ Бозѣ почившаго дяди Вашего, глубокочтимаго Архипастыря Грузинской церкви, преосвященнаго Александра, прошу Васъ принять отъ меня и отъ Городскаго общественнаго управленія, какъ представителя всего населенія города Тифлиса, выраженіе искренняго соболѣзнованія по поводу горестной утраты, понесенной Вами и всѣмъ грузинскимъ народомъ, въ памяти котораго навсегда сохранится свѣтлый образъ усопшаго старца, святостью жизни и просвѣщенной дѣятельностью своей, пріобрѣвшаго всеобщую любовь и уваженіе.

Поручая себя молитвамъ Вашимъ, имѣю честь быть Вашего Преосвященства покорнѣйшимъ слугой

Кн. В. Черкесовъ

15 ноября 1907 г. г. Тифлисъ.

რუსულს ენაზედ ასეთი წერილების რამდენიმე წერი-
ლი მოუვიდა ყოვლად სამღვდელო ლეონიდს. რომლებიღ-
ამაც ვბეჭდავთ მხოლოდ ამ წერილს, იგი ეკუთვნის ქ. თფი-
ლისის თავს თავ. ვ. ჩერქეზიშვილს

ВАШЕ ПРЕОСВЯЩЕНСТВО,

МИЛОСТИВѢЙШІЙ ОТЕЦЪ И АРХИПАСТЫРЬ!

У меня есть одно очень цѣнное семейное достояніе, перешедшее ко мнѣ отъ моего покойнаго тестя, Андрея Егоровича Мревлова, а именно-старо-грузинская (кахетинская) литургія Св. Іоанна Златоуста, записанная Мревловымъ линейными нотами еще въ 40-хъ годахъ подъ диктовку и съ голоса славившагося знаніемъ церковно-грузинскаго пѣнія архимандрита Софронія, урожденнаго князя Макаева. Записаны всѣ три голоса; запись очень точная и правильная, и, несомнѣнно, древнѣйшая изъ всѣхъ современныхъ записей, такъ какъ покойный Андрей Егоровичъ былъ первый и въ свое время единственный человѣкъ изъ грузинъ, основательно знавшій линейныя ноты и умѣвшій правильно записать любую мелодію. Постоянною его мечтою было издать эту литургію и тѣмъ сохранить ее для потомства, которое, къ сожалѣнію, съ легкой руки свящ. Карбелова (родоначальника нынѣшнихъ Карбеловыхъ,) вноситъ постепенно различныя измѣненія въ коренную грузинскую церковную мелодію, зачастую даже примѣняя къ ней, ей совершенно не свойственный, гармоническій строй западно-европейской музыки. Свою мечту покойный такъ и не успѣлъ осуществить. Нынѣ, съ Божіей помощью, я думаю выполнить это дѣло. Но вмѣстѣ съ тѣмъ при изданіи,

въ предисловіи къ нему, мнѣ хотѣлось бы помѣстить нѣкоторыя біографическія свѣдѣнія объ архимандритѣ Софроніи. Я полагаю, что Ваше Преосвященство, какъ любитель и знатокъ грузинскаго церковнаго пѣнія и, въ то же время, до нѣкоторой степени, современникъ архимадр. Софронія, можете болѣе точныя біографическія свѣдѣнія сообщить о немъ. чѣмъ кто-либо другой. А потому я беру на себя смѣлость почтительнѣйше просить Ваше преосвященство не отказать мнѣ, если это возможно, въ указаніяхъ въ настоящемъ случаѣ. Всякое указаніе Вашего Преосвященства объ архим. Софроніи будетъ для меня весьма цѣнно, и я приму его съ глубочайшею благодарностью.

Прося прошенія за доставляемое настоящимъ письмомъ безпокойство, имѣю честь быть Вашего Преосвященста, Милоствѣйшій Отецъ и Архипастырь, покорнѣйшимъ слугою

Христофоръ Гроздовъ

Директоръ народныхъ училищъ Тифлисской губерніи: Г. Тифлисъ, 16 декабря 1898 г.

ბ. გრძელფეხის წერილის გამო.

კარბელაშვილებს ასე თუ ისე, მაინც ქართული გალობის შენახვის საქმეში, კარგი ამაგი მიუძღვისთ. მათ ამ გალობის საქმეში თუ რამ ნაკლი აქვსთ, ან რამე ცვლილებას ახდენენ, ესეც უეჭველია ქართული გალობის საწინააღმდეგო არ იქნება. ეს წერილი იბეჭდება მხოლოდ დაუკარგველობისათვის სოფრომ არქიმანდრიტის გალობის ცოდნის და მრევლოვის სანოტო შრომის აღსანიშნავად და არა კარბელაშვილების მიერ დაცულ გალობის წინააღმდეგ.

სოფრომ არქიმანდრიტი გვარად მაყაშვილი იყო კახელი თავადის შთამომავალი. ეს არქიმანდრიტი თავის დროს შესანიშნავი პირი ყოფილა, მომზადებული ქართულს მწიგნობრობაში და მასთან ქართული გალობისაც ზედ მიწევნით მცოდნედ. ასე გალობის მცოდნენი მაშინ სხვანიც იყვნენ, როგორც მაგალითებზე გრიგორევები, ანუ გრიგოლიშვილები, მ. დავითის ეკლესიის მოძღვართა გვარის წევრნი. ხოლო სოფრომ მაყაშვილი უპირატესი ყოფილა სხვებზედ გალობის, ცოდნით.

სოფრომ არქიმანდრიტი შესანიშნავი ყოფილა იმითაც, რომ იგი თურმე სოფელ-სოფელ ხშირად მოგზაურობდა, სოფლის გლეხის ბიჭებსაც კი შეჰყრიდა ერთად თურმე და ქართულ გალობას ასწავლიდა. ამის მაგალითია ის გარემოება, რომ სოფ. მარტყოფის გლეხთა შორის, ქართული გალობა მან რამდენსამე ოჯახს დაასწავლა ზედ-მიწევნით. სოფრომ არქიმანდრიტის გარდაცვალება ეკუთვნის 1859 წ. ცოტა მეტ-ნაკლებ. სხვა რამ ცნობა ჩვენ ამისა არა ვიცით რა. ამის მნახველი, მომსწრე და მის გალობის გავლენის ქვეშ გაზრდილ-განვითარებულია სხვათა შორის, ქართულ ეკლესიის

შსახური გიორგი ვასილის ძე ზალიკანიანი, ასე და ამ გვარად, სოფრომ არქიმნდრიტის დროის ქართულ გალობის მცოდნე პირთა ვითარება აქ დღეს ისეა დაიშვიათებული, რაისა გამო უნდა ვსთქვათ მცირეოდენი რამე.

გიორგი ვასილის ძე ზალიკანიანი დღეს ქართველთ შორის არის ერთი მეტად იშვიათ პირთაგანი. ეს პირი გახლავთ სრული ნიშან წყალი იმ ქართველთ ძველის დროის გონებრივის საზრდოების, როცა ქართველი ძენი სწავლას იძენდნენ ქართველთ საკუთარ ხალას ნასწავლ კაცებთაგან, როცა ქართველთ შვილებს ანათლებდა და ამზადებდა ქართული სკოლა, ქართული ენა, ქართული წიგნი, ქართული გალობა და ქართველი მასწავლებელი.

გიორგი ვასილის ძე ზალიკანიანი სრული საბუთია, ქეშმარიტი მაგალთი თავის დროის ბრძენ ქართველთ სულიერების და გონებრივის სიძლიერის, მიტომაც გახლავსთ, რომ ეს პირი კარგად მცოდნეა ქართულის გალობის, ხმაც თითქმის იშვიათი და ერთად ერთი პირი იმ დროების როცა სოფრომ არქიმნდრიტი სცხოვრობდა და მისი გალობის ხმაც გაისმოდა.

დიახ, როგორი მცოდნე გიორგი ვასილისძე ზალიკანიანი, გალობის იშვიათი მცოდნე პირია, ისეთივე გახლავსთ ქართულ სასულიერო წიგნების კითხვაში და მასთან ხმაც მშვენიერი აქვს დაბადება მისი ეკუთვნის 1845 წლებს. დღესაც შესანიშნავია მისი გალობა, კითხვა და ხმაც. ყველა ამავების დიდი დამფასებელი იყო ყოვლად სამღვდელო ალექსანდრე ეპისკოპოსი და ეს იტყოდა ხოლმე — „გიორგი დიაკვანი შესანიშნავი მცოდნეა გალობის, ქართული კითხვის, იგი ნაყოფია ქართული სკოლის და ქართული გალობის. დიახ, რომ ეს პირი დღეს თითქმის ერთად ერთია.“

ჩვენც მიტომ მოვითავსედ ეს ცნობაც ამ სულ მნათის გვერდით.

ანდრია იაგორის ძე მრევლოვი ყოფილა კარგად მცოდ-

ნე ქართულ გალობისა და ნოტების, მას მ უღია სწავლა თფრ-
ლისის სემენარიაში ხელობით, მგალობელი ყოფილა, უკანას-
კნელ წლებს იგი მსახურობდა ქუთაისის სასულიერო სას-
წავლებელში ქართულ და რუსულ გალობის მასწავლებლად.
გარდაიცვალა 1880 წლებს. საინტერესოა რომ მისი დაწე-
რილი ნოტების წიგნი არ დაიკარგოს.

ტ ე ლ ე გ რ ა მ ე ბ ი

სამგლოვიარო და სამძიმრისა, როგელნიც მოუვიდა ყო-
ვლად სამღვ ელო ლეონადს. ტელეგრამები საქართველოს
ყველა ქალაქებიდამ, სასუოიერო პირების, ქალაქის გამგეთა,
სხვა-და-სხვა თავად-აზნაურთა და უმაღლეს პირთა, მასწავლე
ბელთა და ბევრიც სხვა-და სხვა შესამჩნევ მოღვაწეთა. ყოვე-
ლი ტელეგრამა ცხადათ მოწმობს ღრმა მწუხარებას შესანი-
შნავი მღვდელ მთავრის დაკარგვაზედ. სამწუხაროდ ჩვენ ამ
ტელეგრამების აქ ვერ მოვითავსედ. მათი რიცხვი დიდია, მარ-
ტოდ „ქართულ საეთნოგრაფიო საზოგადობის არქივში“ 60
მეტი ტელეგრამა არის შენახული.

ლ ე ქ ს ე ბ ი

ყოვლად სამღვდლო აღექსანდრეს შესახებ ქებათ ლექ-
სები და იამბიკოება ბევრს აქვნდათ წინედ ნაწერები. ასე-
თი ლექსების და იამიკოების მე თვით მინახავს ყოვლად
სამღვდლოსთან. ყოველი ლექსი და ია ბიკო განუსაზღვრე-
ლის ქება დიდებით მოიხსენებდა ყოვლად სამღვდლოს ზამუ-
ლის შეიღობას, ყოვლად სამღვდლოს საქართველოში თვით
მდაბიონიკი იცნობდენ კარგათ და აი ეს ორი ლექსიც
მოწამეა მის, რომელთაც მბეჭდავთ აქ და რომელნიც დაწერი-
ლებია ქართველთ ჩვეულებრივ მდაბიოთავან.

* *
*

ყოველად სამღვდლო აღექსანდრეს აუარებელი წერილები აქვდა სხვა და სხვა პირთაგან მიწერილები, ზოგი ქართულად, ზოგი რუსულად, ასეთი წერილები პირუთვნელად აღნიშვნენ ყოველად სამღვდლოს აღექსანდრე ეპისკოპოსის ქება-დიდებას. ამიტომ ასეთ ძველის წერილებიდან ჩვენ აქ მოგვყავს ეს ორი ძველი წერილიც, რომელიც არ იქნება მეტი დაბეჭდვისა, თუმცა იგინი წინედ არიან დაწერილები.

მადალ-ყოველად უსამღვდლოესო დიდებული მწყემსთ- მთავარო ალექსანდრე

თქვენი ხანგრძლივი სამსახური მწყემსთ-მთავროს ხარისხში იქნე მძლავრი, ნაყოფიერი და ცხადია, რომ მან მოიცვა თვითმესხეთიცკი, ის მესხეთი, რომელიც ძველი დიდების ნაცვლად ძლიერ ნაპერწკალსავით-ღა ბეუტავს. დიან, თქვენმა მადლმა განაღვიძა იგიცა, რათა ჩვენ-მიერ მუხლ მოდრეკით ეამბოროს თქვენს წმიდა და ზეციურის მადლით შემოსილს მარჯვენას, მოგილოცოს ამა ხნოვანი სამსახურის შეძლება და შეავედროს ყოველთა არსთა არსებას განგრძელება დღეთა თქვენთა, რათა შეგესრულებინოთ ყოველი თქვენი კეთილი სურვილი და დაწყობილობა.

ჩვენ არ გავბედავო დასახელებას იმ დიდი მადლისა და სიკ თისას, რომელიც თქვენის დიდ ბუნებოვანების თბილი გულიდგან მოფენილა ხალხთა სულისა და ხორცის საშვებელად. არ ჩამოვთვლით იმიტომ, რომ დიდ-ბუნებოვანთა საქმის თქმა ენის წვერით ძნელია; გული უფრო უცმძლებელი

და მართლიერი მეტყველია და სწორედ ყველასთან ერთად ჩვენი გულიც დაღადებს თქვენს სიკეთეს და სიკეთილეს. ვიტყვით მხოლოდ, რომ თქვენა ბრძანდებით ტრფიალება ჩვენი, სიქადული ჩვენი და მაგალითი ქეშმარიტი ქრისტიანესი, ქეშმარიტი კაცთ-მოყვარესი, ქეშმარიტი მამულის-შვილისა.

დეკანოზი დიმიტრი ხახუტაშვილი.

ხელს აწერს საბლაღოჩინოს 13 მღვდელი,
ოთხი დიაკონი და 13 მეფსალმუნე.

თქვენო უოვლად უსამღვდლომსოგავ ჭღვდელ-

მთავარო ალექსანდრე!

დღეს, როდესაც მთელი საქართველოს რჩეულთა შვილნი გამოუთქმელი სიხარულით და დიდის აღტაცებით მიეგებნენ თქვენს 35 წლის სამღვდელ-მთავრო სამსახურის შესრულების და ქება დიდებით მოიხსენიეს თქვენი დაუღალავა შრომა და ღვაწლი სამშობლოს და მის წმ. ეკლესისადმი, მეც, ერთი უღირსი შვილი, ვკადნიერდები, თქვენი მეუფების წინაშე და სპარსეთის სამზღვრიდგან, წრფელის გულით გილოცავთ, თქვენო მეუფებავ, 35 წლის იუბილეს დღესასწაულს და შევედრი ღმერთს, რათა დღენი თქვენი მეუფობისა განამრავლოს ერთი ასად და დიდხანს გჰყოთ დღეგრძელი სასიქადულოდ და საიმედოდ საქართველოს წმინდა ეკლესიისა და მის მრევლსა. საქართველო! ერი არ დაივიწყებს თქვენს ღვაწლით შემოსილ სახელს; იგი თავის ისტორიის ფურცლებზედ ოქროს ასოებით აღბეჭდავს თქვენი მეუფების სახელსა და ღვაწლსა. საუკუნოდ იქნება აგრეთვე დაუვიწყარი თქვენი სახელი გორის მაზრის ერთ პატარა სო-

ფელ-დისევში, თქვენ სამშობლოში, სადაც თქვენ აღიზარდედ და სადაც თქვენ სთესეთ იმდენი კეთილი. დისელები-თქვენი მეუფების თვის ტომნი არ დაივიწყებენ თქვენს სახელს და ღვაწლს ვიდრემდე არ აღიგვება დედამიწის პირიდგან თქვენი მეუფებისაგან აღშენებული და განახლებული ძელი ქეშმარიტის ეკლესია, ვიდრემდის ქორივით თავს დაცქერის დისევის და კულბითის არე მარეს თქვენის მეოხებით და ჩაგონებით განახლებული კულბითს მღვთის მშობლის ეკლესია. ბედნიერი ბრძანდებით თქვენო მეუფებაე, რადგან თვენის თვალთვე იხილეთ, რომ ცუდად არ ჩაუვლით თქვენ განწირულის სულის კვეთებას და თქვენგან გავლილი ეკლიანი გზა არ დარჩენილა უკვალოდ და თქვენს მოძმებს თქვენის მაგალითად გაადვილება სვლა თქვენგან გავლილი გზაზედ; თქვენ როგორც კეთილი მწინდანი დღესვე ხარობდ, რადგან თქვენგან დარგული წიღნები, თქვენვე მოისთვლიეთ. — ვეამბორები რა თქვენს კურთხეულ მარჯვენას თავდაპლად მოვახსენებ თქვენს მეუფებას, რომ 9 მაის ჩემდამო რწმუნებულ ეკლესიაში გარდავიხედე სამადლობელი პარაკლის თქვენი მეუფების დღეგრძელობისათვის.

დავრჩები თქვენი მეუფების ლოცვა-კურთხევის მსურველი თქვენი ერთგული მოჩილი მონა

მღვდელი ალექსანდრე ტატუნაშვილი

ყოველად სამღვდელთა აღმქსანდრემ ეპსკოპოსი.

მდაბიოთაგან თქმული

მრავალთა შორის კვლავ მოველინა:
ტანჯულსა ერსა მადლი ღვთიური.
უხვად მოწყალე ღვაწლის და შრომის
ვით რომ მანანა ნამი ციური.

არ დაუზოგავს ღონე და ძალა,
ღვთის თაყვანის მცემ ხალხის მფარველი,
ცას-შუქი ჰვინა მის სისპეტაკემ
და ერსა თვისსა საზრდო ყოველი.

დაიდგა ძეგლი, ძეგლი უკვდავი
უმანკო ერის სათაყვანები.
კაცთ სიყვარული და სათნოება,
ქრისტეს მოძღვრების შესადარები.

სიკაბუკიდგან მან იდგა ტვირთად,
ღვთის თაყვან ცემა, ხალხთ სამსახური
და ასრე განვლო მრავალი წელი:
არ დასდო ჯვარი მამა-პაპური.

აღზარდა შეიღნი ერის მსახურნი,
გულით მამაცნი, გრძნობით სპეტაკნი,
დაუზარელნი გპირნი მამაცნი
შესანიშნავნი მხედართ-მხედარნი.

ვერა რა წაშლის მისგან გაკვალოლს,
მედგრათ გაკაფულს გზას ეკლიანსა,
ყოველად სამღვდელთა აღმქსანდრესას.
უხვად მოწყალეს და მადლიანსა.

გიორგი კიზიყელი.

უოგლად საფლგდნლო აღმქსანდრქს

მდაბიოთაგან თქმული

ოცდათექვსმეტს წელს ეწეოდით
ცხოვრების ხვედრსა,
შეჭლადღებდით ჩაგრულოთ აღდგენას
ოვით ზეციერსა...

იგიც მადლს გფენდა და გაძლევდა
ნიქსა კეთილსა.
ზე აღადგენდა დღეს დაცემულ
საქართველოსა.

უშიშრადაც წინ მიუძლოდით
გულით მხურვალი,
ვერ გაშინებდათ მტრისა ძლევა
ცრემლში ცურვაი...

და თან მოგდევდნენ სამშობლოს
გმირთა გმირები,
არ უდრკებოდნენ მრისხანე მტერს
ქართველის შეიღები.

ჰოი სულ მნათო, გადმოგხვედე ბრწყინვალე თვა-
წინ გაგვიძეხი გზა გვასწავლე სარწმუნოების, |ლით,
ხელში იპყარით ბასრი სიტყვა და წმინდა ჯვარი,
გამოაღვიძე დიდი ივერი დღეს ცოცხალ მკვდარი...

ხელეჩო და ხერხის ნაცვლათ,
ხელში ავიღე კალამი,
ცხოვრებისგან დაჩაგრულმა
მეტ ვერ გიძღვენი სალამი...

ხელობით დურგალი იოსებ ნ. ხიმონოვი.

წერილები

ყოყლად სამღვდლო აღექსანდრე ეპისკოპოზი როგორი პირ უთენელიც ლაპარაკში გახლდათ, ისეთივე იყო წერილების წერაშიც. როგორც საუბარში ქებასა თუ მღერვაში იყო უკიდურესი ქართველი მამულის შვილი, იგი წერილების წერაშიც იმავე კილოს ემორჩილებოდა. მათის წერილების რამდენიმე მაქვენდა, ჟამთა ვითარების წყალობით 1892 წ. შემდეგ იგინი დავკარგე აქა-იქ მგზავრობის გამო. შემრჩა ერთი წერილი, საკუთრ-ვე მათის ხელით დაწერილი, რომელსაც ვბეჭდავთ აქ მიტომ უფრო, რომ მკითხველმა იცოდეს ამ შესანიშნავ მღვდელ მთავრის სულის ვითარება და ის ცდაც, თუ იგი როგორ დასტრფოდა თავის სამშობლოს და ქართველი ერის დაწინაურების და წარმატების საქმეს, აი ესეც წერილი, რომელიც მივიღე ოზურგეთიდან 1882 წ. როცა ყოვლად სამღვდლო აღექსანდრე იქ გურიის ეპარქიას განაგებდა.

თქვენო პატიოსნებაჲ, უფალო ზაქარია კიჭინაძე!

მადლი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი იყავნ თქვენზედა.

წერილი თქვენნი მივიღე, რაისათვის ფრიად მადლობას გძღვნი, მე დიდად მოხარული ვარ, რომ თქვენ დადი ღირსებას აძლევთ იმ საქმეთა, რომელთაც მე შევდგომილვარ; ესე იგი, ქართულ ძველი და ახალი მწერლობის აღდგენასა, ეგრეთვე, გალობისა და სხვათა.

ერთი სიტყვით მე შეუდექი ქართული ენისა და ლიტერატურის აღდგენას, და თქუენთ ძრიელ კარგათ მიმხვთარხართ და აგიწონ ათ რომ მე ჩვენის სამშობლო ქართულსენის აღდგომის, დაფუძნების და გან ითარების სარბიელზედ გამოვსულვარ. ასპარეზეი ესე, ჩემი აზრით და თქვენითა ა, ფრიად მშვენიერ და სასარგებლო არს. ქართულის ისტორიის გორიზონტსა ზედა წარწერილ არიან მათი სახელები, რომელნიცა ესეთ წრფელათ იხწოდდენ ქართულის ენისათვის, მაშასადამე ისტორია შენიშნამს აწმყო დროშიდაც იმა პატრიოტთა, რომელთაცა არა დავიწყებიათ სამშობლო ენა და არიან მოღვაწენი მისთვის.

თქვენ მწერთ და გაზეთშიაც იწერებით, რომ პარტრეტი გიშოვნიათ ქართული ლექსიკონის ავტორისა, საბა სულხან ორბენლანისა, და გსურთ ეს ლექსიკონი, რომელსაც მე ვაბეჭდინებ, გაამშვენიეროთ იმ პარტრეტი ა. მე თანახმა ვარ ამაზედ და მადლობასაც გწირამ. მაგრამ, რადგან პარტრეტის დაბეჭვდა რაფათ არ დაჯდება მაშ ლექსიკონსაც ფასი უნდა მიემატოს. მე ვაბეჭდვინებ ორს სრულს წიგნად ან თუ 2400 წიგნსა. თითო წიგნს უნდა დაეასვათ ფასი 2 მანეთი. და აბა ახლა რადგან მაგ პარტრეტს აბეჭდინებ რაო-

დენსამე ეგზემპლიარს მაგათი ფასი რაღა დამიჯდება და ლექსიკონი, თისაო ეგზემპლიარი, მაშინ როგორ უნდა გავყიდლოთ. ამის პასუხი მალე მაცნობე. ამასთანავე მაცნობე რა დროისთვის თავდება დაბეჭვდა მაგ ლექსიკონისა, კნიაზ რაფიელ ერისთავს ჩემთან სიტყვა აქვნდა, რომ ეს ივლისის თვე რომ დაიღეოდა მაგ ლექსიკონის ბეჭვდაც გაავდებოდა. ჩქარა წიგნი მომწერე და მაგ ლექსიკონისა გარემოება მაცნობე სიმართლითა.

აი ეს არის ეხლა თფილისილამ მომივიდა წერილი, რომელშიც მწერენ რომ რაფიელ ერისთავს ლექსიკონის ბეჭვდა მხოლოდ მეხუთე ასომდინ, ესე იგი, ე მიუყვანიაო. აბარა ვსთქვა, ეს ამბავი ძრიელ მწყენია. მე თავში ძრიელ მაიმედებდა ერისთავი და ახლა საქმით სულ სხვა გამოვიდა. თითო ასოს, ოთო და ოროლი თვე მოუნდა, აბა მაშ როდის დათავდება მაგ ლექსიკონის ბეჭვდა. ეტყობა რაოდენიმე წელიწადი გასტანს?!!

ახლა მე ამას გწერ შენ წერილზედ: შენ იწერებოდი დავით გარესჯაში მივდივარო, იქ კარგ წიგნებს ვიშოვნო და რომელი დავაბეჭვდინოთ, ხომ ხედავ ლექსიკონს აღარ გვითავებენ. მე რომ აქეთ წამოვედი მანდ ყველა გაყინა. დაბეჭვდათ ამოვარჩიე ლექსიკონი პეტრიწისა, მაგრამ ვიცი კაცი ვინ იქნება წრფელი და მართალი რომ მივანდოთ ამის ბეჭვდა. კაცი უნდა იყოს სწავლული და პატრიოტი.

ამ წიგნის პასუხი მომწერე.

თქვენი კეთილის მოსურნე. 1882 წელსა მართველი გურიის ეპარქიისა ეპისკოპოსი ალექსანდრე.

ქ. აზურგეთი.

ალექსანდრე ეპისკოპოსი და მელა ქართველი

ყოვლად სამღვდლო ალექსანდრე ეპისკოპოსს ორ ენა მღვდელი, ბერი, და ქართველები ძრიელ სძულდა. 1880 წ. 14 იანვარს, დიმიტრი ბაქრაძის წინაშე, ერთი ქართველი მღვდლის შესახებ ეს სიტყვა სთქვა:

იოანიკე ეგზარხოსი საქართველოში რომ მოვიდა სიონში, პირველ შეხედვის, ერთმა მღვდელმა (გვარი და სახელიც სთქვა) სიტყვა უთხრა. წირვის შემდეგ ეგზარხოსმა ჰკითხა: მამაო, თქვენი რუსული ენის კილო მე ისე მომეწონა, რომ მინდა გკითხოთ თუ თქვენ ტომით ვინ ხართ, რუსი, ქართველი, თუ ოსი?.. ამ მღვდელმა მიუგო: თქვენო მეუფებაჲ! მე, სამწუხაროდ ქართველად ვარ დაბადებული, ხოლო სულით წმინდა რუსი ვარ და ხორცილ ქართველი... იოანიკე ეგზარხოსი ამაზედ გაკვირდა და იქვე უთხრა:— „შენ, მაგისტანა სიტყვის თქმით, არ უნდა იყო კაი კაცი“. მღვდელს ძრიელ ეწყინა ეს. მერე შეუძვრა დიდის ცდითა.

მის შემდეგ ეს მღვდელი ეგზარხოს სულ იმას შეჰფიცავდა, რომ ქართველები მძულს, ქართული ენა მეჯავრებ, რუსული მიყვარს, რუსულ ენას ვადიდებო.

გავიდა რამდენიმე ხანი, ამ მღვდელს ცოლი მოუკვდა, დასაფლავებაზედ ეგზარხი და მეც მიმიწვია, ანდერძის აგების შემდეგ, ამ მღვდელმა ცოლი ქართულად დაიტირა. ეგზარხოსმა ჩუმად წამჩურჩულა: აკი ეგ ამბობდა, რომ ქართული ენა არ მიყვარს, ქართველები მეჯავრებო, ცოლი ქართულად დაიტირაო “ მერე ეს მღვდელი კარგად გააცნო ეგზარხს ალექსანდრე ეპისკოპოსმა და მასთან მოახსენა: მე მიყვარს საქართველო, ქართველი ერი, მისი ენა და ისტორია, ეს მე არ მიშლის, რომ მასთანვე მიყვარდეს რუსეთი, რუსეთის ერი, ვიყო მორჩილი და ერთგული რუსის მთავრობის და მასთან მენატრებოდეს რუსეთის ამაღლება, დაწინაურება. ეგზარხოსმა ასეთის გულ ახსნილი ლაპარაკისთვის დიდი მადლობა

უთხრა და აქო ქართველი ერი.

ალექსანდრე ეპისკოპოსი მოწაფეთა წინაშე

ეგზარხოსი პალადის და რექტორ ნიკოლოზის დროს, თფილისის სემენარიის მოწაფენი აღელდენ, მიზეზი ამის მათი ცხოვრების გაუმჯობესობის დავალებას შეეხებოდა, მთელი კვირის განმავლობაში შაგირდები გაფიცულები იყვნენ. იგინი ვერც ეგზარხოსმა დააწყნარა, ვერც რექტორმა, ვერც მთავრობის კაცებმა.

ეგზარხოსის დავალებით დათხოვნით ალექსანდრე ეპისკოპოსი მივიდა სემენარიაში მოწაფეებს მოელაპარაკა. მეორე დღეს მოწაფეები უკვე დაწყნარდნენ და სწავლას შეუდგნენ. ეს ამბავი ჩვენ კარგად ვიცით, ხოლო ის კი არ ვიცით თუ ამ დროს რა ოსტატურად მოიქცა ყოვლად სამღვდლო ალექსანდრე, როგორ დააწყნარა მოწაფენი, რა გვარი სიტყვა უთხრა და სხვანი. ისკი ვიცით კარგათ, რომ ყვლად სამღვდლო ეპისკოპოსს მოწაფეთათვის მშვენიერი დარიგება მიუცია, მასთან კაი სიტყვა უთქვამს.

ეს და ამ გვარ საქმენი ყოვლად სამღვდლოს ბევრი აქვს დახარჯული ჩვენს მოსწავლეებზედ. ამის ამბები კარგათ ეხსომებათ იმ პირთ, ვინც მაშინ, შემდეგ და წინედაც სცხოვრობდენ და სწავლობდენ სემენარიაში. მათ ეხსომებათ ბევრი რამ ყოვლად სამღვდლოს მოქმედების შესახებ, აქ მხოლოდ მოგონება არის საჭირო და დაწერა. ამას თუ ყურადღება მიექცა მცოდნე პირთაგან, მაშინ ბევრი რამ ცნობა აინუსხება და გამოქვეყნდება ალექსანდრეს შესახებ, რაც თანამედროვე თავობისთვისაც დიდად მნიშვნელოვნად დაშთება.

ალექსანდრე ეპისკოპოსი და ვლადიმერ მიტროპოლიტი

საქართველოს ეგზარხოს ვლადიმერს მიტროპოლიტობა მისცეს, რუსეთში დანიშნეს. წასვლის დროს ალექსანდრემ მიტ-

რობოლიტს მიულოცა და ეს სიტყვა უთხრა: — „მოგილოცამ მ ტრობოლიტის ხარისხს. გაუწყებთ, რომ თქვენ იყავით უბრალო ბერი — მერე ეპისკოპოსი და ეგზარხოსი საქართველოს ეკლესიისა. საქართველოს ეკლესია იმოდენათ მაღალია, ძველი და მძლავრი, რომ მის მაღლმა თქვენ თავის ასპარესზედ ასე დავაწინაურად და დღეს მიტრობოლიტის ხარისხით მიბრძანდებით რუსეთს. ეს უმაღლესი ხარისხი თქვენ მოგანიჭათ საქართველოს ძველ ეკლესიამ და ამიტომ უნდა უმაღლიდე მას და არ დაივიწყო ამ ძველი ეკლესიის ამაგი.

ეგზარხმა ამაზედ პასუხი მიუგო...

ალექსანდრე ეპისკოპოსი და ერთი მასწავლებელი.

ერთმა ქართველმა მასწავლებელმა ერთი სემენარიელი მოწაფე VI კლასის (მ. ლ.) ეგზარხოსთან დააბეზლა ასე: ის მოწაფე წინამდებ წიგნებს კითხულობს. გარდა ამის უნახეს დაწერილი ქალაღზედ ისიც რომ საქართველო რუსეთმა ჩაჰლაპაო. ეგზარხოს უკომს: მაშ აქედან სჩანს, რომ ქართველებს რუსები გძულთო. მასწავლებელს უთქვამს: ევრე გაჰოდისო. ამ დროს ალექსანდრე ეპისკოპოსი მეორე ოთახში მჯდარა, ეს ლაპარაკი გაუგია, მაშინათვე შესულა მათთან და უთქვამს.

„მასწავლებელო, სტყუი შენ და ატყუილებ ეგზარხოსაც. ქართველები ჯერ არ გაგიყებულან, რომ თავიანთი მფარველი ქრისტიან რუსები სძულდეს. სირცხვილი შენთვის, რომ ასეთ ქორებს ლაპარაკობ. წინამდებ წიგნებს რუსეთში რუსები უფრო კითხულობენ, ეს წინამდები წიგნებიც რომლებსაც აქ ქართველები კითხულობენ, რუსული არის, იგი რუსეთიდან მოდის და არა ქართული. შენ ვერ მიჩვენებ ვერც ერთ ქართველს მოწაფეს რომ იმას რუსები სძულდეს. ამიტომ პასუხის მგებელი უნდა იყო წინაშე მღვთისა. ასეთის სიცრუისთვის. ყოვლად სამღვდელო! მე გამოვიძიებ,

ყოველივეს მოგახსენებთ საქმის სინამდვილეს, გარემოებას. ხოლო ასეთ პირების ქორებს კი ნუ დაიჯერებთ. ესენი ამით სარგებლობენ, ანგარიში აქვსთ რამე. ქართველებს რუსები ყუყართ და ეყვარებათ კიდევაც, მათ სძულთ ცუდი კაცი როგორც ქართველი, ისევე რუსი და სხვანი. მე წავალ ეხლავ სემენარიაში და გავიგებ ყოველივეს დაწვრილებით.

ალექსანდრე ეპისკოპოსი და მეგრული ენა

ყოვლად სამღვდელო ეპისკოპოსი ალექსანდრეს ცხოვრებიდამ ბევრი საყურადღებო ამბები და მოგონებანი დაიწერება ასეთ საყურადღებო ცნობები დღეს ჩვენში ბევრს მღვდელს და ბერსაც ეხსომებად, მაგრამ სამწუხაროდ წერ თ კი არავენა სწეჲს, ასეთი მოგონებანი ნათელს მოჰფენს ყოვლად სამღვდელოს ღირსეულს ქეშმარიტებას და დიდს მამულიშილობას, იქნება დღეის შემდეგ სხვა და სხვა პირთ მოიგონონ ამის ასეთ ძვირფას მოკონებანი.

1903 წ. როგორც გაზეთებმა გვაუწყეს, საუბარი ატყდა მა'ზედ, რომ მეგრული ქართველები არ არიანო, მეგრული ენა ქართული ენის ძირი ფესვი არ არისო. ამას ლაპარაკობდნენ თურმე ზოგნი ისეთ ქარველ მეგრულნიც, რომელნიც ქართულ ისტორიის ასპარესზედ მწერლობენ, მოღვაწეობენ, ერთ ასეთ პირს, მაშინდელის ეგზარხოსისათვის სხვა და სხვა ცნობები უამბნია, ეგზარხოსი უტყუილებია ისტორიულის ცნობებით. ეგზარხოსმა საქართველოს ისტორიის არ მცოდნემ ყოველივე სიმტყუნე დაიჯეჲა, მართლად მიიღო და ამიტომ მთქმელს ქეშმარიტების აღდგენის გამო მადლობა უთხრა. სისწორისათვის ხარისხიც დაჰპირდა.

მოხდა შემთხვევა, ყოვლად სამღვდელო ეგზარხოსი ფოთში გახლდათ, აქ ქალაქმა სადილი მიართვა, აქვე იყო ის ქართველი მოღვაწე, რომელიც ეგზარხოს უმტკიცებდა, რომ მეგრული ენა სხვა არისო. როცა ასეთი პირის სადღეგრძელო დალიეს მაშინ მას ალექსანდრე ეპისკოპოსმა ვ'ცელი

ისტორიული სიტყვა უთხრა და მერე ასე დააბოლავა: **Милостивый Государь! Желаю Вамъ быть искреннимъ, не двоедушнымъ, не видячь хвостомъ, изъ за генеральства не продавать родного языка**“, ეგზარხოსმა ალექსანდრე ეპისკოპოსის სიტყვა პატრიოტობაში მიიღო, ამისთვის ეგზარხოს, არც არის გასამტყუენი ამ ენების საქმის არ მცოდნეს ეთქვა, რომ:— **“ И дѣйствительно онъ будетъ генераломъ ”**. მრე ალექსანდრე ეპისკოპოსმა ეგზარხი ისტორიულად დაარწმუნა რომ თქვენ გატყუილებენო, მე ახა მგონია იყოს ერთი ისეთი მეგრედი, რომედიც იტყვის, რომ ის ქართველი არ არისო“.

ასე მკაცრად იცავდა ქართული ენის ძირს-მეგრულს ეპისკოპოსი ალექსანდრე. ამის შესახებ ასეთივე პირუთვნელი გახლდათ ყოვლად სამღვდელო ეპისკოპოსი გრიგოლი-დადიანი რომლის აღწერას და ქართულ მეგრულ კილოკავის ცნობებს ცალკე წიგნად დავბეჭდავთ.

ალექსანდრეს წინაშე დიმიტრი ეპისკოპოსი

დიმიტრი ეპისკოპოსი (აბაშიძე) ფოთში დანიშნეს დროებით. ამ დროს ეპისკოპოსი ალექსანდრე ავად გახლდათ. დიმიტრი ეპისკოპოსი ალექსანდრესთან გახდათ ჩამომხტარი, ალექსანდრე ეპისკოპოსი მოკეთდა ფეხზედ დაღვა. დიმიტრი ეპისკოპოსთან კაი განწყობილება აქვდა, მამაშვილური. ერთ დღეს ლაპარაკი აქვდათ. ალექსანდრე ეპისკოპოსმა ჰყვედრა ყველა ის ქართველნი, რომელნიც ისტორიულად ჩყვენს არ მცნობს რუსეთის მთავრობის უმაღლეს პირებს ხშირად ატყუილებენ და მით სარგებლობენო.

დიმიტრი ეპისკოპოსმა (აბაშიძე) მიუგო: მე თუ ვატყუილებდი, მით ქართველებისათვის ხომ არა დამიშავებია რა, სურვილი მქნოდა, რომ ეპისკოპოსობა მალე მიმეღო და ეგზარხს და სინოდს თუ ვატყუილებდი, მით ქართველებს ხომ არაფერი გაგიფუჭდათ. ამ სიტყვებს დიმიტრი ეპისკოპოსი

დაჩოქილი ეუბნებოდა და თან პატიობას სთხოვდა. ალექსანდრემ ასე უთხრა მოკლედ.

„კაცი თავის ქვეუწის და ერის წინაშე სიყაღბეს არ უნდა ემსახურებოდეს, ხაჩისხის მიღების გულისთვის, თუ ენა არ უნდა იყოს. შენ, ბიწველი საქართველოს უბიწველესის ოჯახის თავადის შვილის შთამომავალთაგანი ხარ. შენვე უნივერსიტეტში სწავლა დაამთავრე, მის შემდეგ აკადემიაში შეხვეულ და იქაც დაამთავრე სწავლა კაის სახელით, მასთან ბუნებითაც ნიჭიერი კაცი ხარ და რად უაღბობდი, ჩვენს წინაღობს რად დაზარალებდი ცუდათ, უამისოდაც ხომ მიიღებდი შენ ეპისკოპოსობას. ადე, ღმერთმა გაბატონოს და დღეის შემდეგ კრადე თუ ენახბას და სიყაღბეს“

დიმიტრი ეპისკოპოსმა შეჰფიცა, რომ მე რაც ბინდოდა, ეპისკოპოსობა მივიღე, დღეის შემდეგ არაფერს ვიქმ წინანდებურსა, ვიქმნები ერთგული და ჭეშმარიტი ადამიანი. ამას ზედ სთქვა კვლად ყოვლად სამღვდელო ალექსანდრემ:

„დიმიტრი ეპისკოპოსი ნიჭიერი ეპისკოპოსია, მასთან ჯერ ახალგაზდა. თუ რამ შესცდა, ეს შეიძლება მართლაც თანამდებობის მიღების სულ წასულობით მოუვიდა. ადვილი შესაძლებელია რომ ოდესმე მაგან ეგზარხობასაც მიაღწიოს. მასთან შეიძლება ხასიათიც გამოიცვალოს, გაიხსენოს თავი ი მშობლის რძე და ძმუხები. საქართველო და მისი ძველი ისტორია, იყოს კეთილი და ერთგული მღვდელ მთავარი თავის სამშობლო ეკკლესიის და მასთანვე იყოს მადიდებელი რუსეთის ბედნიერების და ერთგულების. ეს სულაც არ დაუშლის ერთი მეორეს. შეიძლება დიახ, დიმიტრი ეპისკოპოსი გამოკეთდეს, მობრუნდეს სწორე გზაზედ. ეხლა ვილა რაში უნდა ატყუილოს“.

ყოვლად სამღვდელო ალექსანდრის სწავლება.

ჩვენმა ბ. ზაქარია ჭიკინაძემ, რომელსაც ელექტროგომეობათიური წამლობის სიკეთე რამოდენჯერმე გამოუცხია თავის ავთომყოფობაში, რადვან იცოდა, რომ ყ-დ სამღვდელო

ეპისკოპოზ ალექსანდრეს 1893 წელს ჩემი მასწავლებელი ექიმი ელექტროგომეოპატი სწამლობდა ჩემის რჩევით და დახმარებით. მთხოვა რაც ვიცოდი განსვენებულის ცხოვრების შესახებ დამეწერა და მეც დიდის სიამოვნებით ვასრულე.

1893 წელს ყ-დ სამღვდელო ალექსანდრე ბძანდებოდა სვეტი ცხოვლობას ოკტომბერს მცხეთაში, წირვის შემდეგ იქვე ტაძრის გალავანში გაგვიყოლა ბინაზე ბ. როზანოვ დავითისზე მაქავარიანი, ექიმი და მე, როგორც სიყმაწვილიდან ნაცნობი და ამხანაგი თავის ძმისწულებისა, აწ ყ-დ სამღვდ. ლეონიდის, გურია სამეგრელოს მღვდელ მთავრისა და სხვათა. ბინაზე ყ-დ სამღვდელომ საყვედურით მიმართა ბ. ექიმს:

რატომ ქართველი ექიმები არას მშველით, რომ ეს ორი წელიწადია ავათმყოფობას თავი ვერ დავახწიეო?

ყ-დ სამღვდელო დაბძანდა სავარძელზე და მე გამომიშვირა ფეხი: აბა გამიხსენ ერთი, ექიმს უჩაენოო. დაშარტული ჰქონდა ბანტებით, ვიწრო ტილოს ქარშიკით, კვირისტავიდან კოჭებამდე. შემოვხსენ ტილო და მორგავით დასიებული უნახე. ამისთანა ჩემ დღეში არა მენახა რა. ექიმმა თითები დააჭირა ალაგ ალაგ სიმსივნეზე და თითები შიგ ჯდებოდა სიმსივნეში და თითის ნაალაგრები ჩაჩრუტნული რჩებოდა, როგორც გაუღვივარ ცრამში და როდის-როდის ამოიმსებოდა ხოლმე.

ექიმმა მოახსენა: მაგის წამალი არა გვაქს, ვერას გიშველითო და ისევ ისე მქიდროდ შემომახვევინა ქარშიკი სიმსივნეზე, თორემ სუსტად რომ შემოახვიო, სიმსივნე უფრო განზე გაიწევსო, მეც ისე შევასრულე და გამიკვირდა, თუ როგორ უნდა შეეწუხებინა იმ მაგარს დაშარტვას და როგორ იტანდა? იტანდა რის წვალებით ღვთის მსახურების ღროს, თითქო ფეხებში წემსებს სჩხვლეტენო, სულ ირყეოდა ერთი მჯრიდან მეორეზე. ამის შემდეგ ძირს ჩამოვედით მე და ექიმი, გალავანში. იქ ახლა მე ვკითხე ექიმს: ნუ თუმართლა ვერა ეშველებარა მაგას მეთქი? — მაგას საჩვენო პირი არა

აქესო, მომიგო მან, — გამკვირვებია აფთიაქში კედლები ირ-
გვლივ სულ სავსეა წამლებით და ლამის ქერზედაც კი წამ-
ლები ჰკიდია და ნუ თუ მაგის სამრგებლო რამე წამალს ვერ
გამოჩხრეკთ ქართველი ექიმები მეთქი? ეგ ეპისკოპოზიც
რომ მოგვიკვდეს, ვინღა გვყავს მაგისთანა ქართველებს მეთქი?
ექიმმა მაინც იგივე მომიგო რაც ყოვლდ სამღვდელოს: მაგის
გამოსაბრუნებელი წამალი არა გვაქია.

ამან ძლიერ დამალონა და დღისით და ღამით დარღში
ჩამავდო. თბილისში წაველ დი ვნახე ჩემი ახლად გაცნო-
ლი, ბოლოს ჩემი მასწავლებელი ექიმობისა, ვინმე ბერი კა-
ცი ინჟენერ-ზემლემერი გლებოკოშანსკი და იმას შეეჩვილე
ყ-დ სამღვდელოს ავათმყოფობა და უკურნელობა. ამ გლ-
ბოკოშანსკიმ მითხრა: თუ გამიგონა და ბეჯითად მოეკიდა
ჩემ წამლობას მე მოვარჩენ ყ-დ სამღვდელოსაო.

თუ ნამდვილ იმდეს იძლევი, მე ურჩევ ყ-დ სამღვდელოს,
თავდებადაც დამიდგები და გაწამლებინებს და რალა თქმა
უნდა, ბეჯითადაც მოექცევა წამლობას მეთქი. თუმცა იმედი
დიდი მაძცა ამ კაცმა, მაგრამ მე მაინც ვერ ვენდე, რადგან
ვიცდი, რომ ექიმები ყოველთვის ჰპირდებიან ხოლმე: ვე-
ცდები მოგარჩინოვო და როცა კარგათ მოითბობენ ხელს-
და ეუბნებიან, რა ვქნა, ღვთის ნება არ არის და ვერ
მოგარჩინეო.

ამიტომ პეტერბურღში მიემარაე ამავე კითხვით ელექ-
ტროგომეოპატიის კარაბადინის ავტორს, ვინმე სტეფანე
ვლად მერის ძე სმირნოვს. იან პასუჲი ჩქარა ნომცა წერ-
ლით 21 ოკტომბრიდან 1893., რომელშიაც იწერდა, რომ
ყოვლად სამღვდელომ ესა და ეს წამლები იხმაროს და თუ
ბეჯითად მოეკიდა წამლობას, მორჩება უეჭველადაო. ეს
წერილი დღესაც მაქვს და ბ. ზ. ჭიჭინაძესაც უჩვენე. მერე
ვეახელ ყ-დ სამღვდელო ალექსანდრეს ამ წერილით და ვე-
ლაპარაკე ყოველივე ზემოთქმული და ვთხოვე, რომ ჩემი
ნარჩევი კაცისთვის ეწამლებია. ყ-დ სამღვდელომ მისაყვე-

დურა: ხომ ხედავდ, რომ ვწვალობდი, თუ კი ამისთანა იცოდი რამ, რატომ აღრევე არ შითხარიო.

მე მოვახსენე: მე წამალი მაშინ მოგიძებნე, როცა იმ დღეს, სვეტიცხოველობას, გავეცანი თქვენს ავათმეყთობას მეთქი- მაშ კარგო. მიზანა, ჯერ ექიმი გეგე მაღალოვი მწამლობსო და იმას გაუხწორდები, მაშინ შენ შეგატყობინებ და მაშინ მამაყვანე შენი ექიმიო და უფრო შენი იმედი მაქვს, აბა ერთგულად მომექეც, მამარჩინეთ და შენც ფულით დაგასაჩუქრებო. მე მოვახსენე: არა ბატონო, მე თქვენი ფული არ მინდა, ჩემი და მთელი საქართველო მის დასაჩუქრება თქვენი სიცოცხლე და კარგა ყოფნა იქნება, მე თქვენი გამოცემული წიგნები მაჩუქეთ, მეტი არა მინდა რა მეთქი და მინამ ლეონიდი (მაშინ ჯერ უბრალო ბერი) მოგცხრობათ, რომ თქვენი ალაგი იმის დარჩეს, მინამ ძალიძალად ვაცოცხლებთ მეთქი.

ამის შემდეგ შინ წამოველ განარებული, რომ ყ-დ სამღვდლო დამთანხმდა წამლობაზე და გლებოკოშანსკ საც შეგატყობინე. დიდი პატივისცემა მქონდა ცხონებულისა და დაახლოვებული ვყვანდი. ყველამ კარგა უწყით, რომ მისი კარ, ნიადაგ ღია იყო, ზატხულშიც სულ თბილისში ბძანდებოდა ხოლმე, ყ-დ სამღვდლო აღექსანდრე ყველას გაუყადრებდა თავს, ემასლოათებდა, დასომდა სკამზე, ამ მთისას, იმ მთისას ჰკითხავდა და თითონ კი უფრო ბევრს ლაპარაკობდა ამ მთისას თუ იმ მთისას და აღარ აცდიდა, რომ სხვა-საც ეთქო რამე. შემდეგ მცირე ხნისა ყ-დ. სამღვდლომ დამიბარა მე და ჩემი ექიმი. ჩვენც წავედით, მოველაპარაკეთ წამლობაზე. ორი თუმანი გვიბოძა, რადგან მაშინ თბილისში არ იყო გომეოპათიური წამალხანა, პეტერბურლიდან გამოვიწერეთ კარაბადინიც და წამლებიც.

ჩემი ექიმი დაპირდა ყ-დ სამღვდლოს სამ თვეში მოგარჩენო. სამთვეში სრულად კი ვერ მოარჩინა, მაგრამ შესამჩნე-

ვად კი არგო წამლებმა და ფეხები და წვივები დაუცხრა. ერთხელ ექიმს ჰკითხა; აკი დამპირდი: სამ თვეს მოგარჩენო და შენ კი ეხლა მეუბნები, რომ ჯერ კიდევ განვაკრძო წამლობაო. მართალიაო, მოახსენა მან. მე მაშინ მოგატყუე, გაგიადვილე საქმე იმ იმედით, რომ რაკი სამ თვეს ჩემ წამლობის გემოს გაიღებდი და სიკეთეს გამოსცდიდი, მერე რაღად დაანებებდი წამლობას; მინამ მე ამის ნებას არ მოგცემდიო. მაშინ მე რომ მეთქო: ორი წელიწადი ან ერთი წელიწადი მოუნდები წამლობასაო, გაიძნელებდი, არ იწამლებდი და საქმე წახდებოდაო და ახლა კი მინამ კარგა არ მორჩები, თავს რას დაანებებ წამლობას, ხომ მოგეხსენებათ: სენი ჯანში ფუთობით შედის და მისხლობით გამოდისო და თქვენ ნაირი ავადმყოფის ჩქარა მორჩენა და სრსხლის დაწმენდა შეუძლებელიაო.

ყ-დ სამღვდელომ აზახე ბევრი იცინა, მართლა, რომ კაი ხერხია, თორემ ეგრე ხანგრძლივ რომ გეთქო წამლობა, იქნება გამძნელებოდა და ვერ მეწამლაო. ამასობაში დაღვა მარიამობისთვის მარხვა და ხშირი წირვალოცვით ვიღლებოდი და ვეღარ ვახერხებდა ყ-დ სამღვდელოსთან სიარულს და სულ ექი ს მივანაბრე. ამ დროს ფეხები ისევ დასიებოდა და ავადმყოფობა ისევ მობრუნებოდა, მარხვა რომ გავიდა, მე ჩვეულებრივ უნდა დამეწყო სიარული ყ-დ სამღვდელოსთან და მივედი ერთ დილას და ჯერ მაქსიმე კელენიკი ვინახულე. მაქსიმემ მიიხრა: არ შეხვიდე თორემ ძალიან გაგლანძღავსო. რათა მეთქი? იმათაო, რომ ვილაც ექიმი მოუყვანე, ვერც არჩენს და არც თავს ანებებსო.

მე გამიკვირდა, აქამდე კარგა შიდიოდა საქმე და ეხლა რა დაემართა მეთქი? მაშინვე გავქანდი გლებოკოშანსკისთან, რომ მიზეზი კარგა გამეგო. იმანაც მიიხრა: „ჯერ მეც მგლის თვალით მიყურებს ყ-დ სამღვდელოო და შენ კი ძაან გაგლანძღავს, ჯერ ნუ შეხვალ, მინამ რამე ნაირად არ და-

ვამწვიდებო. ვერ გამიგია: ასე საქმე რად დატრიალდა და ავადმყოფობა რად დაუბრუნდაო. მოვკვდი, გავიშალე, წამლებს ხან ასე ვაძლევ, ხან ისე და ვერა გამიწყვიტაო. ახლა მისი შუშები შინ წამოვიღე, წამალი შინ უნდა გაუკეთო და ჩაუტანო“. სამი დღის შინ გაკეთებული წამალი ჩაეტანა და ისევ ჩქარა შევლებოდა ყ-დ სამღვდელოს და სიმსივნეც დასცხრობოდა.

ამის მერე ექიმმა მითხრა: მეოთხე დღეს დილით ჩადი, წამლები სტოლზე აწყვია, შუშები დაცლილი იქნება და გაუკეთე წამლებიო, მეც ვეახელ იმ დღეს დილით ყ-დ სამღვდელოს. გალანძღვით კი არ გამლანძღა, მაგრამ მისაყვედურა: შენი ეკ იმედი მქონდა რომ ამდენ ხანს აღარა მნახეო? მეც მოუტყულოებით ვიმართლე თავი. მერე მაქსიმე კელენიკს დაუძახე: ნადული წყალი მამიტანე, უნდა წამალი გაუკეთო მექთი. მანაც მამიტანა სავსე ღრაფინკა. მე ვკითხე მას: ეს მტკვრის წყალია მეთქი?—ღიახო, მომიგო მაქსიმემ.—შაბით არის დაწმენდილი მეთქი?—ღიახო, ამაზედაც მომიგო მაქსიმემ. ამაზე მიუბრუნდი ყ-დ სამღვდელოს და საყვედურით ზოვახსენე; თქვე დალოცვილო, ასე უყურადღებობით რათ ექცევით თქვენს წამლობას მეთქი? მინამ მე დავდიოდი, მაქსიმეს სულ იმას ვეუბნებოდი: მტკვრის შაბით დაწმენდილი წყალი არ მოუტანო წამლისთვის მეთქი, მაგასაც ონკანის წყალი მოჰქონდა და მიტომ საქმეც კარგა მიდიოდა მეთქი.

რაკი მე ველარ დავდიოდი, მაქსიმესაც ექიმისთვის სულ მტკვრის შაბით დაწმენდილი წყალი უძლევია და შაბს წამალი აუჭრია და მიტომ ავადმყოფობა ისევ მოგიბრუნდათ მეთქი! ამ ნაირად თქვენის უყურადღებობით წინაღამ საქმე არ გააფუჭეთ და კინაღამ წამლობა არ მიატოვეთ და მეც წინაღამ არ გამლანძღეთ, რომ არ ჩამომეცადა და ადრე შე მოვსულიყავ. მინამ თქვენ შეწუხებული ბძანდებოდით მეთქი.

მაზე მაქსიმეს დაუძახა და შეტუქსა. მაქსიმემ თავის მართ-
ლება დაიწყო: ერთი ბეწო შაბსა ვერი მღვრიე წყლის და-
საწმენდად და ის როგორ ასკრიდა წამალსაო. ყ-დ სამღვდე-
ლო კიდე გაუჯავრდა: შე ოხერო, შენ რომ ცოტა შაბსა
ჰყრი, ესენიც ცოტა წამალს ჰყრიანო და რატომ არ გაფუქ-
დებო? რა გაჭირებაა, ამას იქით თუ არ სარეცხისთვის,
მტკვრის წყალი სულ არ იხმარო.

აქ უნდა ვთქვა, რომ გვიან მორჩენა ყ-დ სამღვდელო-
სი იმისი ბრალიც იყო, რომ: ჩაიში, საქმელში და დასაღე-
ვდაც მტკვრის შაბით დაწმენდილ წყალსა ხმარობდნენ ხო-
ლმე და მარტო წამალში არ ვხმარობდით და ამ შემთხვევის
იქით კი უფრო სამუდამოდ მივატოვებინეთ, მაშინ ძნელად
დასათმობი, მტკვრის წყალი და საქმეც უკეთ წავიდა წა?-
ლობისა, აი, ასე: ზოგი რამენაირად თიჯონ წაახდენს საქმეს,
წამლობას მიატოვებს და იტყვის: აჯაფრის ვარგისია ელე-
ქტროგომეოპატია, მაგრამ ყ-დ სამღვდელო ასე წინდაუხე-
დავად არ მოიქცა კეთილ გონიერება იხმარა და მინამ ამნაი-
რად საქმე თავის თავად არ გამოირკვა, ვერ გავიგეო, თუ
ავადმყოფობის მობრუნების ბრალი რა იყო?

შემდეგ ყ-დ სამღვდელო ისევ ჩქარა მორჩა და დაგვი-
ტკბა. ერთხელ მე მოვახსენე: ბატონო, ყველაფერ სიკეთეს
ამჩნევთ თუ არა ამ წამლობისგან? რომ უსათვალოდაც ჰკი-
თხულობთ ხანდახან, რაც წინად არ შეგეძლოთ, რომ აღარც
აქათ იქით ირყევით და ბოძივით მაგრა სდგებართ მღვთის
მსახურების დროს და როცა დაიჩოქებთ, ხელათვე ასდგებით
ხოლმე, რაც აქამდე სხვის დაუხმარებლად არ შეგეძლოთ
მეთქი. ამაზე მიბრძანა ვგრძნობ ყოველივე ამ საკვირველ
ცვლილებასო და შე გიჟო, ეს რაღაც კაი წამლობა ჩანს,
იქნება არა სწავლობო? მე მოვახსენე: ბატონო, მე მალარი-
ით ვარ ავად, მაგ დაშამათულ ექიმს ვებვეწები, რომ
მასწავლოს, როგორ ვიწამლო, მაგრამ არ მასწავლის, თუ

გინდა ფული მამე და გიწამლებო. მე კი ფულს სწავლებაში ვპირდები, რასაც ჩემი სიღარიბის დაგვარად გადამიკვეთს, ნაწილ ნაწილად გადაუხდი, მაგრამ არ შვრება მეთქი.

ამის გამო ყ დ სამღვდელომ სთხოვა იმ ექიმს: „მამა ნიკოლოზი თქვენთან მამაშვილურად არის და რატომ წამლობას არ ასწავლითო, ამით თქვენ რა დაგაკლდებათ, თქვენ ავთმყოფებს არ წაგართმევსთ, ასწავლეთ გეთაყვა, რა გინდა შენი სულის გულისთვის ამან სიკეთე ქნას და თითო ოროლა კაცს არგოსო? ისეთი კაცები თქვენთან რომ მოვიდნენ, ვერც თქვენ გაიგებთ იმათსას და ვერც ისინი თქვენსაო, მამა ნიკოლოზი კი გამოადგებათო, -ველაფერს გაუგებთო და ამანვე გაიგო, რომ შაბწყალს ჩემი წამალი უფუჭებია, თქვენ კი ვერ გაიგეთ ამ ორ კვირაშიო და ასე ქართულის ოჯახისას, ქართველის ავ-კარგს ქართველი უფრო ჩქარა და კარგა მიხვდებაო და ექიმიც დაპირდ : ვასწავლი, ისწავლოსო და დამიწყო პრაქტიკაზედ სწავლება. თუმცა წიგნი იმ ექიმის ჩუმად გამოვიწერე პეტერბურლიდან და იმისავე ჩუმათ გავიგე წამლობაში რომელი წიგნითაც ხელმძღვანელობდა, მაგრამ უპრაქტიკოთ ვერაფერა იქნებოდა ჩემი წამლობა და ახლა ყ-დ სამღვდელოსგან ვარ ბედნიერი, რომ ეს წამლობა სისრულით შევისწავლე, ამის მერე რაც ხანი იცოცხლა, ამ უჭირველად იცოცხლა წამლობის მეოხებით, კურთხეულ იყოს ხსენება მისი. წამლობისა ფულად არა უბოძებია რა და არც მე მ თხოვნია, თავის დაბეჭდილ წიგნებს კი ზედწარწერით მსაჩუქრობდა ხოლმე და სამაგიერო ყ-დ სამღვდელო ლეონიდმა მიწყალობა ჩემი შვილის სწავლის ფული, როცა ვსთხოვე და ჩემი გაჭირება გავაგებინე,

თბილელი მთავარი. **ნ. ოქრომჭედლი შვილი.**

საზღაპი

ყოვლად-სამღვდელო ალექსანდრე ეპისკოპოსისა.

1822—1907

XI—9

დასაფლავებულია თვისგან განახლებულს შიო მღვიმის ტაძარში, მარჯვენა მხარეს, ეკკლესიის პირველი სვეტის უკან, რომელსაც აძევს კარგი ქვა შემდეგის წარწერით:

„განუსვენე, უფალო, მონასა შენსა, საქართველოს კეშმარიტს ჴვილს და მოღვაწე ბერს, შიო მღვიმის დიდებულის ლავრის აღმაშენებელს, შენს სადიდებელად მას შინა სამუდამო კრებულის დამაარსებელს და მის ნივთიერად უზრუნველ მყოფელს, საკუთარის საფასით ორისავე ტაძრის განმაახლებელს და ყოვლის სამკაულით აღმავსებელს, წინამძღვრისა და კრებულისთვის სახლების აშენებელს, და ლავრის განმამდიდრებელს ვენახებით, ბაღებით, სახნავის მიწებით, წისკვილით, სამუშავო იარაღით და საქონლით, ყოვლად უსამღვდელოეს ალექსანდრეს.“

ყოვლად სამღვდელო ეპისკოპოსის საფლავის მახლობლივ, ცოტა ზემოთ, მარჯვენა მხარეს, ასაფლავია მაქსიმე იესეს ძე ჩიგოგიძე. ყოვლად სამღვდელო ალექსანდრე ეპისკოპოსის ერთგული მოამაგე მსახური. რომელიც ამავე მონასტერში ბრბოთა თავ დასხმის დროს იქმნა უღვთოდ მოკლული, აი ესეც ამ ერთგული მსახურის საფლავის ქვის წარწერა:

„აქ განისვენებს გვამი ვერაგულად მოკლულის ამა ლავრის საუკეთესოს მორჩილის და ყოვლად უსამღვდელოესის ალექსანდრეს უერთგულესის მსახურის მაქსიმე იესის ძის ჩიგოგიძის“

1861—1906

2
✠ 551

განცხადება

ვაისკოპოსი გრიგოლ დადიანი

მაქვს სურვილი ცალკე წიგნად გამოვსცე ეპისკოპოზი გრიგოლ დადიანის სიტყვები და მის ცხოვრების ცნობები. თუ ვისმეს რამე მოეპოვებად ვსთხოვთ მათ ეს სიტყვები და ცნობები დროებით გვათხოვონ. ვინც რამეს გადმოგვცემს, ჩვენ ყოველივეს დავსტამბავთ, დაბეჭდვის შემდეგ ყოველივეს ისევ პატრონებს დაუბრუნებთ.

ადრესი: ფოთი. გადასცენ გურია სამეგრელოს ეპისკოპოზს ყოვლად სამღვდელო ლეონიდს.

თფილისს- წერა-კითხვის სამართველოს.

უმთავრესი შეცდომა ამ წიგნში

24 გვ. 1 სტრიქონზე უნდა იყოს ცინცაძე
3 სტრიქ. უნდა იყოს მეუფეო.

2

ჭ 551

განცხადება

მკინაკოსი გრიგოლ დადიანი

მაქვს სურვილი ცალკე წიგნად გამოვსცე ეპისკოპოსი გრიგოლ დადიანის სიტყვები და მის ცხოვრების ცნობები. თუ ვისმეს რამე მოეპოვებად ვსთხოვთ მათ ეს სიტყვები და ცნობები დროებით გვათხოვონ. ვინც რამეს ვადმოგვცემს, ჩვენ ყოველივეს დავესტამბავთ, დაბეჭდვის შემდეგ ყოველივეს ისევ პატრონებს დაუბრუნებთ.

ადრესი: ფოთი, გადასცენ გურია სამეგრელოს ეპისკოპოსის ყოვლად სამღვდელო ლეთინის, თფილისს-წერა-კითხვის სამართველოს.

სიტყვები და წერილები ფასი 30 კაპ.

ყოვლად სამღვდელო ალექსანდრე, გამოცემა 1903 წ. 20კ.